คริสต์ พิบูลสุข

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่ได้กรุณามาในงานนี้

ที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจศพ

นายอุกริสต์ (อู๋) พิบูลสุข

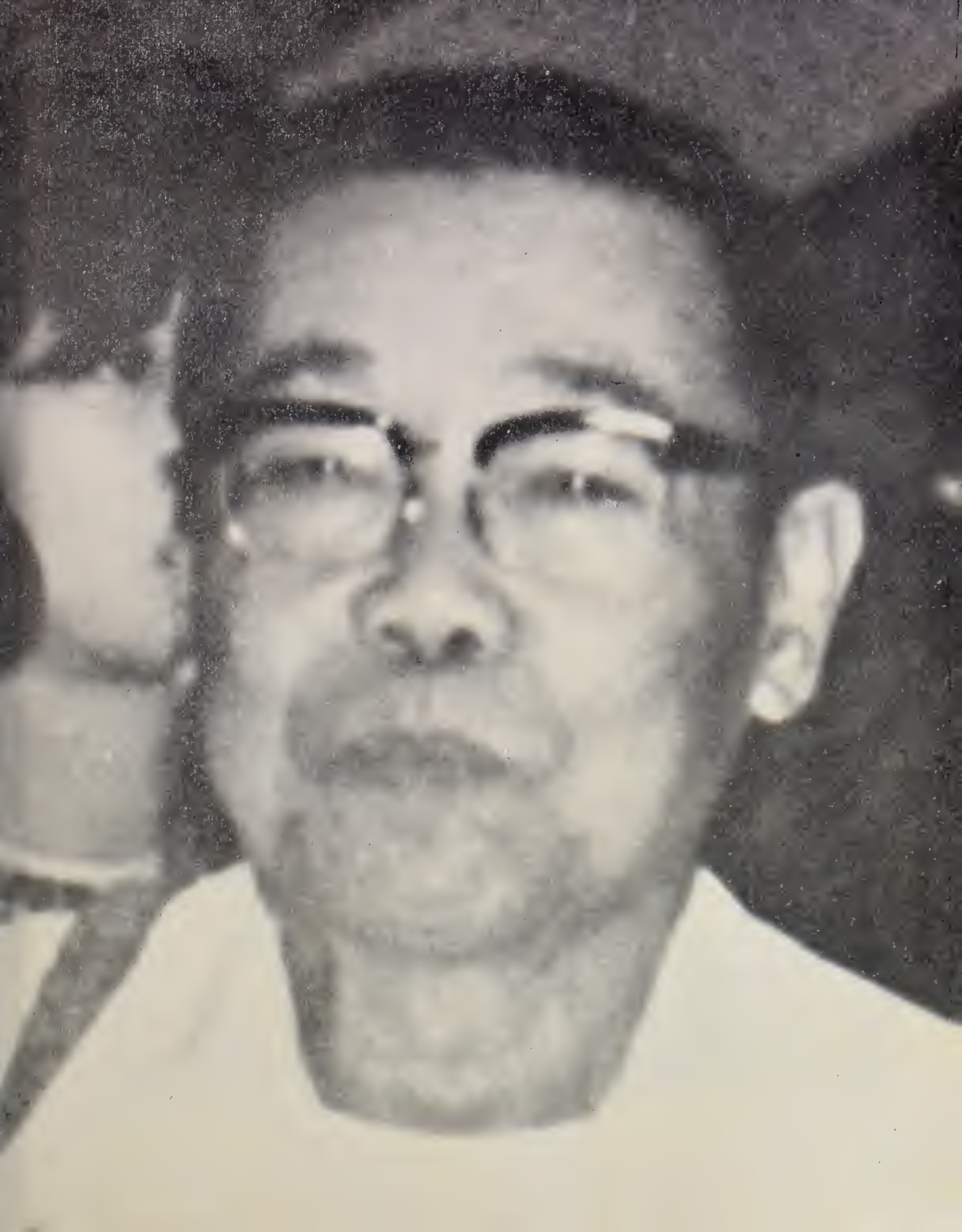
ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

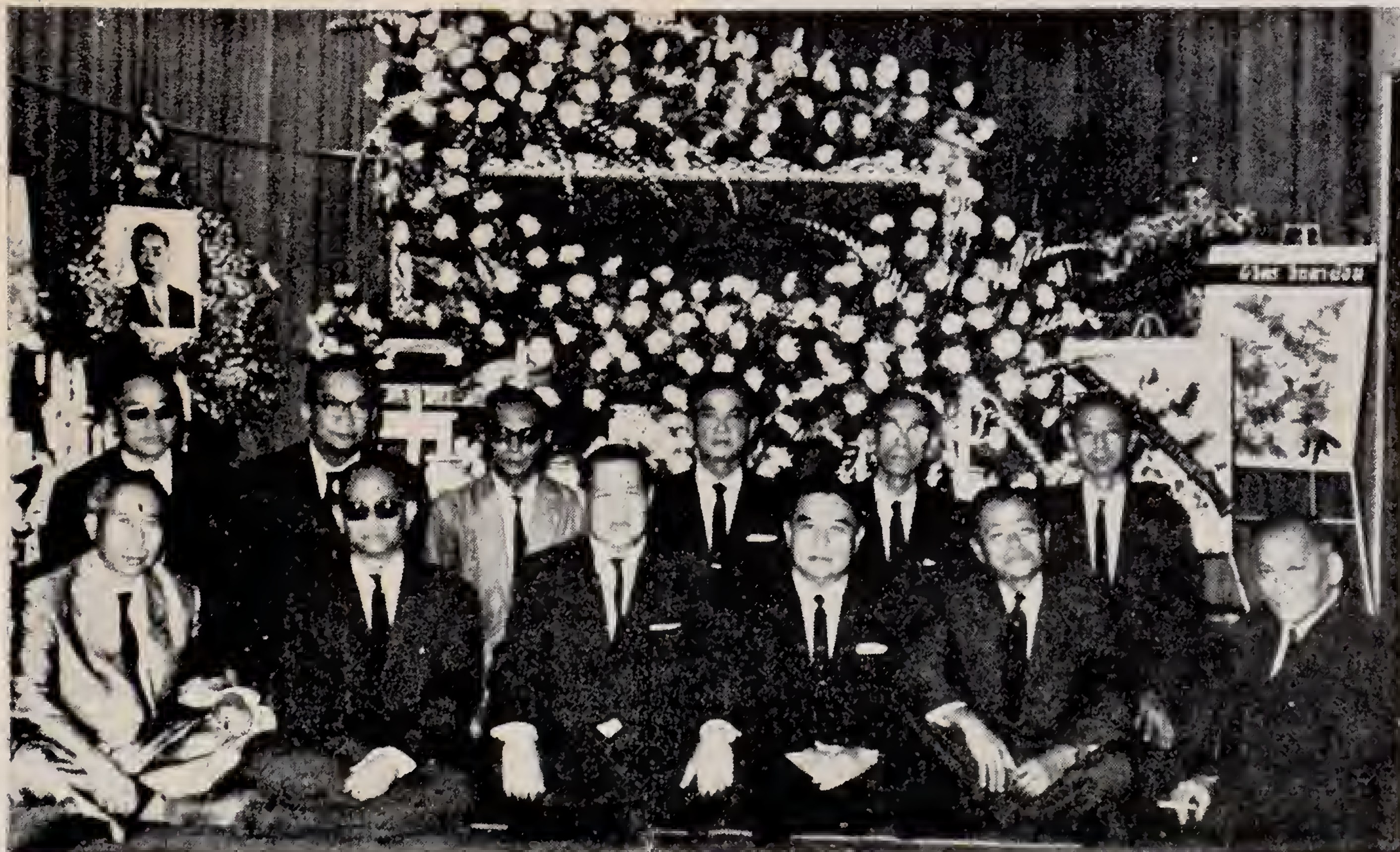
วันจันทร์ ที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๑๑๒-๑๑๖ ถนนบริพัตร สำราญราษฎร์ กรุงเทพมหานคร โทร.๘๑๐๕๔๑ นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๖

เกิด ๒๙ มีนาคม ๒๔๕๒

ตาย ๑๓ กันยายน ๒๕๑๖

เทพศิรินทร์ ๗๒

ญาติพี่น้อง

ส่งธเนศไปอเมริกา
๑ กันยายน ๒๕๑๖

ลูกหลาน

กราบขอบพระคุณ

นับตั้งแต่วันที่ ๑๓ ก.ย. ๑๖ ซึ่งเป็นวันที่คุณพ่ออุกริสต์ พิบูลสุข (อู๋) ได้ถึงแก่กรรมลง ยังความโศกเศร้าอย่างมากแก่ภรรยา–บุตรธิดา หากแต่ได้รับความเมตตากรุณาอันซาบซึ้งจากบรรดาญาติและมิตรสนิทตลอดจนคุณลุง–คุณอา เทพศิรินทร์ รุ่น ๒๔๗๒ ที่เคารพทั้งหลาย ที่ได้กรุณาปลอบใจให้ความอุปการะและให้เกียรติไปในงานสวดพระอภิธรรมตลอดทั้ง ๖ คืน อันทำให้ภรรยาบุตรธิดารู้สึกซาบซึ้งและกราบขอบพระคุณในไมตรีจิตครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ในการประชุมเพลิงศพคุณพ่ออุกริสต์ พิบูลสุข ในวันที่ ๑๗ ธ.ค. ๑๖ นี้ ก็เช่นกัน ภรรยาบุตรธิดา ได้รับความช่วยเหลือในการร่วมบำเพ็ญกุศลจากญาติมิตรและท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทั้งหลายที่มาในงานนี้ ภรรยา–บุตรธิดาจึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ขออำนาจบุญราศีที่บรรดา ภรรยา–บุตรธิดาและญาติมิตรทั้งหลาย ได้ร่วมบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ จงประสบแด่วิญญาณของคุณพ่ออุกริสต์ พิบูลสุข ณ สัมปรายภพเทอญ

ภรรยา–บุตรธิดา

ประวัติสังเขป

นายอุกริสต์ พิบูลสุข (อู๋) เกิดที่ตำบลบางละมุง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่๒๙มี.ค.๒๔๕๒ เดือน ๔ ปีระกา เป็นบุตรคนโตของคุณพ่อเก้า คุณแม่เพื่อน อยู่สุข มีน้องชายร่วมบิดามารดาคนเดียว คือ คุณธนิต อยู่สุข เมื่ออายุได้ ๓ ขวบ คุณแม่ก็ถึงแก่กรรม จึงได้มาอยู่ในความอุปการะของคุณยายสร้อย คุณตาบะ รุ่งเรือง

เริ่มเรียนหนังสือที่กรุงเทพ ฯ ณ โรงเรียนประถม วัดจักรวรรดิราชาวาส จนจบชั้นประถม และได้เข้าเรียนต่อชั้นมัธยมที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาส ตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ จนถึงมัธยมปีที่ ๖ ในระยะนี้ คุณตาและคุณยายซึ่งมีอาชีพเป็นนายกองนา ทำการค้าข้าวและค้าไม้ มีความจำเป็นต้องหาคนช่วยในการค้าขาย จึงให้ลาออกจากโรงเรียนมาช่วยทำการค้าขายอยู่ที่บ้านปากคลอง ๑ รังสิต ตำบลบึงทะเลสาป (ประชาธิปัตย์ ปัจจุบัน) อำเภอธัญญบุรี จังหวัดปทุมธานี

เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ได้ทำการอุปสมบท ณ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๗๓ โดยพระอุปัชฌายะตั้งฉายาให้ว่า *"จิตฺตสุโข"* เมื่ออุปสมบทครบพรรษาแล้ว ยังสนใจในการศึกษา

พระธรรมวินัย และติดใจในความสงบสงัดแห่งเพศบรรพชิต จึงขออนุญาตคุณตา คุณยาย จำพรรษาต่ออีกพรรษาหนึ่ง แต่บังเอิญ ต่อมาก่อนจะถึงเดือนเข้าพรรษาที่ ๒ คุณตา ได้ถึงแก่กรรมลง จึงมีความจำเป็นต้องลาสิกขาบทออกมาช่วยคุณยายทำการค้าขายต่อไป ครั้นเมื่อคุณยายได้ถึงแก่กรรมลงอีก จึงสร้างหลักฐานด้วยตนเอง โดยตั้งร้านค้าไม้ ให้ชื่อว่า *"ตันกิมอู๋"* ยึดเป็นอาชีพ อยู่ที่ตลาดคลอง ๑ รังสิต ตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ได้ทำการสมรสกับนางศรีสะอาด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ มีบุตรธิดา ๖ คน คือ

๑. นายกำแหง พิบูลสุข	(ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙)
๒. นายแอ่งลาภ พิบูลสุข	(สำเร็จ ร.ร. พณิชยการพระนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ และได้ช่วยค้าขายมาจนถึงปัจจุบัน)
๓. นายสถาพร พิบูลสุข	(เป็นข้าราชการชั้นตรี กรมทางหลวงแผ่นดิน ๔ ปี ได้ลาออกไปศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา)
๔. นางสาววรรณี พิบูลสุข	(สำเร็จ ร.ร. พณิชยการเซนต์จอห์น)
๕. นางสาวอุไรวรรณ พิบูลสุข	(กำลังศึกษาต่อที่ประเทศอินเดีย)
๖. นายธเนศ พิบูลสุข	(สำเร็จ ม.ศ. ๕ ร.ร. วัดเทพศิรินทราวาส กำลังศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา)

มีบุตรบุญธรรม ๓ คน เป็นหญิง มีครอบครัวไปแล้ว ๒ คน

มีหลานบุญธรรมทั้งหมด ๑๐ คน

หลานสาวคนแรกซึ่งเกิดกับบุตรคนที่ ๓ อยู่สหรัฐอเมริกา ซึ่งสมเด็จพระ-นางเจ้ารำไพพรรณี ได้พระราชทานชื่อให้ว่า *"พาณี"*

เนื่องในการค้าขายมีความจำเป็นต้องติดต่อราชการกับที่ว่าการอำเภอ และศาลากลางจังหวัดอยู่เป็นนิจ ทางการได้เห็นว่าชาวรังสิตได้รับความช่วยเหลือและร่วมมือจากนายอุกริสต์ พิบูลสุข (อู๋) เป็นอย่างดี จึงเป็นที่รักใคร่นับถือจากชาวรังสิต อำเภอจังหวัดเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นประโยชน์กับทางราชการ จึงแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาจังหวัดปทุมธานี และกำนันตำบลบึงทะเลสาป (ประชาธิปัตย์ ปัจจุบัน) โดยมีนายจำลอง อัศวเสนา (ขุนจำลองเลขการ) เป็นนายอำเภอในขณะนั้น

ครั้นสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นขอผ่านเมืองไทยไปแล้ว จอมพล ป. พิบูล-สงคราม ได้มาตั้งค่ายทหารบิน ๑ อยู่หน้าบ้านรังสิต ซึ่งสมัยนั้นทางรถยนต์ไม่มีจะเข้าอำเภอธัญญบุรี อำเภอหนองเสือ และอำเภอลำลูกกา จะต้องนั่งเรือแจว (ไม่มีเครื่อง) ไปเป็นระยะทางไกลมาก ต้องแจวเป็นวัน ทั้งผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอทั้ง ๓ อำเภอจะเข้าอำเภอก็ต้องมาพักอยู่ที่บ้านกำนันและค้างคืน ซึ่งบ้านนี้เป็นจุดศูนย์กลางต้นทางทุกครั้งไป เช้าจึงแยกย้ายกันนั่งเรือแจวต่อไป เย็น ๆ ก็ทานสุราอาหารกัน คุยกันเฮฮา ได้พูดถึงเรื่องนามสกุลว่า *"อยู่สุข"* ควรจะเปลี่ยนเสียใหม่ โดยเอานามสกุลคำแรกของจอมพล ป. *พิบูลสงคราม* และเอานามสกุลเดิมคำหลังไว้ มารวมกันจึงเป็น *"พิบูลสุข"* ก็ตกลงกันทันที เปลี่ยนกันเดี๋ยวนั้น โดยมีทั้งผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภออยู่พร้อมหน้า ซึ่งทะเบียนก็อยู่กับกำนันอยู่แล้ว จึงเป็น *"พิบูลสุข"* มาจนปัจจุบันนี้

ได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกสภาจังหวัดและกำนันตลอดมาด้วยดี จนกระทั่งกิจการค้าส่วนตัวได้ขยายตัวมากขึ้น จึงได้พิจารณาเห็นว่าภารกิจส่วนตัวมาก ถ้า

ขึ้นรับหน้าที่ราชการต่อไป อาจจะเป็นผลเสียหายแก่ทางราชการได้ จึงขอลาออกจากราชการ ๒ ครั้ง แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดยังไม่ยอมให้ออก จนกระทั่งครั้งที่ ๓ จึงได้ออกมาทำการค้าอย่างเต็มที่ตลอดมา และได้ถึงแก่กรรมลง ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เมื่อวันที่ ๑๓ ก.ย. ๑๖ เวลา ๑๒.๕๐ น. ท่ามกลางภรรยาและบุตรธิดาที่เฝ้าดูอาการอยู่อย่างใกล้ชิดด้วยความอาลัยเป็นอย่างยิ่ง

๒๙ ก.ย. ๒๔๘๒ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๖ มิ.ย. ๒๔๘๕ เป็นกำนัน

๒๔ ก.พ. ๒๔๘๘ ลาออกจากกำนัน.

กระทรวงสาธารณสุข

๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๖

อุกริสต์ เพื่อนรักและคิดถึงยิ่ง

ลูกชายคนใหญ่มาหาขอให้เขียนคำไว้อาลัยแด่เพื่อน แล้วส่งให้จำรูญเขาจัดการพิมพ์ให้ ทำให้รู้สึกคิดถึงเพื่อนยิ่งขึ้น เพื่อนคงจำได้ว่า เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๑๖ เพื่อนได้มาหาผมบอกว่าเจ็บคอและเป็นไข้ ผมได้ตรวจให้เป็นพิเศษ เพราะเราเป็นเพื่อนรักกันมาตั้งแต่ชั้นมัธยมตอนต้นโรงเรียนเทพศิรินทร์ เพื่อนเป็นคนดี อารมณ์ดี สนุกสนาน และเป็นที่ยั่วเย้าของพวกเรา ก็เพราะเจ้าแขนของเพื่อนที่มักจะเปะปะไปโดนหัวหูของเพื่อน ๆ เราเคยสนุกกันเช่นนี้โดยมิมีวันลืมเลย ผมตรวจเพื่อนแล้วพบว่า เพื่อนเป็นโรคคออักเสบอย่างแรงและมีความดันโลหิตสูง หัวใจโต ได้ขอร้องให้เพลา ๆ เรื่องสุราบาน เพราะอายุเพื่อนก็พ้นวัย ๖๐ แล้ว เพื่อนกลับตอบว่า ได้ลิ้มรสสุราเสียจนเคยมานมนาน จะให้เลิกเสียทันทีก็ดูอาลัยมากอยู่ การรักษาโรคเจ็บคอของเพื่อนก็ไม่ยากเย็นอะไร แต่แล้วไม่กี่วันต่อมาก็ได้ข่าวการจากไปของเพื่อนอย่างไม่มีวันกลับ พวกเราเสียใจมาก วันงานสวดพระอภิธรรมในวันสุดท้ายที่จะบรรจุ พวกเรารุ่น ๗๒ ไปพร้อมหน้ากัน ต่างคนก็ต่างพูดถึงความดี ความอารีอารอบของเพื่อน และมีเจ้า

เพื่อนคนหนึ่งบอกว่า อู๋มันบ่นว่าไม่อยากไปพบหมอ เพราะไปพบกันทีไรก็เป็นต้องขอให้เลิกเหล้าเสียทุกที เลยถือเป็นว่าถ้าไม่เจ็บมากแล้ว ไม่อยากไปหาหมอเพื่อน บัดนี้เพื่อนได้จากพวกเราไปก่อนแล้วอย่างไม่มีโอกาสพบกันอีก ด้วยความดีและความอารีอารอบของเพื่อนที่เคยแสดงเสมอต่อพวกเรา ผมขออธิษฐานให้เพื่อนและผมได้เกิดร่วมกัน เพื่อเป็นเพื่อนกันอีกในภพหน้า.

รักและคิดถึงเพื่อนเป็นที่สุด

นายแพทย์ เสม พริ้งพวงแก้ว

หัวใจแม่

คุณจำรูญ เจริญกุล แจ้งว่าขอเรื่องจะเอาไปพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกงานฌาปนกิจของคุณอุกริสต์ พิบูลสุข หรือ "กำนันอู๋" ของเพื่อนๆ และต้องการต้นฉบับด่วน ผมจึงเอาเรื่องที่แปลไว้แล้วส่งมาให้ ต้นฉบับของเรื่องนี้เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งผู้เขียนแจ้งว่าไปฟังคนอื่นเขาเล่ามาอีกต่อหนึ่ง

นานมาแล้ว มีเจ้าหนุ่มคนหนึ่ง อยู่ในชนบทแห่งหนึ่ง เขาเป็นคนที่รักแม่เป็นอย่างยิ่ง และเพราะเขาเป็นลูกคนเดียวของแม่ แม่จึงทุ่มเทความรักให้แก่เขาอย่างสุดหัวใจ

ปรากฏว่า เจ้าหนุ่มผู้นี้ไปรักผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงกัน เธอเป็นคนรูปสวยอย่างหาตัวจับยาก เจ้าหนุ่มของเราได้พยายามหาทางใกล้ชิดและฝากรักอยู่เสมอมา แต่เช่นเดียวกับผู้หญิงสวยทั้งหลาย เธอมีคนหมายปองมากรายและยังไม่ได้ตกลงรับรักของผู้ใด

วันหนึ่ง เจ้าหนุ่มของเราพบกับสาวงามตัวต่อตัว จึงได้เปิดหัวใจของเขาให้เธอทราบ

"สุดที่รัก ฉันรักเธอเหมือนบ้าคลั่ง ฉันยินดีที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อเธอฉันยินดีจะเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความรักของเธอ"

สาวกล่าวว่า "ฉันทราบว่าเธอรักแม่ของเธออย่างยิ่งไม่ใช่หรือ"

"ถูกแล้ว"

"เธอรักฉันมากกว่ารักแม่ของเธอหรือ"

"ใช่"

"เธอจะพิสูจน์ความรักของเธอได้ไหม"

"ได้"

"เธอจะพิสูจน์ความรักของเธอด้วยการทำตามที่ฉันจะขอร้องได้หรือไม่"

"บอกมาเถิด ฉันยินดีที่จะทำทุกอย่าง เพื่อเธอ"

"เธอจงไปฆ่าแม่ของเธอ แล้วควักเอาหัวใจมาให้ฉันดู ฉันจะตกลงยินยอมเป็นของเธอทันที"

เจ้าหนุ่มชงักอยู่ชั่วครู่ เหมือนถูกทุบด้วยพะเนินเหล็ก แล้วก็ตัดสินใจ

เจ้าหนุ่มผู้เมารักวิ่งไปบ้านในทันใดนั้น และปฏิบัติหน้าที่ที่เขาได้รับมอบหมายจากคนที่เขาใฝ่รัก หัวใจของแม่ของเขาอยู่ในอุ้งมือ เลือดแดงฉาน แต่หัวใจนั้นยังคงเต้นตุบ ๆ อยู่

ขณะนั้นเป็นเวลาค่ำ เดือนมืดสนิท มองไม่เห็นอะไรเลย

ด้วยความเร่งร้อนจะเอาหัวใจแม่ไปมอบให้แก่คนที่ตนรัก เขาออกวิ่งไปยังหมู่บ้านที่สาวอยู่ โดยไม่คำนึงถึงความมืดที่ปกคลุมอยู่รอบด้าน เขาวิ่งไปสุดฝีเท้า แต่เคราะห์ร้ายวิ่งไปสะดุดก้อนหิน ล้มฟาดลงอย่างแรง ได้รับบาดเจ็บสาหัสอยู่

ขณะที่เขาพยายามจะพยุงกายลุกขึ้น ก็ได้ยินเสียง

"ลูกเอ๋ย"

แน่นอน มันเป็นเสียงของแม่ของเขา จำได้ไม่ผิด ตกใจ และฉงนสนเท่ห์

เป็นที่ยิ่ง เขาถามว่า "นั่นแม่หรือ"

"ใช่แล้วลูก แม่อยู่ในหัวใจที่ลูกถือไว้ในมือนั่นแหละ"

"แม่ลงโทษผม ที่ทำกับแม่ใช่ไหม"

"เปล่าหรอกลูก แม่ไม่ได้ลงโทษลูกเพราะเหตุนั้น"

"งั้นแม่ก็ยกโทษให้ผมแล้ว ใช่ไหม"

"ลืมเรื่องที่แล้วมาเสียเถอะลูก แต่แม่ยกโทษให้ลูกสำหรับเรื่องที่ลูกทำเมื่อกี้ไม่ได้หรอก"

"เรื่องอะไรครับ แม่"

"ในเวลากลางคืนเดือนมืดอย่างนี้ จะไปไหนทำไมไม่เอาตะเกียงติดมือมาด้วย แม่ไม่ได้เตือนลูกอยู่เสมอหรอกหรือว่า ลูกจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยไว้ก่อนอื่น แม่เห็นลูกหกล้มเลือดออก หัวใจของแม่ก็เลือดออกไปด้วย"

"ครับแม่ ผมทำผิดไปแล้ว"

"ดีแล้วลูก แม่ไม่มีโอกาสจะเตือนลูกได้อีกต่อไปแล้ว จงจำคำของแม่ไว้เถิด คำแนะนำสุดท้ายของแม่คือ ไม่ว่าลูกจะไปไหน ไม่ว่าลูกจะทำอะไร ให้ระลึกอยู่เสมอว่า *ให้ปลอดภัยไว้ก่อน*"

ต่อจากนั้นก็มีแต่ความเงียบสนิทในท่ามกลางความมืดที่ปกคลุมอยู่ทั่วบริเวณนั้น

เรื่องที่เล่ามานี้ นอกจากปรารถนาจะให้เป็นคติว่า ไม่ว่าจะทำสิ่งใดและเมื่อใดก็ตาม จะต้องระลึกถึงความปลอดภัยไว้ก่อนเสมอแล้ว ก็ยังเป็นการระลึกถึงเพื่อนด้วย เพราะกำนันอู่ หรือคุณอุกริสต์ พิบูลสุขนั้น เป็นเพื่อนดีของ

เพื่อนร่วมรุ่นจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ด้วยกันเสมอมา อู๋นึกถึงเพื่อน และเป็นห่วงใยในเพื่อนทุกคน ถ้าอู๋สามารถจะช่วยเหลือเพื่อนได้ประการใดแล้วก็เต็มใจช่วยทุกอย่าง อู๋มีลักษณะเหมือนกับแม่ที่เล่ามาข้างต้น มีแต่การให้อภัยและความปรารถนาดีต่อทุก ๆ คน โดยเฉพาะเพื่อนที่รักใคร่กันมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย

ตัวของอู๋จากไปแล้ว แต่น้ำใจของอู๋ยังไม่จากไปด้วย และเพื่อนทั้งหลายจะระลึกถึงต่อไปชั่วกาลนาน ขอให้บุญกุศลทั้งหลายที่อู๋ได้สร้างสมไว้ในชาตินี้ จงสนองให้อู๋ไปสู่สุคติในสัมปรายภพทุกประการ

ปุ๋ย โรจนะบุรานนท์

คำไว้อาลัย
ของ
ปลุก วัชราภัย

ในงานฌาปนกิจศพคุณอุกริสต์ พิบูลสุข คุณแอ่งลาภ ผู้เป็นบุตรได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนถึงความสัมพันธ์เพื่อนำไปลงพิมพ์ในหนังสือที่จะแจกเป็นบรรณาการ

ข้าพเจ้ารู้จักและเป็นเพื่อนกับคุณอุกริสต์ตั้งแต่เมื่อข้าพเจ้าไปเข้าโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙นับว่าเป็นเพื่อนกันมาถึง ๔๗ ปี มีอยู่ระยะหนึ่งที่ห่างเหินกัน ก็เนื่องจากมีอาชีพต่างกัน คุณอุกริสต์ไปเป็นกำนันและค้าขายอยู่ที่รังสิต ส่วนข้าพเจ้ารับราชการอยู่ในกรุงเทพ ฯ ทั้งการคมนาคมในสมัยนั้นไม่สะดวกจึงไม่ค่อยได้พบกัน ในระยะหลังคุณอุกริสต์มีโอกาสเข้ากรุงเทพ ฯ บ่อยครั้ง ได้มาสมาคมกับเพื่อนร่วมรุ่นไม่ว่าเป็นงานสมรสลูกหลานเพื่อนหรืองานศพงานกินเลี้ยง จึงเป็นที่รักใคร่ของเพื่อน

เมื่อข้าพเจ้าได้รับโทรศัพท์จากคุณเทียม ไชยพฤกษ์แจ้งว่าคุณอุกริสต์ถึงแก่กรรมอย่างกระทันหัน ก็อดใจหายไม่ได้ ไม่คาดว่าจะพลัดพรากจากกันเร็วเช่นนี้ เป็นความจริงแท้ที่ว่าความตายย่อมเกิดได้ทุกขณะ สมดังพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ ที่ทรงไว้ว่า

๏ เห็นหน้ากันเมื่อเช้า สายตาย
สายสุขอยู่สบาย บ่ายม้วย
บ่ายยังรื่นเริงกาย เย็นดับ ชีพนา
เย็นอยู่หยอกลูกด้วย ค่ำม้วยดับสูญ ฯ

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณอุกริสต์ ทำให้ข้าพเจ้าขาดเพื่อนสนิทเก่าแก่ไปคนหนึ่ง ทั้งได้นำความเศร้าสลดใจไปยังญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงเป็นอย่างยิ่ง ขออำนาจกุศลบุญที่คุณอุกริสต์ พิบูลสุข ได้บำเพ็ญไว้ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณคุณอุกริสต์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

คำไว้อาลัยอุกฤษฏ์ พิบูลสุข
ของ
เพื่อนเทพศิรินทร์ รุ่น ๒๔๗๒

เรารู้จักเพื่อนในนามอู๋ มาตั้งแต่วิ่งไล่กันล้มลุกคลุกคลานอยู่ในสนามโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ อายุ ๑๐ ขวบเศษ ๆ

พวกเราก็เรียนผ่านชั้นขึ้นมาเป็นหนุ่มกันขึ้น จนจบ ม. ๘ เทพศิรินทร์ ในปี ๒๔๗๒ ต่อจากนั้นมาทุกเดือนเป็นเวลาอีก ๔๔ ปี เรากินข้าวกันทุกเดือน นัดแน่นอน วันที่ ๔ เวลา ๑ ทุ่มตรง เดิมก็กินกันที่ขี้จันเหลา รื้อตึกสร้างใหม่ เราก็ย้ายไปกินที่ร้านศาลาไทยถนนสีลม จนเขารื้อร้านนี้ เราก็ย้ายไปกินที่ฮกลกซิ่วราชประสงค์

เพื่อนเราคุณอุกฤษฏ์ พิบูลสุข ยังเป็นอู๋ของเราตามเดิม เพื่อนเทพศิรินทร์ ๒๔๗๒ ทุกคน พบปะกันทุกเดือนตลอดเวลานานเช่นนี้ เราจึงสนิทกัน ล้อเลียนกัน และหยอกล้อกัน ไม่ผิดไปจากสมัยที่วิ่งไล่กันล้มลุกคลุกคลานอยู่ที่สนามเทพศิรินทร์ครั้งกระโน้น

เพื่อนอู๋รุ่นนี้ แยกไปมีอาชีพต่าง ๆ กัน แต่โดยที่พบกันทุกเดือน มีอะไรเราก็ช่วยเหลือกันอยู่เสมอ เพื่อนร่วมรุ่นของอู๋นี้ประหลาดนักที่เรียนเทพศิรินทร์มาด้วยกันรุ่นนี้จบเมื่อปี ๒๔๗๒ นั้น เข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีในหลายรัฐบาล มาจนถึงบัดนี้รวมถึง ๑๑ คน คือ

๑. ทองเปลว ชลภูมิ

๒. เขมชาติ บุณยรัตพันธ์

๓. บุณย์ เจริญไชย

๔. จิตติ นาวีเสถียร

๕. สุนทร หงส์ลดารมภ์

๖. ม.ร.ว. ทองแท่ง ทองแถม

๗. สมบุญ ผ่องอักษร

๘. บุญรอด บิณฑสันต์

๙. โอสถ โกศิน

๑๐. อุดม โปษะกฤษณะ

๑๑. เสม พริ้งพวงแก้ว

เพื่อเกียรติประวัติของอู๋ เราลงได้เพียงชื่อเพื่อนอู๋ที่ไปเป็นรัฐมนตรีเท่านั้น ส่วนที่อยู่ในอาชีพอื่นก็คงมีใจคิดถึงอู๋ด้วยใจระลึกถึงทุกคน

อู๋เพื่อนรัก เราทุกคนคิดถึงอู๋

เพื่อนร่วมรุ่นเทพศิรินทร์ ๒๔๗๒

ชมพู อรรถจินดา

เลขานุการรุ่น

๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๖

คำไว้อาลัย

การจากไปของอุกริสต์ พิบูลสุข *"กำนันอู๋"* ในครั้งนี้ ยังความเศร้าสลดและทิ้งความอาลัยรักไว้ต่อบรรดาญาติมิตรทั้งหลายเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อบรรดาพวกเราชาวคณะนักเรียนเก่าโรงเรียนเทพศิรินทร์ รุ่น *"๒๔๗๒"* ซึ่งข้าพเจ้ามีโชคดีได้ร่วมเป็นสมาชิกอยู่กับ *"กำนันอู๋"* ด้วย

เรามีเลขานุการรุ่นที่ดีเลิศ ร.ต.อ. ชมพู อรรถจินดา ผู้ทำหน้าที่ให้ *"กำนันอู๋"* และชาวเทพศิรินทร์ *"๒๔๗๒"* พบปะกันในวันที่ ๔ ของทุก ๆ เดือน ในทุก ๆ ปี ตลอดเวลา ๔๔ ปีที่เราเรียนสำเร็จมา ไม่ว่าฝนจะตกฟ้าจะร้อง สงครามกำลังคุกรุ่น กรุงเทพ ฯ กำลังถูกทิ้งระเบิด ฯลฯ แต่วันที่ ๔ ก็มีลูกเทพศิรินทร์ *"๒๔๗๒"* มาพบปะสังสรรค์กัน อุกริสต์เป็นคนหนึ่งที่ทำให้บรรยากาศในการพบปะกันแต่ละเดือนนั้นมีรสดี สนุกสนาน ครื้นเครงกันจนเหมือนว่าเรายังมีอายุเพียง ๑๗–๑๘ ปี ครั้งที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๘ ใน พ.ศ. ๒๔๗๑–๒๔๗๒ โน้น

ยอดกำลังพลของชาวคณะนี้กำลังลดน้อยลงทีละคนทีละคน ร่วงหล่นผลอย ๆ ลงดุจใบไม้เหลืองแห้ง ถูกสลัดให้หลุดจากต้นลงสู่พื้นพิภพ มาคราวนี้อุกริสต์ ก็เป็นคนหนึ่งที่ทำให้ยอดกำลังพลของพวกเราลดจำนวนลงอีก ๑

เพื่อนจากโลกนี้ไปแล้ว ไม่แต่เพียงนำมาซึ่งความเศร้าสลดใจแก่บรรดาญาติมิตรพี่น้องเท่านั้น หากนำมาซึ่งความสลดอาลัยแก่เพื่อน ๆ ตลอดกาลนาน

ขอกุศลบุญราศีที่เพื่อนได้กระทำดีมาแล้ว ด้วยกุศลผลบุญที่ญาติมิตรได้บำเพ็ญอุทิศ จงเป็นพลวปัจจัยเกื้อหนุนส่งให้ดวงวิญญาณของ *"กำนันอู๋"* จงประสบอิฏฐวิบุลมนุญผลอันสมควรแก่คติวิสัย ขอจงได้ไปสิงสถิตเสวยสุขในสัมปรายภพตลอดกาลนาน เทอญ.

พล.อ.ท. มานพ สุริยะ

อาลัยอู๋เพื่อนรัก
โดย
จรูญ ตัณฑวุฑโฒ

คุณแอ่งลาภ พิบูลสุข ขอให้เขียนคำไว้อาลัย คุณอุกริสต์ พิบูลสุข บิดาผู้เป็นเพื่อนรักของข้าพเจ้า ในชีวิตข้าพเจ้าไม่เคยเขียนคำไว้อาลัยให้แก่ใครเลย เพราะว่าข้าพเจ้าเป็นราษฎรธรรมดาสามัญชนเท่านั้น ไม่ได้เป็นผู้ยิ่งใหญ่หรือมีเกียรติชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป แต่จนใจเพราะอู๋เป็นเพื่อนร่วมรุ่นกันมาหลายปีจึงต้องเขียนให้ดั่งนี้.—

อู๋ เอยเคยร่วมห้อง หอเรียน
อยู่สุข ทุกวันเพียร บ่เว้น
อุกริสต์ บ่พาเพียร เหินห่าง กันแฮ
พิบูลสุข นี่เร้น หลีกลี้เลยไกล ฯ

"เจ็ดสอง"* รู้ข่าวม้วย มรณา
เพื่อนเพื่อนร่วมโสกา เกลือกกลิ้ง
จนจิตคิดโหยหา หวนหัก ได้ฤๅ
เหตุไฉนจึ่งทิ้ง พวกพ้องพงษ์พันธุ์ ฯ

เทพศิรินทร์ ถิ่นนี้ เนาว์นาน
ร่วมรักสมัครสมาน แม่นแม้น
มัจจุราชรุกราน พรากเพื่อน เสียนอ
อยู่หลังเราเคียดแค้น ขุกค้นกมลหมอง ฯ

*เพื่อนร่วมรุ่นเทพศิรินทร์ พ.ศ. ๒๔๗๒

เพื่อนไปได้สุขแล้ว เสวยสวรรค์
มวลมิตรคิดจาบัลย์ โศกเศร้า
เมียลูกเผ่าพงษ์พันธุ์ เหงาเงียบ
คิดคิดจิตอะคร้าว เคียดแค้นได้ฤๅ ฯ
ความตายใครหลีกได้ ฤๅมี
ทั่วโลกแลโลกีย์ ห่อนเว้น
หักเถอดจิตสุขี พรรคเพื่อน เรานา
ใครใครก็บ่เค้น คลาดแคล้วมัจจุมาร ฯ

แทนลูก ๆ ของอู๋

พ่อเราเขาหลับแล้ว นอนสบาย
ลูกลูกแทบจะวาย วอดด้วย
อาลัยบ่เสื่อมคลาย คิดครุ่น เสมอนา
ดุจดั่งฉัตรช่วยม้วย มอดสิ้นถวิลครวญ ฯ
โอ้มัจจุราชร้าย รังแก
ผลาญชีพบ่เหลียวแล สักน้อย
พ่อพ่อท่านห่างแห หายลับ แล้วนอ
ดวงตะวันนั่นคล้อย คลาดแล้วคืนหลัง ฯ
มีพ่อดุด่าแล้ว สั่งสอน
ดวงจิตลูกอาวรณ์ ไป่เว้น
ดุก็บ่ตัดรอน ลูกเหล่า เรานา
ภาคหน้าท่านจักเค้น แคะไค้ ให้ดี ฯ

คำไว้อาลัยคุณอุกริสต์ พิบูลสุข

ข้าพเจ้าได้รู้จักกับคุณอุกริสต์ พิบูลสุข (เดิมชื่ออู๋) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ในขณะนั้นทุกคนเรียกชื่อว่า *"กำนันอู๋"* เมื่อร่วมวงและสนทนากันแล้ว ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่า กำนันอู๋เป็นคนที่น่าเคารพนับถือ ข้าพเจ้าไปมาหาสู่กำนันอู๋และครอบครัวเสมอ พวกเราที่ได้ร่วมวงกับกำนันอู๋แล้ว พากันติดใจสนุกสนาน เมื่อกำนันอู๋ได้นำคำกลอนเรื่องของอาบูหะซันกับนางอัวดัด และจะนำเรื่องเพื่อน ๆ เมื่อครั้งที่เรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์เล่าให้ฟังเป็นประจำเสมอ เป็นการสนุกสนาน

สำหรับเพื่อนฝูงของกำนันอู๋ทุกคน ต่างมีความรักใคร่กับกำนันอู๋ เพราะกำนันอู๋เป็นผู้มีใจอารีรักเพื่อนฝูง รู้จักการคบมิตรเป็นอย่างดี มีใจเป็นห่วงใยเพื่อนฝูงในยามเพื่อนฝูงได้รับความเดือดร้อน และได้ให้ความช่วยเหลือด้วยดี

โดยทั่วไปกำนันอู๋เป็นผู้มีเมตตาเอื้อเฟื้ออารีต่อคนจนที่ได้รับความเดือดร้อน ข้าพเจ้าในฐานะทนายความเมื่อได้ตรวจดูเอกสารการขายเชื่อวัสดุและอุปกรณ์การก่อสร้างของร้านค้าไม้ ตันกิมอู๋ เพื่อดำเนินคดี กำนันอู๋ตัดบทพูดว่า *"คนนี้จน"* ไม่ฟ้อง นับว่าเป็นผู้มีเมตตาธรรมอย่างสูง

กำนันอู๋มีความซื่อสัตย์ต่อครอบครัวอย่างดีเยี่ยม ได้ให้การศึกษาอย่างดีต่อลูก ๆ คอยเอาใจใส่สอดส่องต่อการเรียนของลูกและอบรมลูก ๆ ให้ประพฤติในสิ่งที่ดีตลอดมา จนลูก ๆ สามารถช่วยตัวเองได้ทุกคน

ในระยะหลังนี้ ข้าพเจ้าและเพื่อน ๆ ไม่ค่อยได้ไปพบปะกับกำนันอู๋บ่อยนัก เพราะทราบว่าต้องไปหาหมออยู่เสมอ ๆ เกรงว่าขืนพบกันและสนุกสนานเหมือนเดิมจะทำให้ผ่าฝืนคำสั่งหมอและจะเป็นอันตรายได้ ซึ่งข้าพเจ้าได้รับคำเหน็บแนมเสมอว่า *"บ้านผมไม่มีสะพาน ข้ามเรือลำบาก จึงไม่มีใครไป"*

ด้วยกุศลกรรมและคุณงามความดีที่คุณอุกริสต์ พิบูลสุข ได้ประกอบไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ประกอบด้วยกุศลบุญของญาติมิตรทั้งหลาย จงเป็นพลังส่งผลให้คุณอุกริสต์ พิบูลสุข ประสบศานติสุขโดยสมบูรณ์ในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

ลำภู สงวนสัตย์

อดีต ส.ส. จังหวัดปทุมธานี

คิดถึงอู๋

หลานแอ่งลาภไปหาที่บ้าน ขอให้ช่วยทำหนังสือแจกในงานฌาปนกิจศพบิดาคืออุกริสด์ พิบูลสุข เพื่อนร่วมรุ่นเทพศิรินทร์ ๒๔๗๒ ซึ่งจะจัดขึ้น ณ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันจันทร์ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๖ นี้ ผมก็รับทำให้ด้วยความเต็มใจยิ่ง แต่เนื่องด้วยเวลามีน้อยเหลือเกิน ต้องเร่งรีบ และไม่แน่ใจว่าบทความต่าง ๆ ของเพื่อนร่วมรุ่นจะได้มาทันเวลาหรือไม่ ฉะนั้นถ้าหากมีความบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดสำหรับหนังสือเล่มนี้ ก็ขอได้โปรดอภัยให้แก่ผมด้วยเถิด และจะเว้นกล่าวเสียมิได้ว่า ถ้าหากมิได้รับความกรุณาและความร่วมมือของคุณชวน ศรสงคราม แห่งโรงพิมพ์ "ชวนพิมพ์" แล้วไซร้ หนังสือนี้ก็คงจะไม่สำเร็จเสร็จลงได้ทันเวลาเป็นแน่ ในนามของเจ้าภาพจึงขอขอบพระคุณในความกรุณาของคุณชวนไว้เป็นอย่างยิ่ง ณ ที่นี้

หลังจากที่เรียนจบ ม. ๘ คือมัธยมบริบูรณ์จากโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ แล้ว ต่างคนต่างก็เรียนต่อหรือไปทำงานบ้าง ตามเรื่องตามราวของแต่ละคน ความทรงจำในหมู่เพื่อนก็ค่อยจางหายไปตามกาลเวลา สุดแต่จะสนิทชิดเชื้อและรู้จักมักคุ้นกันมาก

น้อยเท่าใด พวกที่มาเรียนกฎหมายก็รู้สึกว่าสนิทกันยิ่งขึ้น พวกที่ไปเรียนจุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัยก็นาน ๆ จะได้พบกันที และเช่นเดียวกันสำหรับพวกที่เรียนทหารยิ่งยาก ที่จะได้พบ แต่เราก็มีการกินกลางคืนประจำทุกวันที่ ๔ ของเดือน จึงพอได้พบปะกันบ้าง ไม่ถึงกับขาดสัมพันธภาพ และความที่จับกลุ่มกันได้อย่างแน่นแฟ้นนี้เอง จึงทำให้ชื่อเสียงของ "เทพ ๗๒" ขจรขจายยั่งยืนมาจนทุกวันนี้ ดังเป็นที่ประจักษ์กันอยู่แล้ว เมื่อกาลเวลาล่วงไป ๆ ต่างก็ล้มหายตายจากกันไปเป็นธรรมดา ถ้าจะนับตัวในเวลานี้ ก็เหลือน้อยเต็มทีแล้ว เมื่อไรจะถึงจังหวะของเราบ้าง ก็ไม่มีใครตอบได้ ฉะนั้นจงช่วยกันระวังตั้งใจมีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทเถิดนะเพื่อนรักทั้งหลาย

ในส่วนตัวผมเองนั้น กล่าวได้ว่าเมื่อพ้นจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ และมาเรียนกฎหมายที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม แล้วโอนไปอยู่คณะนิติศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ๑ ปี และกลับมาเรียนจนสำเร็จที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจนได้รับปริญญาตรีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ สมัยที่ ๒ แล้วในระหว่าง ๖–๗ ปีที่ล่วงไปนั้น ก็มิได้เคยพานพบประสบพักตร์เพื่อนเก่า ที่ระลึกได้แต่เพียงว่า "อู๋แขนคอก" ผู้นั้นเลย ตราบจนกระทั่งเมื่อสำเร็จกฎหมายแล้ว สอบคัดเลือกเป็นจ่าศาลได้ และถูกส่งออกรับราชการที่ศาลจังหวัดธัญญบุรีในปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๐ (สมัยนั้นปีประติทินเริ่มต้นด้วยเดือนเมษายน และสุดสิ้นลงด้วยเดือนมีนาคม เพิ่งมาเปลี่ยนแปลงเป็นปีใหม่ในเดือนมกราคม และสิ้นสุดด้วยเดือนธันวาคม เอาใน พ.ศ. ๒๔๘๓) ก็เรียกได้ว่าไม่รู้จักเสียด้วยซ้ำไปว่าการจะไปอยู่ธัญญบุรีนั้นเขาเดินทางกันอย่างไร ต้องไปสอบถามคนเก่า ๆ ที่กองคลังกระทรวงยุติธรรม จึงได้ทราบว่า อันธัญญบุรีนั้นอยู่ริมคลองรังสิต อยู่ที่คลอง ๖ และมีอาณาเขตขึ้นอยู่กับจังหวัดปทุมธานี แต่มีศาลจังหวัดอีกศาลหนึ่งที่ธัญญบุรี จึงเรียก

ว่าศาลจังหวัดธัญญบุรี โดยมีอำเภอในเขตศาลดั่งกล่าวนี้รวม ๔ อำเภอด้วยกันคือ อำเภอธัญญบุรี อำเภอคลองหลวง อำเภอลำลูกกา และอำเภอหนองเสือ ส่วนตัวศาลจังหวัดปทุมธานีที่ตั้งอยู่ ณ จังหวัดปทุมธานีมีศาลากลางจังหวัดนั้น มีเขตศาลเพียง ๓ อำเภอเท่านั้น และในตอนสิ้นเดือนพวกข้าราชการแผนกต่าง ๆ ก็ต้องไปรับเงินเดือนกันที่จังหวัดปทุมธานี ส่วนของศาลจังหวัดธัญญบุรีนั้น มีระเบียบภายในให้จ่าศาลต้องเดินทางมารับเงินเดือนและซื้อแสตมป์ฤชากรที่กองคลังกระทรวงยุติธรรมเป็นกรณีพิเศษ ไม่ต้องเดินทางไปจังหวัดปทุมธานีเหมือนแผนกการอื่น ๆ เมื่อผมได้เดินทางโดยเรือยนต์ซึ่งเช่าจากท่าเทเวศร์ไปรับตำแหน่งจ่าศาลเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๔๘๐ นั้น นับได้ว่าเป็นครั้งแรกในชีวิตที่ต้องจากญาติผู้ใหญ่ไปดำเนินชีวิตแต่เดียวดายในต่างจังหวัดซึ่งไม่เคยไปและไม่มีความรู้ ไม่มีประสพการณ์มาก่อนเลย จึงรู้สึกเคว้งคว้างว้างเว้งในจิตใจเป็นที่สุด แต่นับว่าเป็นบุญและโชคดีของผม ที่ได้ผู้บังคับบัญชาที่ดียอดเยี่ยม รักใคร่เอ็นดูผมเหมือนบุตรในอุทร สั่งสอนแนะนำตักเตือนให้รู้การงานในหน้าที่และเอาใจใส่ดูแลอยู่เป็นนิตย์ทั้งทางด้านการงานและส่วนตัว ท่านผู้นั้นได้ล่วงลับไปแล้ว แต่ผมยังระลึกถึงอยู่มิรู้วาย และทุกครั้งที่ได้บำเพ็ญบุญกุศล ก็ได้อุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านทุกคราวไม่เคยลืมเลือน ท่านผู้นั้นคือคุณหลวงสุทธิชัยนฤเวทย์ (ชื่น นินนาท) ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดธัญญบุรีในสมัยนั้น เมื่อผมไปรับหน้าที่แล้วและเดินทางไปมายังจังหวัดพระนครเป็นเนืองนิตย์ทุกสิ้นเดือน และอีกบ่อยครั้งแทบทุกสัปดาห์ เพราะเหตุว่าแสตมป์ฤชากรที่ได้รับอนุญาตให้มีไว้สำรองจ่ายเพียง ๘๐๐ บาทต่อเดือนนั้นไม่เพียงพอจำหน่าย โดยที่มีคดีเพิ่มขึ้นทั้งแพ่งและอาญา จึงต้องเดินทางมากองคลังกระทรวงยุติธรรมบ่อยขึ้นซึ่งบางครั้งอาจจะเป็นวันเว้นวัน การเดินทางในยุคนั้นต้องตื่นแต่เช้ามืด มารอลงเรือยนต์ประจำทางซึ่งเดิน

ในคลองรังสิต จากคลอง ๗ มาส่งที่สถานีรถไฟคลองรังสิต แล้วขึ้นรถไฟมาลงที่หัวลำโพง ขึ้นรถประจำทางหรือสามล้อไปกระทรวงยุติธรรม ตอนบ่ายก็เดินทางกลับด้วยวิธีเดียวกัน จะถึงบ้านพักประมาณ ๑๙ น. เศษ หรือในฤดูแล้งน้ำในคลองมีน้อย เรือแล่นได้ช้า ก็อาจจะถึงบ้านเอา ๒๐ น. เศษก็มี ถ้าเที่ยวใดมีเพื่อนข้าราชการหน่วยอื่นเขาไปราชการที่จังหวัดปทุมธานี ก็จะนัดหมายกันให้เดินทางกลับในเรือเที่ยวสุดท้ายเที่ยวเดียวกัน เพื่อจะได้สังสรรค์กันตามสมควรแก่วิสัยของชายหนุ่มโสด โดยผมจะรับหน้าที่ซื้อเป็ดย่างที่ตลาดเก่าไปหลาย ๆ ตัว ตัวละ ๔๕ สต. และที่หลังสถานีรถไฟนั้นเอง ก็จะหนีบหรือห่อค่างโหนติดมือไปด้วย ๒-๓ ขวด แล้วเราทั้งหลายก็จะสำราญกันไปในเรือจนกว่าจะถึงบ้าน จึงจะแยกย้ายกันไป หรือมิฉะนั้นก็อาจจะไปรวมกลุ่มกันที่บ้านพักของผมอีกจนดึก ถ้าหากเป็นวันหยุดในวันรุ่งขึ้น ชีวิตที่ธัญญบุรีก็ผ่านไปด้วยดีมีความสุขด้วยประการฉะนี้

จนกระทั่งปลายปี ๒๔๘๒ ก็มีคดีเรื่องหนึ่งซึ่งพยานโจทก์ที่จะมาเบิกความนั้นมีตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านอยู่ที่คลอง ๑ เมื่อพยานผู้นี้มาถึงศาลและรอพบกับพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์เป็นอยู่ ก็เป็นธรรมดาที่จะเข้ามาทักทายโอภาปราศรัยกับพนักงานศาลซึ่งรู้จักคุ้นเคยกันและนั่งทำงานอยู่ชั้นล่าง คือชั้นบนเป็นห้องทำงานของท่านผู้พิพากษาและมีบัลลังก์พิจารณาคดีผมเองก็นั่งทำงานอยู่ชั้นล่างเพื่อควบคุมดูแลเสมียนพนักงานทั้งหลาย ก็ปรากฏว่าพยานโจทก์ผู้นั้นไปกระซิบถามพนักงานรับฟ้อง แล้วก็เหลียวมองดูผมหลายครั้ง ส่วนผมนั้นไม่ได้สนใจเพราะมุ่งแต่ทำงานอยู่ ปรากฏว่าบุคคลผู้นั้นผละจากพนักงานรับฟ้องซึ่งอยู่คนละห้องเดินมาที่ผม และถามว่า "*คุณจำรูญจำผมได้ไหม ?*" ผมก็งง เพราะจากกันไปตั้ง ๘ ปีแล้ว แต่บุคลิกลักษณะพิเศษคือตอนที่ยกมือไหว้ แขนข้างหนึ่งเอียง ๆ งอ ๆ นั้นทำให้ผมนึกขึ้นได้ทันทีว่า "อู๋แขนคอก" เพื่อนเก่าของเรานั่นเอง จึงจำได้และดีใจ

เป็นอันมาก รู้สึกว่าจะได้ร้องโวยวายออกมาโดยไม่รู้ตัวทีเดียว เมื่อได้ไต่ถามสารทุกข์สุขดิบกันแล้ว จึงรู้ว่าเพื่อนอู๋ของเรานี้ตั้งร้านค้าไม้และเครื่องก่อสร้างชื่อ ตันกิมอู๋ อยู่ที่ปากคลอง ๑ ของคลองรังสิตนี่เอง เป็นเวลาหลายปีมาแล้ว จนได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน และมาเป็นพยานของพนักงานอัยการโจทก์ในวันนั้น ต่อมาก็ได้เป็นกำนันทำคุณประโยชน์ให้แก่ทางราชการบ้านเมืองและประชาชนเป็นอันมาก จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า *"กำนันอู๋"* เหตุที่ต้องเรียกตำแหน่งด้วยเช่นนี้ เพราะในละแวกคลองรังสิตมีคนชื่ออู๋ซ้ำกันหลายคน ผมดีใจมากที่ได้พบเพื่อนร่วมรุ่นเทพศิรินทร์ วันนั้นจึงขอลาในตอนบ่ายครึ่งวัน เดินทางไปบ้านคลอง ๑ ด้วยเพื่อรู้จักกับครอบครัวบุตรภริยา และต่อมาก็มาค้างด้วยเป็นเนืองนิตย์ นัดไปเที่ยวกรุงเทพ ฯ ด้วยกันบ่อย ๆ นัดไปนอนคุยกันที่บ้านของผมบ้าง เมื่อมีกิจธุระอันใด ไม่ว่าจะเป็นส่วนตัวหรือในทางราชการ ก็จะได้รับความกรุณาช่วยเหลือเอื้อเฟื้อจัดให้โดยเต็มใจไม่ชักช้า ซึ่งตามปกติ *"อู๋"* ก็ได้กระทำอยู่แล้วกับหน่วยราชการส่วนอื่น ๆ แต่เมื่อเพื่อนร่วมรุ่นมาเป็นจ่าศาล ก็ยิ่งทำให้มากยิ่งขึ้นกว่าหน่วยราชการอื่น ๆ เป็นต้นว่า เมื่อผมปรารภว่าบรรดาพยานก็ดี หรือผู้ต้องหาและจำเลยที่เบิกตัวมาจากเรือนจำก็ดี ในระหว่างที่ต้องแกร่วอยู่ที่ศาลนั้น ไม่มีห้องสุขาทั้งหนักและเบาเลย ครั้นจำเป็นเข้าก็แอบไปถ่ายไว้เลอะเทะส่งกลิ่นเหม็นตระหลบ ไม่น่าดูเลย เพื่อนรักของเราก็มิได้รอช้า จัดแจงอุทิศไม้, สังกะสี, ปูนซิเมนต์, หัวส้วม มาจัดสร้างให้ทันที แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ผู้ซึ่งใช้ส้วมนั้นทั้งหนักเบา มิได้ช่วยกันรักษาความสะอาดเลย ทั้ง ๆ ที่ได้จัดน้ำชำระไว้ให้และเขียนเตือนให้ช่วยกันรักษาความสะอาด จึงเมื่อเวลาล่วงไปได้ราว ๑ ปีเศษ ก็จำเป็นต้องรื้อห้องส้วมนั้นทิ้งไป และไปปลูกใหม่ไว้ที่หลังบ้านผู้พิพากษาอีกท่านหนึ่งซึ่งอยู่หลังศาลนั้นเอง ต่อมาอยากได้เรือบดไว้พายเล่นสักลำหนึ่ง ก็จัดแจงต่อเรือให้ด้วย

ตนเอง อยากเลี้ยงเป็ดใต้ถุนบ้านและปลูกผักเพื่อปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลเรื่องสวนครัวเลี้ยงสัตว์ ก็เป็นธุระจัดหามาให้ทุกสิ่งทุกอย่าง

พบกันอาทิตย์หนึ่งหลายครั้ง กินด้วยกัน นอนด้วยกัน เที่ยวกรุงเทพ ฯ นนทบุรี และสมุทรปราการ มีนบุรี ด้วยกันตลอดมา จนถึงเวลาที่ต้องจากกันอีกเมื่อผมถูกย้ายไปดำรงตำแหน่งจ่าศาลจังหวัดนนทบุรี ในปี ๒๔๘๓ อู๋ก็จัดเช่าเรือยนต์ให้และเดินทางไปส่งถึงบ้านพักจ่าศาลจังหวัดนนทบุรี แล้วยังไปมาหาสู่อยู่มิได้ขาด เรียกได้ว่าได้พบปะกันอยู่เรื่อย จนผมย้ายเข้ามาเป็นรองจ่าศาลอุทธรณ์ ต้องเช่าบ้านอยู่ในตรอกต้นตาลข้างสถานเสาวภา ถนนพระราม ๔ อยู่ก่อนน้ำท่วมใหญ่ ในปี ๒๔๘๕ แล้วเกิดสงคราม ลูกระเบิดลงในปี ๒๔๘๖ ไม่เป็นที่ปลอดภัย ผมจึงส่งลูกเมียไปอยู่กับแม่ยายที่ราชบุรี ส่วนผมอยู่แต่ลำพังคนเดียว จนวันหนึ่งลูกระเบิดเพลิงลงใกล้บ้านที่สุดแต่เคราะห์ดีไม่เป็นอันตรายแต่อย่างใด อู๋รู้ข่าวเข้ารีบเข้ากรุงเทพ ฯ ไปหาผมที่ศาลอุทธรณ์บอกว่าอยู่กรุงเทพ ฯ ไม่ได้แล้ว ให้ขนของเครื่องเรือนไปไว้ที่บ้านเขาที่รังสิต แล้วไม่ยอมให้ผมคัดค้านแต่ประการใด บอกว่าบัดนี้มีเรือข้าวซึ่งเขาบรรทุกข้าวมาส่งเสร็จแล้วจะกลับเรือเปล่าไปรังสิต เป็นโอกาสอันดีที่จะขนของฝากเรือลำนั้นไปเพราะเป็นพรรคพวกกัน ว่าแล้วก็จัดแจงไปเช่าเรือมาลำหนึ่งจากย่านหัวลำโพง จ้างคนถือท้ายมาคนหนึ่ง ช่วยกันถ่อเข้ามาจนถึงบ้านที่ผมเช่า แล้วช่วยกันขนย้ายเครื่องเรือนลงเรือ ลัดเลาะไปออกคลองซึ่งบัดนี้ถมเสียหมดแล้วเป็นถนนพระราม ๔ จนกระทั่งไปออกคลองผดุงกรุงเกษม เลี้ยวไปออกแม่น้ำ ซึ่งเรือข้าวลำใหญ่จอดรออยู่ ลำเลียงของจากเรือเล็กลงเรือข้าวลำใหญ่นั้นจนเสร็จเรียบร้อย เหงื่อไหลไคลย้อยท่วมตัว ผมยังจำภาพนั้นได้ไม่จืดจาง ยังระลึกนึกถึงบุญคุณของเพื่อนอยู่จนทุกวันนี้ มอบของแก่เรือนั้นเสร็จแล้ว จึงได้ล้างหน้าล้างตา แล้ว

ไปทานอาหารกลางวันด้วยกันเอาเมื่อบ่ายมากแล้ว ต่อจากนั้นผมก็สบายใจไม่ห่วงของเพราะเพื่อนได้ขนขึ้นบ้านที่ปากคลอง ๑ ไว้เรียบร้อย จนกระทั่งผมสอบผู้พิพากษาได้ในปี ๒๔๘๖ แล้วถูกส่งไปช่วยราชการที่ศาลจังหวัดธัญญบุรีอยู่หลายเดือน ก็เป็นอันได้พบปะเที่ยวเตร่กินนอนด้วยกันมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งจะต้องเดินทางไปรับตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดนครจัมปาศักดิ์ในเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๗ อู๋ก็ติดตามไปส่งด้วยจนถึงจังหวัดอุบลราชธานี ขึ้นรถไฟไปด้วยกัน ๒ คนอย่างทุลักทุเล คืนแรกไปนอนค้างที่นครราชสีมา ต่อรถวันรุ่งขึ้นไปอุบล พักโรงแรมคืนหนึ่ง จนผมเช่ารถยนต์เดินทางจากวารินทร์ไปแล้ว อู๋จึงได้เดินทางกลับ ผมไปอยู่นครจัมปาศักดิ์ ๒ ปีเศษ ปลายปี ๒๔๘๙ ต้องคืนดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส กระทรวงยุติธรรมย้ายผมกลับมาประจำกระทรวง โดยให้ช่วยราชการอยู่ที่ศาลแพ่ง ไปเช่าบ้านอยู่ที่ถนนราชบพิธ นั่นแหละจึงได้ไปรับข้าวของเครื่องเรือนคืนมาจากบ้านอู๋ปากคลอง ๑ บุญคุณของเพื่อนมีต่อผมเป็นอเนกอนันต์สุดที่จะทดแทนได้ ระลึกถึงเมื่อใดยังซาบซึ้งตรึงใจมิรู้คลาย จนกระทั่งผมได้ย้ายไปอยู่จังหวัดพิจิตร, สระบุรี และไปเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแม่สะเรียง นั่นแหละจึงได้ห่างกันไปหน่อย แต่ยังติดต่อกันโดยจดหมายและส่ง ส.ค.ส. กันทุกปี ที่น่าขำก็คือพอสิ้นปีอู๋ได้ปฏิทินมาจากห้างร้านบริษัทต่าง ๆ มากมาย เขาจะเลือกเก็บไว้ให้ผมเฉพาะที่มีภาพวิวสวย ๆ เพราะทราบว่าผมชอบภาพวิว บางทีเขียน ส.ค.ส. ไว้แล้วลืมส่งให้ผมเพราะงานการทางร้านขายไม้เขายุ่งมาก ปรากฏว่าครั้งหนึ่งนำมาส่งให้ผมเองที่บ้านรวมกันถึง ๓ ปี ก็ได้หัวเราะกัน จนกระทั่งผมได้ย้ายมาเป็นหัวหน้าศาลประจำกระทรวงช่วยราชการที่กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ นี่แหละจึงได้พบกันบ่อยครั้งอีก มาคุยกันบ้าง ปรับทุกข์กันบ้าง ก็แนะนำและให้แนวทางไปตามแต่จะสามารถทำได้ แต่ที่ผมดีใจเป็นที่สุดคือ

เรื่องการขอให้อู๋อดเหล้า ซึ่งเขาทำได้อยู่ระยะหนึ่ง ทำให้ผมดีใจมาก เพราะเพื่อนจะได้มีอายุยืนยาวต่อไป มิฉะนั้นเหล้าจะเผาเพื่อนให้ตายเร็วกว่าที่ควร คราวใดที่เขาเข้ากรุงเทพ ฯ ถ้าหากมีเวลาพอเหลือ เขาจะต้องแวะที่บ้าน มีกล้วยบ้าง ผลไม้ต่าง ๆ ในสวนของเขาบ้าง เครื่องดองต่าง ๆ ที่ภริยาผู้มีฝีมือเขาทำเองบ้างไปฝากเสมอ ที่น่าขำที่สุดก็คือค่ำวันหนึ่งผมไปดูหนังกันทั้งบ้าน ปิดประตูบ้านใส่กุญแจไว้ กลับมาถึงบ้าน ๓ ทุ่มกว่ามีห่ออะไรไม่รู้ ๒ ห่อใหญ่แขวนอยู่ที่หน้าประตู หยิบลงมาแก้ห่อออกดู ปรากฏว่าเป็นบะหมี่ผัดราดหน้าไก่ที่ผมชอบ เขียนชื่อไว้ที่ห่อว่า อู๋ ก็เป็นที่รู้กันว่าเขานั่นแหละซื้อมาฝากแต่ไม่พบ จึงแขวนเอาไว้ เราก็ฉลองศรัทธากันทั้งครอบครัวด้วยความเอร็ดอร่อยเป็นที่สุด บางอาทิตย์ผมว่างก็ขับรถไปจอดไว้เชิงสะพานอำนวยสงคราม แล้วตะโกนเรียก อู๋ ๆ เขาก็เอาเรือข้ามมารับไปบ้าน คุยกันเบ็ดเตล็ดกินข้าวด้วยกันแล้วจึงจะลากลับ ความสัมพันธ์มันมีมาอย่างนี้ตลอดเวลา ๓๖ ปี คิดขึ้นมาแล้วยังรู้สึกซาบซึ้งตรึงใจ ไม่อยากจะคิดเลยว่าเพื่อนถึงแก่ความตาย จากเราไปแล้ว

จริงอยู่ทุกคนเกิดมาแล้วก็ต้องตาย เป็นธรรมดาของโลก แต่เมื่อคิดถึงไมตรีจิตมิตรภาพที่เพื่อนรักมีต่อผม ซึ่งบางสิ่งบางอย่างมากกว่าที่เล่ามานี้เสียอีก แต่ขอละไว้ในฐานที่เข้าใจและซาบซึ้งแต่เพียงคนเดียว ก็อดใจหายมิได้ ลูกชายคนโตของเพื่อนประสบอุบัติเหตุถึงแก่ชีวิตไปก่อน ต่อมาลูกชายหญิงก็ต่างพากันไปศึกษาเมืองนอกเสียอีกเหลืออยู่ไม่กี่คนที่ได้เห็นใจพ่อ เพื่อนฝูงก็พากันเสียดาย กินเลี้ยงกันวันที่ ๔ ของเดือนอู๋ไม่ค่อยเคยขาด มีงานแต่งงานหรืองานศพของเพื่อนร่วมรุ่น จะเห็นอู๋เสมอ ครั้งสุดท้ายผมได้พบเขาในงานแต่งงานของลูกเพื่อนคนหนึ่งที่โรงแรมดุสิตธานี ผมหลั่งน้ำอวยพรเสร็จแล้วลงมาดูของอยู่ที่ชั้นล่าง พบกับปุ๋ย โรจนบุรานนท์ กำลังยืนคุยกันอยู่ อู๋มาถึง

พอดี กำลังงงเพราะไม่รู้ว่าจะขึ้นไปห้องไหน วันนั้นมีหลายงานด้วยกัน อู๋ไม่ทันเห็นเรา ผมมองเห็นก่อน จึงตะโกนเรียก "อู๋ ๆ" อย่างเคย ก็ได้พบกันคุยกัน ๒–๓ คำ ชี้ทางให้เขาขึ้นไปอวยพรในงาน เราก็แยกกันกลับบ้าน หลังจากนั้นไม่กี่วันก็ได้ข่าวจากชมพูผู้เป็นเลขานุการรุ่นเทพ ๗๒ ว่า อู๋ตายเสียแล้ว ศพอยู่วัดเทพ ฯ ผมก็ไม่ได้ไปเพราะติดงานศพรายอื่น

เขียนมาเสียยืดยาว ไม่เป็นเรื่องเป็นราวอะไร แต่คิดอะไรได้ก็เขียนออกมาจากใจจริงที่รักและคิดถึงเพื่อนผู้จากไปแล้ว กรรมดีและบุญกุศลอันใดที่เพื่อนได้กระทำบำเพ็ญแล้ว และที่ผมได้กระทำบำเพ็ญ ทั้งที่ได้เคยร่วมกันทำ และมิได้ร่วมกันทำก็ตาม ขอจงบุญกุศลนั้นได้ตอบสนองให้เพื่อนที่รักยิ่งได้รับ และอนุโมทนาตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพเถิด นับแต่นี้ไปจนกว่าจะสิ้นชีวิตของผม ๆ ก็จะรำพึงอยู่เสมอตลอดไปว่า "คิดถึงอู๋"

จำรูญ เจริญกุล

Man comes to the world naked and bare
He goes through life with caution and care
When he dies, he goes to whatever where
As he does well here, he does well there.

คุณพ่ออุกริสต์ผู้ที่ข้าพเจ้ารักและเคารพ

ในฐานะที่ข้าพเจ้าได้รู้จักคุณพ่ออุกริสต์ และคุ้นเคยสนิทสนมกับครอบครัวของท่านเป็นเวลานาน พอสมควรประดุจญาติสนิท คุณพ่ออุกริสต์ พิบูลสุข เป็นผู้ที่ข้าพเจ้ามีความเคารพและนับถือท่านดุจพ่อของตนเองผู้หนึ่ง ทุกครั้งที่ข้าพเจ้าไปเยี่ยมท่านและได้พักที่บ้านท่าน ท่านได้กรุณาให้การรับรองเลี้ยงดูเป็นอย่างดีดุจลูกของท่านผู้หนึ่ง

เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๑๖ ก่อนท่านเจ็บ ข้าพเจ้าได้ไปขอกราบลาอุปสมบทต่อท่าน ดูท่านก็ยังมีจิตใจและหน้าตาแจ่มใส ท่านยังได้แนะนำสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ซึ่งควรแก่สมณเพศให้ประพฤติสิ่งที่สมควรประพฤติ และให้ละเว้นสิ่งที่ควรละเว้น เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและปฏิบัติ คิดว่าจะกลับมาเยี่ยมท่านอีก เมื่อคราวได้ลาสิกขาบทแล้ว แต่สายเกินไป รู้สึกเสียใจที่ไม่มีโอกาสได้อยู่ใกล้ท่านและเห็นใจท่านเป็นครั้งสุดท้าย ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวมรณกรรมของท่านด้วยความเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง ท่านจากไปแล้วโดยไม่มีวันกลับมาอีก

ข้าพเจ้าได้รับโทรเลขในวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๑๖ และได้ออกเดินทางในวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๑๖ จากสำนักวัดรามประดิษฐ์ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีโอกาสไปเยี่ยมศพท่านซึ่งบำเพ็ญกุศล

ณ วัดเทพศิรินทราวาส จนเสร็จงานในวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๑๖ ในระหว่างนั้นข้าพเจ้าก็ได้มาจำวัดที่วัดเทพศิรินทราวาสนี้ ด้วยความกรุณาของท่านพระครูวิมล (หล่วม) และคุณอาเสน่ห์ ประกอบกับคุณพ่ออุกริสต์ พิบูลสุข ได้เคยอุปสมบท ณ สำนักแห่งนี้ ซึ่งเป็นที่รู้จักของท่านพระครู

ขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ข้าพเจ้าได้รับความเมตตาปรานี และความร่มเย็นเป็นสุขจากท่านอย่างดียิ่ง ท่านได้เคยปรารภเสมอว่าท่านเป็นห่วงลูก ๆ. และทำทุกอย่างเพื่อลูกทุกคน ท่านได้สอนให้ลูก ๆ ทุกคนตั้งอยู่ในความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้เสียสละที่ยิ่งใหญ่ของครอบครัว เพื่อความสุขของลูก ๆ ข้าพเจ้าเป็นผู้ใกล้ชิดท่านพอสมควร เวลาท่านมีธุระไปที่ไหนเมื่อมีโอกาสท่านก็จะพาไปด้วยเสมอ พร้อมกันนั้นท่านก็ได้อบรมการวางตัว และการเข้าสมาคมไปด้วย จึงได้คอยตักเตือนอยู่เสมอดุจลูกของท่าน ให้มีความพยายามและไม่ประมาทในกิจการงานทั้งปวง ท่านเปรียบเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรของข้าพเจ้า เวลาที่มีปัญหาก็ได้ไปปรึกษาท่าน ซึ่งท่านก็ได้หาทางแก้ไขในทางที่ถูกที่ควร

เนื่องจากท่านและครอบครัวของท่านได้คุ้นเคยกับข้าพเจ้าเป็นอย่างดีตลอดมา เมื่อท่านจากไปไม่มีวันกลับเช่นนี้ จึงนำความโศกเศร้าอาลัยมาสู่ข้าพเจ้าและญาติมิตร เท่ากับต้องสูญเสียผู้มีพระคุณดุจพ่อของตัวเองอันเป็นที่รักและเคารพไปคนหนึ่ง แม้ท่านจะจากไปข้าพเจ้าก็จะยึดมั่นในคำสั่งสอนต่าง ๆ ที่ท่านเคยอบรมตลอดมา

กุศลกรรมอันใดที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญแล้ว ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ข้าพเจ้าขออธิษฐานอุทิศส่วนกุศลแด่คุณพ่ออุกริสต์ พิบูลสุข ผู้เป็นที่รักและเคารพ จงมีส่วนได้เสวยผลบุญนั้น และขอให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่าน จงได้เสวยสุขสำเร็จประโยชน์ในสัมปรายภพเทอญ.

ประวิทย์ ปรมดิลก

บริษัท ไม้อัดไทยบางนา จำกัด

(ฝ่ายโรงงาน)

“คุณพ่อที่รักเคารพและบูชายิ่ง”

เวลา ๑๒.๕๐ น. ของวันที่ ๑๓ เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๖ คุณแม่และลูก ๆ ทุกคนของคุณพ่อต้องประสบกับความโศกเศร้าอย่างยิ่ง ได้พบกับความทุกข์อันแท้จริงและใหญ่หลวงในชีวิต ในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณพ่อ เป็นการจากไปอย่างรวดเร็วและกระทันหันอย่างที่คุณแม่และลูกๆ ทุกคนไม่เคยคิดมาก่อนเลย คุณพ่อเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง และสุขภาพดีอยู่เสมอ ตอนเย็นของวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๑๖ คุณพ่อยังพูดล้อเล่นอยู่กับลูก ๆ พอทานข้าวเย็นเสร็จแล้ว คุณพ่อก็ไปนั่งดูทีวี จนถึงเกือบ ๆ ๔ ทุ่มก็เข้านอน เวลาประมาณ ๐๓.๐๐ น. ของวันใหม่ คุณพ่อไปเข้าส้วมและกลับเข้ามานอนตามปกติ ทุกเช้าคุณพ่อจะตื่นก่อน ๐๖.๐๐ น. เพื่อรอใส่บาตรพระทุกวัน แต่ทำไมวันนี้ (ที่ ๑๓ ก.ย.) คุณพ่อจึงยังไม่ตื่น เป็นเวลา ๐๗.๐๐ น. แล้ว ซึ่งเป็นเวลาที่ผิดปกติ ลูกจึงเข้าไปดูในห้องนอน เห็นเหงื่อออกมากจึงเขย่าตัวคุณพ่อ และถามว่า *“คุณพ่อเป็นอะไร”* คุณพ่อลืมตาขึ้นดู และพูดออกมาว่า *“แน่นหน้าอก”* หายใจไม่ออก แต่เสียงที่พูดนั้นสั้นและเสียงไม่ดังเหมือนที่พูดธรรมดา คุณแม่และลูก ๆ จึงช่วยกันอุ้มคุณพ่อไปส่งโรงพยาบาล ขณะที่ลงบันไดคุณพ่อใช้มือขวาเกาะราว

บันไดแน่นพร้อมกับส่ายหน้า ไม่ยอมให้พาไปโรงพยาบาล ลูกจึงช่วยกันแกะมือออก และบอกว่า *“จะรีบพาคุณพ่อส่งโรงพยาบาล”* ลูกสังเกตว่ามือซ้ายของคุณพ่อไม่มีความรู้สึก ใช้การอะไรไม่ได้เลย พอไปถึงโรงพยาบาล อาจารย์ประณต โพธิทัตและอาจารย์พร พิศกนก รีบนำเข้าห้องฉุกเฉินทันที และพยายามช่วยจนสุดความสามารถจนถึงวาระสุดท้าย เวลา ๑๒.๕๐ น. วันที่ ๑๓ ก.ย. ๑๖ คุณพ่อของลูก ๆ ก็สิ้นใจโดยที่ไม่ได้สั่งเสียอะไรกับคุณแม่และลูก ๆ เลยแม้แต่น้อย คุณพ่อได้จากคุณแม่และลูก ๆ ไปด้วยความสงบแต่รวดเร็วและกระทันหันอย่างไม่น่าเชื่อ คุณแม่และลูกๆ ทุกคน ไม่อยากจะเชื่อเลยว่าคุณพ่อจากเราไปจริงๆ เพราะดูแล้วรู้สึกเหมือนว่าคุณพ่อนอนหลับสนิทอย่างสบายเท่านั้น ไม่มีร่องรอยของโรคภัยหรือความเจ็บปวดใด ๆ ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามคุณแม่และลูกๆ ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสอง พร้อมทั้งพยาบาลของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า มา ณ ที่นี้ด้วย

ลูกได้โทรศัพท์ทางไกลไปอเมริกา ซึ่งคุณพ่อยังมีลูกที่เรียนอยู่อเมริกาอีก ๒ คนให้ทราบเรื่อง และก็ได้รับคำตอบมาว่า *“ให้เก็บศพไว้ก่อน ยังไม่มีกำหนด”* เพื่อที่จะรอกลับมาทำศพคุณพ่อพร้อมๆ กัน เพราะขณะนี้ยังคิดไม่ออกว่าจะทำอย่างไรดี เมื่อสวดอภิธรรม ๗ คืนแล้ว ลูก ๆ จึงเก็บศพคุณพ่อไว้ที่วัดเทพศิรินทร์ ฯ ก่อน หลังจากบรรจุศพคุณพ่อเสร็จแล้ว ลูกจึงคิดขึ้นมาได้ว่าเอกสารของคุนพ่อยังมีอยู่ในตู้เซฟ วันที่ ๒๑ ก.ย. ๑๖ เวลา ๑๕.๕๕ น. ได้ไปไขตู้ดูปรากฏว่า ในตู้นั้นมีซองจดหมายตั้งไว้ด้านหน้า จึงหยิบออกมาอ่านดู ลูกอ่านได้นิดหน่อยเท่านั้นเพราะใจตื่นตันไปหมดจึงนำมาให้น้อง ๆ อ่านแทน มีใจความดังนี้

ถึงลูกรัก.

ความหวังของแม่อยู่ที่
ถึง ทำได้ตามใจของแม่
นอน ตาหลับ

ที่เที่ยวตามป่า ไม่ต้องของผม
ไว้พันมาเสียเลย ไม่ต้อง —
เปลืองเงินโดยใช่เหตุ ฝากพี่
[redacted] ดำ [redacted] ที่เลี้ยง ขอร้อง ไม่ต้อง
ส่งกองทัพไทร. เปิดก และ ขีดไม่
ต้องให้ติดกลับมา เปลืองค่าเครื่อง
บินเปล่า ๆ แต่เรื่องในทุนเปลี่ยน.
~~12 [illegible]~~

เอาไว้ซื้อหีบศพสัก —

5-600 บาท เหลือนอกนั้น

ใช้ในงานศพของเตี่ยให้

ลงเงินเท่าที่มีในเซ็พนี้

พอ ไม่จำเป็นเกินกว่านี้.

[illegible]

ขอแต่ให้เก็บไว้ทางเดิน

3 วันเท่านั้น จะเป็นที่พอใจ

แต่ฉัน:

×   ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒

..[illegible]..............เพื่อนรัก

ตามที่ได้มีหนังสือเชิญชวนพวกเราให้มาร่วมรับประทานอาหารเพื่อความรื่นเริงและพบปะสนทนากัน ซึ่งงานนี้จะได้จัดให้มีขึ้นที่บ้านนายปลุก วัชราภัย ตรอกสะพานหัน ในวันที่ ๙ ธันวาคม และค่าอาหารคนละ ๕ บาทนั้น

บัดนี้ มีความจำเป็นบางประการ จึงขอเปลี่ยนแปลงใหม่ดังนี้ คือ ขอให้ไปพร้อมกันที่ภัตตาคารห้อยเทียนเหลา ในวันที่ ๙ ธันวาคม ศกนี้ เวลา ๑๙.๐๐ นาฬิกา ส่วนค่าอาหารนั้นคงเป็นคนละ ๓ บาทเท่าเดิมที่เคย ๆ มาทุกปี และจะได้จัดให้นายอุ่น ผลใหญ่ออกเก็บเงิน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกด้วยประการต่าง ๆ หวังว่าพวกเราคงมากันโดยพร้อมเพรียง.

รักและคิดถึงเสมอ

ปุ้ย โรจนบุรานนท์
ม.ร.ว.ทองแท่ง ทองแถม
ฉาย เหล่าสุนทร (เหล้าสุน)
สนิท โชติเวช
อุ่น ผลใหญ่
วิจิตร อินทรดุล
ศักดิ์ ศรีเพ็ญ
เปี่ยนนิตย ศาสตราภัย
สกล วัฒนพาณิช
ชิน คชะสุต
ปลุก วัชราภัย
มณฑล ศาลีคุปต์

นี้เป็นหนังสือที่คุณพ่อเขียนสั่งไว้เพื่อเป็นการประหยัด และไม่อยากให้สิ้นเปลืองมาก แต่ลูกเพิ่งจะมาพบ และได้ตัดสินใจทันทีว่าจะจัดประชุมเพลิงเมื่อครบร้อยวัน ลูกจึงไปปรึกษาญาติพี่น้องทุกท่าน และท่านก็เห็นดีด้วย จึงเริ่มดำเนินงานทันที

เมื่อครั้งคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ ลูก ๆ ทุกคนยังความทรงจำอยู่เสมอ คุณพ่อให้ความรักและความอบอุ่นอย่างมากที่สุด ความรักของคุณพ่อที่มีต่อลูก ๆ จะเป็นพลังใจให้ลูก ๆ พยายามทำดีที่สุด ให้สมกับที่คุณพ่อรัก

คุณพ่อได้จากคุณแม่และลูก ๆ ไปแล้ว จากไปท่ามกลางความอาลัยรักและความเศร้าสลด ยังเหลือแต่พระคุณท่วมท้น และระลึกถึงอยู่มิรู้วันลืม ขอกุศลผลบุญและอานิสงส์ แห่งคุณความดีที่คุณพ่อได้กระทำมา จงเป็นผลส่งให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อไปสู่สุคติและสงบสุข ณ สัมปรายภพ หากภพหน้ามีจริง คุณแม่และลูก ๆ ขอวิงวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มีโอกาสเป็น พ่อ แม่ ลูกกันอีก และไม่ต้องพลัดพรากจากกันรวดเร็วเช่นนี้อีก ตลอดไปชั่วนิจนิรันดร์

ลูก

พ่อ

◎ สิ้นร่มโพธิ์ทอง
ลูกหลานทั้งผอง โศกเศร้าเสียใจ
เวลามิควร พ่อด่วนจากไป
สุดแสนอาลัย หาไหนเทียมทัน

◎ เมื่อยามพ่ออยู่
พ่อเฝ้าเอ็นดู รักลูกเท่ากัน
ส่งให้ลูกเรียน พากเพียรขยัน
การเรียนเท่านั้น สร้างสรรชีวี

◎ พ่อสอนให้รู้
หนักเอาเบาสู้ อย่าได้ผละหนี
รู้จักอดทน ฝึกฝนทำดี
ให้เป็นราศี ลูกนี้ต่อไป

◎ คำที่พ่อสอน
ทุกบททุกตอน มิมีเหลวไหล
พร่ำสอนทุกอย่าง ชี้ทางไปไกล
ชีวิตสุกใส ใจไม่ตรอมตรม

◎ แต่มาบัดนี้

พ่อรีบด่วนหนี ไม่อยู่อบรม
ลูกแสนโศกเศร้า ใจเหงาระทม
ดวงจิตระบม ขื่นขมชีวี

◎ ขอวอนเทพไท้

นำวิญญาณไป สู่แดนสุขศรี
หมดสิ้นแห่งทุกข์ เสพย์สุขฤดี
ดินแดนรุจี แห่งนี้ด้วย เทอญ.

ลูก

สถาพร พิบูลสุข

๗ ตุลาคม ๑๖

หนังสือธรรมะที่นำมาจัดพิมพ์เป็นบรรณาการในครั้งนี้ ได้รับความกรุณาจากชุมนุมพุทธศาสตร์และประเพณีสโมสรนักศึกษาแพทย์ศิริราช ซึ่งได้นำอาจารย์และนักศึกษาแพทย์ทั้งชายหญิงจำนวน ๗๗ คน จาริกไปยังวัดถ้ำกลองเพล วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี วัดป่าอุดมสมพร จังหวัดสกลนคร และวัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ ๑๐-๑๓ มีนาคม ๒๕๑๖

เกิดมา อย่าเป็นคน หาประโยชน์มิได้

ท่านอาจารย์ ขาว อนาลโย

วัดถ้ำกลองเพล

จังหวัดอุดรธานี

๑๐ มีนาคม ๒๕๑๖

[เรื่องย่อ *เราเกิดมาเป็นมนุษย์เป็นอัตภาพอันสูงสุดอันจะทำประโยชน์ให้แก่โลกแก่ญาติและแก่ตน ธรรมทั้งหลายไม่ได้อยู่ที่อื่น อยู่ที่ตัวเรานี้ ที่มีใจเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า งานการทั้งหลายจะดีหรือชั่ว ล้วนสำเร็จอยู่ที่ใจ จึงควรอบรมจิตให้มีสติให้ชำนิชำนาญ ให้มีสติสัมปชัญญะประดับและประจำใจ ให้รู้เท่าต่ออารมณ์ที่มันเกิดขึ้น ให้เห็นความเกิดตั้งอยู่และความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ก็จะเกิดความเบื่อหน่ายหายหลง ไม่เข้าไปยึดถือเอาก้อนทั้งก้อน ว่าเป็นตัวของเรา ติดสมมติว่าเป็นผู้หนุ่ม ผู้เฒ่า ผู้แก่ซึ่งเป็นของสมมติ จิตรู้เท่าอารมณ์ ปล่อยวางในขันธ์ ไม่ยึดอำนาจความโลภ ความโกรธ ความหลง ปล่อยวาง ชำระล้าง อย่าให้มันเข้ามาครอบงำ จะมีความสุขใจ เบิกบานใจ ใจหอม ใจไม่เน่า ใจของผู้นั้นละอารมณ์ทั้งหลาย จิตผ่องแผ้ว ตั้งมั่นเป็นสมาธิ จิตสว่างไสวเป็นจิตสูง ให้พากันทำเอา.......*

.......อย่าให้เกิดมาแล้วไม่ได้อะไรดีแต่สักอย่าง เกิดมามีแต่แก่ไป ตายไป ทับแผ่นดิน หาประโยชน์อันใดมิได้....... ....]

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นอัตภาพอันสูงสุด อันจะทำประโยชน์ให้แก่โลก แก่ญาติและให้แก่ตน พระพุทธเจ้าท่านทรงตรัสไว้ว่า "ช่วยให้ตนพ้นทุกข์เสียก่อน จึงค่อยสอนผู้อื่น"

ธรรมทั้งหลายไม่ได้อยู่ที่อื่น อยู่จำเพาะที่เราในร่างกายของเรานี้ ก้อนที่เราเข้าใจว่าเป็นของกลาง จะใช้ทางไหนก็ได้ ทำบุญก็ได้ ทำบาปก็ได้ ใครอยากไปนรกก็ทำบาปหนัก ๆ อยากไปสวรรค์ก็ทำบุญ มีอยู่สองทาง ทำบุญก็เป็นกุศลกรรม ทำบาปก็เป็นอกุศลกรรม กรรมเป็นเหตุทำให้ตกทุกข์ได้ยาก กุศลกรรมทำให้อยู่ในสันดานของตนแล้วจะมีความสุข *มโนปุพพังคมาธัมมา มโน เสฏฐา มโนมยา* ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นหัวหน้า สำเร็จแล้วด้วยใจ ทำความดีสำเร็จแล้วด้วยใจ ทำความชั่วก็สำเร็จแล้วด้วยใจ ทำความชั่วเป็นเหตุให้ผู้ทำได้รับทุกข์ลำบาก มนะ คือใจ ใจอันโลภะ โทสะ โมหะ ครอบงำ เศร้าหมองขุ่นมัว มีแต่ความทุกข์ ๆ คอยติดตาม เหมือนกับล้อเกวียนตามรอยตีนโคไปฉะนั้น เพราะฉะนั้น พวกเราควรอบรมจิตใจให้มีสติ ให้ชำนิชำนาญ ให้แม่นยำให้มีสติประดับประจำใจ จิตจะโน้มเข้ามา *โอปนยิโก* โน้มเข้ามาพิจารณาร่างกายให้เห็นเป็นของกลาง คนฉลาดใช้จิตน้อมทำความดี บำเพ็ญสมาธิภาวนา อาศัยกายเป็นกรรมฐาน ทำจิตให้คล่องแคล่ว ให้จิตเบิกบาน จะทำงานการก็ดี จะไปที่ไหนก็ดี มีสติพิจารณาทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน ความสุขย่อมเดินตามผู้นั้นไปเหมือนกันกับเขาเทียมโคให้ลากเกวียนไป การทำบุญ ทำความดี มีแต่ความสุข พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ละความชั่ว ทำความดี ให้เป็นผู้หมั่น ขยัน ไม่เกียจคร้าน อบรมใจของตนให้ผ่องแผ้วให้เบิกบาน ถ้าใจเศร้าหมอง มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ครอบงำแล้ว มีแต่ความทุกข์ ใจเศร้าหมอง เรียกว่า ใจเน่า ใจบูด ใจดำ ควรอบรมจิตใจให้เบิกบาน ร่าเริง

ให้สบาย ไม่ให้ยึดอำนาจความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้ปล่อยวาง ชำระล้าง อย่าให้มันเข้ามาครอบงำ จะมีความสุข ใจเบิกบาน ใจหอม ใจไม่เน่า ใจของผู้นั้นและอารมณ์ทั้งหลาย จิตผ่องแผ้ว ตั้งมั่น เป็นสมาธิ จิตสว่างไสวเป็นจิตสูง ให้พากันทำเอา

พวกเรามักพากันถือทั้งสองศาสนา ศาสนาหนึ่งเป็นศาสนาของมาร สอนให้ลักเอา ถือเอา ปล้นเอา โกงเอา กอบโกยมันเอาให้ได้มาก ๆ อีกศาสนาหนึ่งเป็นศาสนาของพระพุทธเจ้า สอนว่า อย่าเป็นผู้โลภ ให้เป็นผู้สันโดษ มักน้อย อย่าไปโลภอยากได้ของ ๆ คนอื่นมาเป็นของ ๆ ตน ความหลงเข้าไปยึดถือเอาก้อนทั้งก้อนว่าเป็นตัวเรา ของเรา ติดสมมติว่าเป็นผู้หนุ่ม ผู้เฒ่า ผู้แก่ ซึ่งเป็นของสมมติ ความโลภ คือความยินดี รักใคร่ อยากได้ ในทรัพย์ ทั้งที่มีวิญญาณ สวิญญาณกทรัพย์ และไม่มีวิญญาณ อวิญญาณกทรัพย์ สมุทัย คือเหตุให้เกิดทุกข์ เกิดจากตัณหา ความอยากได้ อยากเป็น อยากมี อยากได้ เรียกว่ากามตัณหา ภวตัณหา ความอยากเป็น อยากมี วิภวตัณหา ความไม่อยากได้ของที่ไม่รักไม่ชอบใจ เช่น อารมณ์ที่ไม่ชอบใจ ความเจ็บ ความไข้ ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ พระพุทธเจ้าท่านให้พิจารณาให้เห็นทุกข์เสียก่อน จิตสงบ แล้วพิจารณาให้เห็นทุกข์ ทุกข์เป็นผล ผลมาจากเหตุ เหตุคือสมุทัย กามทั้งหลายเป็นเหตุให้เกิด ความเกิดเป็นทุกข์ ชรา ความเฒ่าแก่ พยาธิ ความเจ็บไข้ ก็เป็นทุกข์ มรณะ ความตายเป็นทุกข์ ความไม่สบายกาย ความทุกข์ โทมนัส ความเสียใจ ความคับแค้นใจ เป็นความทุกข์ ความทุกข์เกิดจากในใจ เวทนาไม่ดีขึ้นในใจ ความเสียใจ โศก โทมนัส เพราะได้รับสิ่งที่ไม่รัก ไม่ชอบใจก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากอารมณ์ที่รักที่ชอบใจก็เป็นทุกข์ ทุกข์ธรรมดา คือ ความทุกข์กาย ความเจ็บ ความปวด เป็นสภาวทุกข์อย่างหนึ่ง เป็นกฎของธรรมดา ปกิณณกทุกข์ ทุกข์ที่จรมาครอบงำจิตใจของผู้ที่ไม่อบรมจิตใจ เป็นเหตุให้หวาดสะดุ้ง กระสับกระส่าย ไม่สบายใจ

เพราะเหตุฉะนั้น พวกเราให้พากันอบรมจิตใจของตน ให้มีสติสัมปชัญญะ ให้รู้เท่าต่ออารมณ์ที่มันเกิดขึ้น ทุกสิ่งในโลกที่มันเกิดขึ้น มีความเกิด ความตั้งอยู่และความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ตกอยู่ในไตรลักษณ์

ปัญจุปาทานักขันธา อนิจจา ขันธ์ไม่เที่ยง
ปัญจุปาทานักขันธา ทุกขา ขันธ์นี้เป็นทุกข์
ปัญจุปาทานักขันธา อนัตตา ขันธ์อันนี้ไม่ใช่ตัว ใช่ตน ใช่บุคคลเราเขา

พิจารณาให้เห็นดังนี้ จะมีความเบื่อหน่าย เกิดความเบื่อหน่าย อย่ามาหลงยึดถือว่าเป็นตน เป็นของตน พิจารณาให้เห็นทุก ๆ ขณะจิต จิตจะมีความเบื่อหน่ายในกามทั้งหลาย เบื่อหน่ายในภพ เบื่อหน่ายในความโง่ความเขลาของตน ครั้นมีความเบื่อหน่ายแล้ว จิตก็ไม่เข้าไปยึดมั่น ถือมั่นในขันธ์ จิตปล่อยวาง

พิจารณาประการเดียว เราท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏฏ์ ไม่มีที่สิ้นสุด นับภพนับชาติไม่ได้ นับไม่ถ้วน แล้วไม่ได้อะไรดีสักอย่าง เกิดมามีแต่แก่ไป ๆ ตายไป ๆ ทับแผ่นดิน หาประโยชน์อันใดมิได้

คำถาม – คำตอบ

คำถามของนายแพทย์และนักศึกษา
คำตอบของท่านอาจารย์

ถาม – คนเป็นทำบุญให้แก่คนตาย คนตายจะได้รับผลบุญไหมครับ

ตอบ – สุดแล้วแต่ฐานะและอฐานะ พวกที่อยู่ในฐานะ ได้รับ อฐานะ ไม่ได้รับ พวกที่ตายไปแล้ว คอยท่ารับ ได้รับ ถ้าเกิดเป็นเทวดาก็ได้รับ ตกนรกไปแล้วไม่ได้รับ เหมือนคนป่วยหนัก เราแบ่งอาหารให้กินก็กินไม่ได้ สัตว์นรกก็เหมือนกัน อยากกินก็กินไม่ได้ นั่นแหละพวกที่อยู่ในฐานะที่ควรได้รับ และไม่ควรได้รับ

ถาม – ฐานะอย่างไหนที่จะได้รับอีกบ้าง เช่น พวกเปรต พระภูมิ รุกขเทวดา จะได้รับบ้างไหม

ตอบ – ได้

ถาม – ถ้าเราอุทิศส่วนกุศล ทั่วไปหมด เช่น ทำบุญข้าวถ้วยเดียว กุศลจะหมดไหม

ตอบ – ไม่หมด ได้รับหมด

ถาม – ถ้าอุทิศบุญกุศลให้ญาติของเรา ถ้าเขาไม่ได้รับ จะตกเป็นของใคร

ตอบ – ถ้าญาติของเราไม่ได้รับ ผู้รับมีอยู่ ไม่เสียหาย

อะไรที่ควรศึกษาและปฏิบัติ

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

วัดป่าบ้านตาด

จังหวัดอุดรธานี

๑๓ มีนาคม ๒๕๑๖

[เรื่องย่อ *นักศึกษาอยู่ในวัยเล่าเรียน กำลังอยากรู้อยากเห็น พร้อมที่จะรู้จะเห็นทุกอย่าง จึงควรศึกษาในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น ในสิ่งที่นำความสุขมาสู่ตนและประเทศชาติ บ้านเมือง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเข้ากันได้สนิทกับความต้องการของมนุษย์ เพราะสอนตามเหตุตามผล สิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร พยายามดัดแปลงจริตนิสัยของตนที่เคยเป็นมาในทางไม่ดี ให้เข้าสู่ร่องรอยของความดีให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นขึ้นที่ตัวเรา โดยปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อตัวเรามีความสุข สงบ เจริญ ครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไปก็จะพลอยสุข สงบ และเจริญไปด้วย แผ่กระจายออกไปสู่ประเทศชาติ บ้านเมืองในที่สุด*

ในการอบรมจิตใจ ควรทำอย่างยิ่ง ด้วยหลักจิตภาวนา เช่น ภาวนาว่า **พุทโธ** *หรือ* **อานาปานสติ** *จะทำให้เกิดความสงบ เย็นใจแก่จิตใจ เป็นโอชะเครื่องชโลมจิตใจ ให้มีความเย็น*

นักศึกษาที่มีรูปร่าง เป็นผู้สวยงาม มีศีลและ ธรรม เป็นเครื่องประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องประดับกาย วาจา ใจ แล้วจะยิ่งเป็นคนที่มีความงามอย่างลึกซึ้งไม่จืดจาง.......]

ก่อนหน้านี้ได้นำหนังสือปฏิปทาของพระกรรมฐานสายท่านพระอาจารย์มั่นมาแจกท่านทั้งหลาย ในหนังสือเล่มนี้ แสดงธรรมภาคปฏิบัติเป็นส่วนมาก และจะมีแง่ต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้เกิดความสงสัยได้มากพอดู สำหรับท่านที่ยังไม่เคยดำเนิน เพราะที่นำมาแสดงนี้มันเป็นธรรมปฏิบัติซึ่งรวบรวมจากภาคปฏิบัติของท่าน และบรรดาพระลูกศิษย์ของท่านพระอาจารย์มั่น จึงได้ให้นามหนังสือว่า ปฏิปทาของพระกรรมฐานสายท่านพระอาจารย์มั่น ซึ่งมีรวมอยู่หลายองค์ด้วยกัน แต่ไม่ได้ระบุว่ามีองค์ไหนบ้าง ทั้งนี้เพื่อรักษาความกระทบกระเทือนจึงต้องสงวนเอาไว้ นำออกแสดงเฉพาะการปฏิบัติของท่าน ว่าองค์นั้นมีจริตนิสัยอย่างนั้น ปฏิบัติอย่างนั้น หนักไปในทางนั้น และมีความรู้ความเห็นอย่างนั้น ๆ ซึ่งเป็นผลเกิดขึ้นจากภาคปฏิบัติของแต่ละราย ๆ ตลอดถึงประสพ-การณ์ภายนอกต่าง ๆ ซึ่งไม่เหมือนกันก็ได้นำลงคล้ายคลึงกับประวัติของท่านพระอาจารย์มั่น เฉพาะอย่างยิ่งที่น่าสงสัยก็คือ เกี่ยวกับประสพการณ์ต่าง ๆ ที่เราทั้งหลายไม่เคยดำเนิน ไม่เคยพบ ไม่เคยประสบเช่นนั้น อาจสงสัยได้ว่า สิ่งที่เขียนลงตามประสพการณ์ของท่านไม่น่าจะมีได้ เป็นต้น อาจให้เกิดความสงสัยได้ แต่ความจริงแล้วได้เขียนตามเรื่องของท่านจริง ๆ อันเป็นความจริงของฝ่ายปฏิบัติ เช่น เดินไปก็ไม่ได้เดินตามถนนหนทาง ไม่ได้เดินเข้าหมู่บ้านในเมือง แต่เดินเข้าตามป่าตามเขา ในป่าในเขานั้นจะมีต้นไม้ใบหญ้า จะมีที่รกรุงรัง มีทั้งสิ่งที่น่ากลัว นั้นแหละเป็นส่วนมาก การไปเช่นนั้นต้องประสบในสิ่งนั้น ๆ เป็นธรรมดา เช่นเราไปในหมู่บ้าน ก็ต้องพบบ้าน พบผู้คนในหมู่บ้านเหตุการณ์ของหมู่บ้านบ้านนั้นเป็นอย่างไรเราก็ต้องได้เห็นด้วยตาได้ยินด้วยหูของเรา เราก็เชื่อไปตามสิ่งที่เราประสบนั้น เข้าไปในเมืองเราประสบอะไรบ้างในเมืองนั้น ๆ ด้วยตาด้วยหูของเรา เราก็แน่ใจว่า เราประสบเช่นนั้น ทีนี้ท่านที่เข้าในป่า ท่านก็อาจประสบ

เรื่องป่า เรื่องอะไรต่ออะไรในป่านั้นมีอะไรบ้าง สถานที่ท่านอยู่ สถานที่ท่านเที่ยวไปนั้นมีอะไรบ้าง อย่างในป่าธรรมดาก็ต้องเป็นที่อยู่ของสัตว์เป็นส่วนมาก เฉพาะอย่างยิ่งในป่าเขาลึกเข้าไปแล้วมีแต่สัตว์ป่า และสัตว์ป่ามีทั้งสัตว์ร้าย มีทั้งเนื้อ มีทั้งสุขและกันดาร ทุกสิ่งทุกอย่าง เวลาผ่านไป ๆ แม้จะอาศัยอยู่ในที่นั้นก็ดี ต้องประสบเหตุการณ์อย่างนั้น ๆ แล้วท่านก็นำมาเขียนตามเรื่องราวที่ท่านประสบมาในสถานที่เช่นนั้น เช่นเกี่ยวกับที่เราไปในหมู่บ้าน ในเมือง เราประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ นอกจากเราไม่เขียนเท่านั้นแต่ความเชื่อในสายตาหรือหูของเราย่อมเชื่อด้วยกัน ประสพการณ์ของแต่ละท่านที่ได้ดำเนินไปตามแนวของตนนั้นลักษณะเช่นนี้ เพราะฉะนั้นต่างคนต่างไปในสายทางต่าง ๆ กัน สิ่งที่ประสบพบเห็นนั้นจึงต้องเป็นไปตามสายทางที่แต่ละฝ่ายดำเนินไป ไม่ว่าภายนอกไม่ว่าภายใน นี่เรากล่าวถึงภายนอก เช่น พระกรรมฐานท่านไปตามป่าตามเขา ท่านมีความอดอยากขาดแคลนอย่างไรบ้าง ท่านได้ประสบพบเห็นสิ่งน่ากลัวอะไรบ้าง นี่ก็นำมาลง แล้วส่วนภายในเวลาท่านไปอยู่ในที่นั้น ได้ฝึกทรมานตนด้วยวิธีนั้น ๆ ท่านได้ประสบเหตุการณ์อะไรภายในของท่าน ความลำบากลำบนเกี่ยวกับกิเลสกับมาร ซึ่งเป็นสิ่งขัดข้องยุ่งเหยิงภายในใจประสบกรรมอย่างไรบ้าง และแก้ไขอย่างไร เมื่อแก้ไขลงได้แล้วด้วยข้อปฏิบัติสมาธิปัญญาแล้ว ผลเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง นี่คือส่วนภายในของท่าน การเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมาก็ดี ประวัติท่านพระอาจารย์มั่นก็ดี ก็ได้กล่าวถึงเรื่องประสพการณ์ทั้ง ๒ อย่าง คือส่วนภายนอก ส่วนภายใน ซึ่งเป็นไปกับองค์ท่านนั้น ๆ ให้เราท่านทั้งหลายที่ไม่เคยดำเนินอย่างนั้น ทั้งภายนอกและภายในได้ทราบไว้ อย่างน้อยก็เป็นคติเครื่องเตือนใจของเราให้ระลึกไปนาน มากกว่านั้นก็จะได้อุตส่าห์พยายามบำเพ็ญปฏิบัติไปให้ได้เกิดประโยชน์แก่ตน หนังสือทั้ง ๒ เล่มนี้เป็นภาคปฏิบัติล้วน ๆ ไม่ใช่ภาค

ปริยัติ คือออกมาจากความมีความเป็นจริง ๆ สำหรับท่านผู้ปฏิบัติ จึงอาจให้เกิดความสงสัยได้สำหรับผู้ยังไม่เคยดำเนินในทางนี้ แต่ท่านที่เคยดำเนินแล้ว เช่นพระกรรมฐานเป็นต้น จะเป็นองค์ใดก็ตาม ท่านจะมีความเชื่อมั่นในเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นนี้ เพราะคำว่ากรรมฐานถ้าได้เที่ยวไปแบบหนังสือที่ลงนี้แล้ว จะมีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่ประสบมากก็ต้องน้อย

วันนี้ท่านทั้งหลายที่เป็นนักศึกษา ได้อุตส่าห์มาจากกรุงเทพ ฯ ได้แสวงบุญหาคุณงามความดี แสวงหาความรู้ความฉลาด หลักธรรมอันเป็นศาสนาของพระพุทธเจ้าตามสำนักต่าง ๆ ที่เรานับถือเคารพว่าเป็นครูเกจิอาจารย์เป็นลำดับมา วันนี้ได้มาถึงวัดป่าบ้านตาดเพื่ออบรมธรรมะ จึงขอขอบคุณและอนุโมทนาแก่ท่านทั้งหลายเป็นอย่างหนึ่ง ที่เจตนาเป็นอย่างนี้ นับว่าเป็นเจตนาที่ดี และเป็นคติต่อไปถึงปัจจุบันและอนาคตแห่งกุลบุตรสุดท้ายภายหลังที่จะได้ยึดเป็นคติตัวอย่างอันดีไว้ ได้เป็นประโยชน์หรือเป็นหลักฐานแก่บ้านแก่เมืองของเรา เพราะบ้านเมืองจะมีความเจริญก็ดี มีความเสื่อมก็ดี ความเสื่อมและความเจริญทั้ง ๒ ประเภทนี้เกิดจากจิตใจเป็นส่วนใหญ่ ถ้าใจได้รับการอบรมในทางใด การระบายออกในทางกาย ทางวาจา หรือทางใจก็ย่อมเป็นไปตามการอบรมนั้น ถ้าจิตได้รับการอบรมในทางที่ดี การระบายออกในแต่ละราย ๆ ซึ่งได้รับการอบรมมาด้วยกัน ก็ย่อมแสดงออกในทางที่ดี นี่แหละ ความเจริญเกิดขึ้นจากความดี ความเสื่อมนั้นเกิดจากความชั่ว ความชั่วและความดี ความเจริญและความเสื่อมนี้ เป็นของคู่กันมาแต่ดั้งเดิม และเกิดจากการกระทำของบุคคลเรา ฉะนั้น คำว่าโลกเสื่อมหรือโลกเจริญนั้น จึงพ้นจากเรื่องของมนุษย์ไม่ได้ เพราะมนุษย์เราเป็นผู้ทำโลกให้เสื่อมและทำโลกให้เจริญ ทำโลกให้เดือดร้อน ทำให้โลกร่มเย็นเป็นสุข เรื่องของสัตว์ไม่ค่อยมีความหมาย

ในความเจริญหรือความเสื่อมเท่าไรนัก เพราะสัตว์ทั้งหลายไม่มีความฉลาดเท่ามนุษย์เรา มนุษย์เรานี้มีความฉลาดเพราะเรียนกันอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่รู้เดียงสาภาวะมาตั้งแต่อยู่กับพ่อกับแม่ ปู่ย่า ตายาย ในบ้านในเรือน ถึงจะยังไม่ได้เข้าโรงร่ำโรงเรียนก็ตาม แต่ก็เรียนวิชาของมนุษย์มาตั้งแต่อ้อนแต่ออก โดยลำดับ ไม่ต้องมีครูมาจากที่ไหน แต่เรียนหลักวิชาตามหลักธรรมชาติที่ออกมาจากบิดามารดา จากผู้เกี่ยวข้องในครอบครัวนั้น ๆ เป็นลำดับ ๆ เราอาศัยอยู่ในครอบครัวใด บิดามารดาคนใด ต้องได้รับการศึกษาอบรมในหลักธรรมชาติมาจากบิดามารดาคนนั้น หรือครอบครัวนั้น ๆ เสมอมา ฉะนั้น การศึกษาของมนุษย์จึงเริ่มมีมาตั้งแต่เริ่มแรกเรื่อยมา จากนั้นก็เข้าโรงร่ำโรงเรียน เป็นชั้น ๆ ไปโดยลำดับ นี่มนุษย์เราจึงมีความฉลาด ในหลักธรรมชาติของจิตใจ มนุษย์ก็มีความฉลาดอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน นอกจากนั้นยังได้รับการอบรมโดยวิธีต่าง ๆ มีหลักวิชาความรู้ในแง่ต่าง ๆ เป็นเรื่องของมนุษย์ขุดค้นขึ้นมาสั่งสอนกัน สรุปรวมแล้วเรียกว่าเป็นวิชาของมนุษย์ วิชาของมนุษย์มีความแตกต่างจากวิชาของสัตว์ เพราะฉะนั้นการระบายออกของมนุษย์ที่ได้รับการอบรมศึกษามา จึงควรให้เป็นไปตามแนวของวิชาการของมนุษย์ โลกเราเจริญได้เพราะเหตุใด เพราะวิชาทุกแขนงที่เราไปศึกษาไม่ว่าในครอบครัว ไม่ว่าตามโรงร่ำโรงเรียน ไม่ว่าในประเทศ นอกประเทศ ล้วนแล้วแต่เป็นเข็มทิศทางเดินให้เป็นไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติบ้านเมืองทั้งนั้น ไม่ค่อยจะมีวิชาที่จะทำโลกให้เสื่อม แม้จะเรียนวิชาเรื่องการทำศาสตราอาวุธก็เรียนไว้เพื่อป้องกันตัว ในหลักวิชาเป็นอย่างนั้น ไม่ได้บอกว่าเรียนสำเร็จนี้แล้ว ให้ไปฆ่าคนนั้นให้ไปฟันคนนี้ ให้ไปรบบ้านนั้น ให้ไปรบเมืองนี้ให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายอย่างนี้ สำหรับหลักวิชาไม่มี แต่ความจำเป็นที่จำต้องเกิดขึ้นอย่างนั้น ก็เพราะมีเหตุผลสมควรจะให้เกิดขึ้น เช่นมีการรบราหรือก่อ

ความไม่สงบให้มีแก่มนุษย์ด้วยกันนี้ เป็นไปด้วยความจำเป็น ไม่ใช่เป็นไปด้วยหลักวิชาบังคับให้เป็นอย่างนั้น นี่แหละ มนุษย์เราจึงมีความฉลาดกว่าสัตว์เพราะได้ศึกษาเล่าเรียนมาตั้งแต่ต้น คำว่าความเจริญนั้นจึงขึ้นอยู่กับมนุษย์ของเรา ว่าจะทำโลกให้มีความเจริญเป็นไปเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข ไม่ได้เป็นไปเพื่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ตนและส่วนรวมทั้งหลาย จึงเรียกว่าเจริญ บ้านก็เจริญ บุคคลก็เจริญด้วยความประพฤติ หน้าที่การงานก็เจริญด้วยการกระทำโดยมีเหตุมีผล ไม่มีการกระทบกระเทือน ท่านจึงเรียกว่าโลกเจริญ นี้สรุปย่อ ๆ ว่า ความเจริญนั้นเป็นไปเพราะเหตุผลที่ถูกต้องดีงาม คำว่าความเสื่อมนั้นคือขัดแย้งกับความมุ่งหมาย กับสิ่งที่เราต้องการ คือเราต้องการความสุขความสงบ ความสบาย แต่ความเสื่อมนั้นเป็นสิ่งตัดรอนความสงบให้เป็นความเดือดร้อนวุ่นวาย ทั้งภายนอกภายใน ทั้งส่วนย่อยส่วนใหญ่ กลายเป็นไฟกันไปหมด นี่เรียกว่าโลกเสื่อมคนก็ต้องเดือดร้อน คำว่าโลกเสื่อมนั้นต้องแสดงถึงความเดือดร้อนของประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป คำว่าเจริญนั้นต้องหมายถึงมีความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชน ฉะนั้นโลกจึงเรียกว่า เจริญหรือเสื่อม ในเรื่องนี้เกี่ยวกับประชาชนเท่านั้น ไม่ได้เกี่ยวกับว่าสัตว์ไม่ว่าสัตว์น้ำ ไม่ว่าสัตว์บก ไม่ว่าอยู่บนอากาศ หรือสัตว์ที่ไหน ๆ ก็ตามจะมาเกี่ยวข้องกับคำว่าเจริญหรือเสื่อม ส่วนใหญ่ขึ้นกับมนุษย์เรานี้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นความเจริญจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์เราต้องการ ความเจริญนั้นเป็นสิ่งที่เราหวัง เป็นสิ่งที่เราต้องการ เหตุที่จะทำให้มีความเจริญขึ้นนั้น ไม่ว่าส่วนตนโดยเฉพาะ ไม่ว่าส่วนครอบครัว ไม่ว่าส่วนรวม ตั้งแต่ส่วนย่อยถึงส่วนใหญ่ที่สุดขึ้นกับอะไร นี่เป็นหลักสำคัญ คือขึ้นอยู่กับความรู้ความประพฤติการระบายออกของมนุษย์เราที่จะทำให้มีความเจริญเป็นลำดับ เมื่อเป็นเช่นนั้นหลักของศาสนาคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านี้ จึงเข้ากันได้ดีอย่างสนิทกับความต้องการของมนุษย์

เราเพราะศาสนาสอนคนให้เป็นไปตามเหตุตามผล สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร คือสิ่งใดควรคิด สิ่งใดควรพูด สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรคิด สิ่งใดไม่ควรพูด สิ่งใดไม่ควรทำ เราก็เล็งไปตามเหตุผลของธรรมที่ท่านได้แสดงไว้ และตามที่เราได้อบรมมา และพยายามดัดแปลงแก้ไขจริตนิสัยของตนที่เคยเป็นมาในทางที่ไม่ดีนั้นให้เข้าสู่ร่องรอยของธรรมอันจะเป็นสาเหตุให้เกิดความสงบสุขทั้งตัวของเราและผู้เกี่ยวข้องทั่วไป โลกก็จะค่อยเจริญขึ้นที่ตัวของเรา เมื่อโลกเจริญขึ้นที่ตัวของเราเช่นนี้ ก็มีความสุขความสบายใจ ไม่มีการตำหนิติเตียนตัวเองได้ อยู่ที่ไหนก็เย็น เพราะเราทำถูกต้องดีงาม ไม่ได้ไปเที่ยวฉก เที่ยวลักเที่ยวปล้น เที่ยวสดมภ์ เที่ยวก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดอันเป็นความผิด เป็นความขัดแย้งต่อความเจริญของเขา เราก็มีความสบาย เฉพาะอย่างยิ่ง การปกครองตนนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเราทุกคนเป็นผู้รับผิดชอบในตัวของเขา แม้เราจะยังเป็นเด็กอยู่ในความรับผิดชอบของพ่อแม่ ของครู ของอาจารย์ก็ตาม อันดับแรกซึ่งแยกไม่ออกก็คือ เราต้องเป็นผู้รับผิดชอบ หรือสนใจในความรับผิดของเรา และสนใจกับหลักวิชาที่เราได้รับการศึกษาอบรมจากพ่อแม่หรือครูบาอาจารย์มา เพื่อการปฏิบัติซึ่งอยู่ในขอบเขตการรับผิดชอบของเรา เมื่อเราได้พยายามดัดแปลงตัวเราอย่างนี้ เราก็มีความเจริญภายในตัว มั่นใจตัวเอง เชื่อตัวเอง จะไปที่ใดก็ตาม เข้าสมาคมใดก็ตาม เราย่อมมีความมั่นใจตัวเราอยู่เสมอ คือไม่เดือดร้อน นี่หลักศาสนาท่านสอนอย่างนี้ การปฏิบัติตามหลักศาสนาเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนาที่เรานับถืออยู่เป็นจิตเป็นใจอยู่ตั้งแต่ปู่ย่าตายายมาทุกวัน เป็นสิ่งที่แนบสนิทกับความประสงค์ของเรา โดยไม่มีข้อต้องติตรงไหน เพราะศาสนาสอนไปเพื่อความดีงามและทั้งส่งเสริมเศรษฐกิจของบ้านเมือง ไม่มีการกดถ่วงต่อความเจริญและเศรษฐกิจของบ้านเมืองด้วย เฉพาะอย่างยิ่งเราจะเห็นได้ คือคำสอนว่าอุฏฐานสัมปทา

ให้ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร อย่าเป็นคนขี้เกียจขี้คร้านอ่อนแอเป็นต้น พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนให้คนขี้เกียจอ่อนแอ งอมืองอเท้าอยู่เฉยๆ ให้ดำเนินน้อยแต่ประสงค์ผลให้ได้มากอย่างนี้ศาสนาท่านไม่สอน ศาสนาสอนให้มีเหตุและผล เหตุและผลให้กลมกลืนกันไป เป็นหลักเหตุผลล้วน ๆ ไม่เข้ากับผู้หนึ่งผู้ใด แต่เข้ากับหลักความจริงคือเหตุผลลงกันได้ที่จุดนั้น

การปกครองตนด้วยเหตุผลโดยหลักธรรม จึงเป็นไปเพื่อความดีงามเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราอยู่ในวัยศึกษา ตั้งแต่เด็กมาเป็นลำดับจนถึงบัดนี้ เรามีความต้องการอยากรู้อยากเห็น อยากเข้าอกเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ทั่วโลกทั่วสงสาร ไม่มีวันอิ่มพอ นี่เป็นจริตนิสัยของมนุษย์เราด้วยกันย่อมเป็นเช่นนั้น เรียกว่าพร้อมที่จะศึกษา พร้อมที่จะรู้จะเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อเป็นอย่างนี้เราจึงควรเอาสิ่งที่ควรจะรู้ จะเห็น จะศึกษา จะประพฤติปฏิบัติเข้าสู่ใจของเรา เพื่อใจของเราจะได้รับ บรรจุสิ่งที่ดีงามไว้ภายใน แม้เป็นพลังแห่งความดีทั้งหลายที่เราระบายออกทางความคิด ทางวาจา ทางกาย เราจะเป็นผู้เจริญและต่างคนต่างประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่ท่านสั่งสอนไว้นั้น โลกก็เจริญ นี่แหละที่ว่าโลกเจริญ เจริญที่บุคคลได้รับความสุขความสบาย ด้วยการประพฤติถูกต้องดีงาม ไม่ใช่เจริญเพราะสิ่งที่ผิด เจริญเพราะความผิด แต่เจริญเพราะความถูกต้อง และศาสนาไม่มีการกดถ่วงหน้าที่การงานไม่ว่าทางใดทั้งนั้น การเก็บ การรักษา การแสวงหา ออกจากศาสนาที่ถูกต้อง การแสวงหา ก็ให้แสวงหาในทางที่ชอบ ประกอบในทางที่ดี สมบัติเงินทองที่ได้มามากน้อย ได้มาด้วยความชอบธรรมเป็นเครื่องอบอุ่น เป็นสมบัติของตนได้ถูกต้อง เป็นสมบัติที่ร่มเย็น เป็นเนื้อเป็นหนังของตนโดยแท้ ไม่ใช่เป็นสมบัติกาฝากที่คอยดูดดึงเอาเนื้อเอาหนังของเราให้เสียไป ดูดเอาจิตใจของเราให้เสียไป คำว่าดูดเนื้อ

ดูดหนังดูดจิตใจของเราให้เสียไปนั้น หมายถึงว่า คนที่เคยทำชั่วแล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่สั่งสมนิสัยไปในตัว ในขณะนั้น ๆ โดยลำดับ ๆ จนกลายเป็นนิสัยที่ชั่วขึ้นมาก แล้วแก้ไม่ได้ ทั้งไม่สนใจที่จะแก้ คนที่มาเกี่ยวข้องกับเรา จะเป็นลูกเป็นหลานเป็นญาติเป็นมิตรอะไรก็ตาม เมื่อเข้ามาคละเคล้ากับความไม่ดีของเรา หรือเราไปคละเคล้ากับความไม่ดีของเขาเข้าในวันนั้นคืนนั้นเป็นลำดับ สิ่งนั้นจะซึมซาบเข้าสู่จิตใจ กลายเป็นจิตใจไม่ดี และกลายเป็นบุคคลไม่ดีไปด้วย นี่เรียกว่ากาฝาก เมื่อเข้ามาอยู่ร่วมกับเราแล้วจะไม่ทำประโยชน์ให้เราเกิดความสุขความสบายเลย จึงเรียกว่ามาดูดเอาเนื้อ เอาหนัง เอาจิตใจ ซึ่งเป็นของมีคุณค่าของเราออกไป เพราะเนื้อหรือมังสาของเรานี้ พ่อแม่เราเลี้ยงดูด้วยความรักความเมตตา ความสงสารอย่างยิ่ง พลีทุกอย่างสำหรับลูกแต่ละคนละคนไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ว่าเป็นลูกชายหรือลูกหญิง ลูกหัวปีหรือลูกสุดท้อง ว่ามีความรักต่างกัน ว่าเหมือนเป็นอวัยวะของพ่อแม่เสียว่า อวัยวะนั้นจะเป็นส่วนใดก็ตาม บรรดาที่เป็นของเราเราจะต้องมีความรักความสงวนเสมอกันหมด ไม่มีส่วนใดยิ่งหย่อนต่างกัน นี้ความรักในลูกแต่ละคน ๆ ก็ย่อมเป็นเช่นนั้น สำหรับหัวใจของบิดามารดาย่อมเป็นด้วยกัน พูดได้ว่าทั่วโลกทั่วสงสาร เพราะฉะนั้น เพราะอำนาจแห่งความรักความเมตตาสงสารถือเหมือนเป็นอวัยวะของตัวแท้นั้นแหละ เป็นเหตุให้ทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่างลงเพื่อบุตรของตนจะเสียมากเสียน้อย เสียไปเท่าไร หมดไปเท่าไร สิ้นไปเท่าไร ไม่เคยมีบิดามารดาคนใดเคยทำสถิติเก็บไว้ ว่าลูกคนนี้ตั้งแต่เกิดมาหมดค่าเลี้ยงดูไปเท่านั้น จนถึงปัจจุบันนี้ หมดจำนวนเท่านั้น ไม่มีบิดามารดาคนใดที่จะทำเอาไว้ เพราะความรักความเมตตาสงสารลูกนั้น มีคุณค่ายิ่งกว่าสมบัติที่นำมาปรนปรือลูกตน เพราะฉะนั้น ร่างกายของเราที่จะออกมาจากอวัยวะ ออกมาจากเลือดเนื้อของพ่อแม่ แล้วทำไมจะไม่รัก ทำไมจะไม่มีคุณค่า

เราแต่ละคนละคนเกิดมาจากสถานที่ ๆ มีคุณค่าอย่างยิ่ง พ่อแม่ของเราเป็นผู้ทรงคุณค่า เพราะความเมตตา เพราะความสงสารเอ็นดูทุกสิ่งทุกอย่าง หาที่ไหนเสมอไม่ได้ในโลกนี้ ความไว้ใจที่สุดก็คือพ่อกับแม่ ความรักที่บริสุทธิ์ที่สุดก็คือพ่อกับแม่ เราจะหาที่อื่นที่ไหนไม่ได้เลย ท่านจึงเรียกว่าพรหมของบุตร เทียบกันกับพระอรหันต์องค์หนึ่ง ท่านผู้ใดได้ทำความผิดพลาดต่อบิดามารดา มีโทษเท่ากับทำโทษแก่พระอรหันต์องค์หนึ่ง เพราะคุณค่าของบิดามารดามีมาก ความเมตตามีมาก ทุกสิ่งทุกอย่างมีคุณค่ามากที่สุด เราจึงได้เป็นเนื้อเป็นหนังเป็นตัวของตัวมาแต่ละคนละคน ไม่ว่าหญิงว่าชาย ได้มาจากบิดามารดาทั้งนั้น เป็นผู้แบกให้ทั้งหมด อวัยวะทุกส่วนได้มาจากพ่อกับแม่ เราเติบโตมาถึงขนาดนี้ การเลี้ยงดูหมดไปเท่าไร จึงมาเป็นเนื้อเป็นหนังของเรา เป็นตัวของเราขณะนี้ ออกมาจากพ่อกับแม่ทั้งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งที่เราได้มาจากพ่อกับแม่นี้จึงเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก จิตใจของเราก็เช่นเดียวกัน ได้รับความเมตตาจากพ่อแม่ที่สุดก็คือลูก ไม่มีอื่นใดที่จะยิ่งกว่าสิ่งที่มีคุณค่าซึ่งได้รับจากพ่อกับแม่ของเรา เรียกว่าตัวของเราทั้งตัว ใจของเราทั้งดวงนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก แต่แล้วประพฤติตัวไม่ดี ไม่สมเจตนาของพ่อของแม่ที่มีความรักความเมตตาสงสาร เอากาฝากคือสิ่งไม่ดีเข้ามาแทรกสิงในจิตใจกายวาจา เป็นเครื่องดูดซึมสิ่งของที่มีคุณค่าภายในกาย ในวาจา ในใจ ของเรานี้ออกไปหมด มีแต่โทษแต่กรรมเต็มไปหมด บรรจุแต่ของไม่ดีไว้ในสิ่งที่มีคุณค่านี้ จึงเป็นสิ่งไม่สมควรแก่เราซึ่งเป็นมนุษย์มีความรู้ความฉลาด เป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์ที่เกิดมาจากสถานที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เมื่อเราได้ตั้งระดับของเราไว้ตามหลักความจริงที่เป็นเช่นนั้นว่า เราแต่ละคนละคนเป็นผู้มีคุณค่าเราก็ควรจะรักสงวนตนให้มีคุณค่าด้วยสิ่งที่ถูกต้องดีงาม คือหลักธรรมของพระพุทธเจ้าท่านสอนเราก็สอนเต็มความสามารถแล้ว ทีนี้เราต้องอาศัยหลักธรรม คือคำสั่งสอนของ

พระพุทธเจ้า เป็นเครื่องอบรมจิตใจอีกครั้งหนึ่ง ให้สมเจตนาของพ่อแม่ที่เลี้ยงดูเรามา ท่านเลี้ยงเราได้ขนาดนั้น ทีนี้เราพยายามเลี้ยงตัวเอง พยายามรักษาตัวเรา พยายามรับผิดชอบตัวเอง ด้วยหลักความรู้ความฉลาดที่เราได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นชิ้น เป็นอัน เป็นเนื้อ เป็นหนัง เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าไว้กับตัวของเรา เป็นลำดับ ๆ กุลบุตรสุดท้ายภายหลังที่ถ่ายทอดไปจากเราจะเป็นผู้ที่มีคุณค่าไม่มีทางสิ้นสุด โลกมีความเจริญอย่างนี้

คำว่าหลักธรรมที่ได้อธิบายเมื่อสักครู่นี้ เกี่ยวกับเรื่องการแสวงหา แสวงหาด้วยความชอบธรรม ได้อะไรมาก็เป็นเนื้อเป็นหนังของตัวนี้อันหนึ่ง การเก็บรักษา คือทรัพย์สมบัติมีมากน้อย เรามีสิทธิ มีอำนาจที่จะเก็บรักษา ที่จะจับจ่ายทั้ง ๒ ประเภทนี้ได้อย่างเต็มใจ ไม่มีใครมาคัดค้านต้านทานเราได้เพราะเป็นกรรมสิทธิ์ของเรา ทีนี้ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่เราต้องวินิจฉัยใคร่ครวญกับสมบัติที่เราได้มาด้วยความชอบธรรมนี้ ว่าเราจะนิยมไปในทางใด จึงจะมีประโยชน์สมกับสมบัตินี้เป็นของที่มีคุณค่า เราก็นิยมไปในทางที่เป็นประโยชน์ได้ ไม่นิยมไปในทางที่เสีย ซึ่งเป็นเหตุจะทำให้เราเสียไปด้วย คือเสียทรัพย์ก็พอทำเนา แต่เสียนิสัยเสียใจนี้เสียไปอย่างมาก เรียกว่าไม่มีอะไรที่จะเสียมากล่มจมมากเท่ากับความเสียใจ เพราะความชั่วมาทำลายจิตใจ นี้เป็นสิ่งที่เราควรพยายามรักษาอย่างมาก ใจเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก ตัวของเราเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากยิ่งกว่าสมบัติใด ๆ เราพยายามอย่าให้สมบัติซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเพียงเล็กน้อยนั้นเข้ามาเป็นผู้มีอำนาจบังคับใจให้เป็นไปตามสิ่งนั้น แล้วเสียไปวันละเล็กละน้อย การเป็นคนหมดคุณค่าทั้งเป็น ทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าลงได้ว่าหมดคุณค่าแล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่หมดความมุ่งหมาย ความเหลียวแลของใคร ๆ ทั้งหมด เป็นผ้าก็ตาม เครื่องใช้ไม้สอยทุกสิ่งทุกอย่างก็ตาม เมื่อหมดคุณค่าแล้วก็ใช้งานอะไรไม่ได้ คนเราเมื่อหมดคุณค่าแล้วก็ทำโลกให้เดือดร้อน ทำตัวให้เดือดร้อน

เกี่ยวข้องกับใครก็ทำความเดือดร้อนแก่ผู้นั้น เรียกว่าคนหมดคุณค่า ความหมดคุณค่าของคนไม่เพียงหมดไปเฉย ๆ ยังทำความเสียหายให้แก่คนอื่นได้อีกมากมาย มากกว่าบรรดาที่เป็นสมบัติสิ่งของเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ นี้เป็นสิ่งที่น่าคิด มันผิดกันที่ตรงนี้

ดังนั้นท่านทั้งหลายที่มาอบรมศึกษาอรรถธรรม ตั้งแต่เล็กแต่น้อยอย่างนี้เป็นสิ่งดีน่าอนุโมทนาอย่างยิ่ง อาจารย์จึงขอขอบคุณและอนุโมทนากับท่านทั้งหลาย กรุณานำธรรมะนี้ไปเป็นหลักจิตหลักใจเครื่องดำเนิน เพราะเราผู้หนึ่งที่จะเป็นผู้สร้างโลก สร้างสงสารให้เป็นไปได้ทั้งความเสื่อมและความเจริญ เมื่อเราได้ศึกษาอบรมธรรมะเป็นเครื่องดำเนินแล้วเราก็แน่ใจ และโลกก็แน่ใจว่าจะต้องหวังพึ่งผู้มีธรรม คือคนดี โลกก็จะมีความเจริญเพราะความดีของเรา เพราะเราเป็นผู้รักษาความดีไว้ให้โลกได้รับความร่มเย็น เป็นสิ่งที่น่าอนุโมทนาอย่างยิ่ง

ในอันดับที่ ๒ การอบรมจิตใจดังที่พระกรรมฐานที่สอนเรื่องภาวนา ก็เป็นความสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับใจของเรา คือปกติจิตใจเรามีความคิดความปรุงอยู่ตลอดเวลา ไม่กำหนดว่าเช้าสายบ่ายเย็น วันเสาร์ วันอาทิตย์ เวลานั้น สถานที่นี้ แต่เป็นงานของจิตที่คิดที่ปรุงอยู่โดยสม่ำเสมอ ถ้าหากว่าเป็นวัตถุอื่น ๆ ที่ได้ถูกใช้งานอยู่ตลอดเวลานี้ ยับเยินไปนานแล้ว ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย ยกตัวอย่างเช่น รถราของเราที่ใช้ไปไม่กี่เดือนก็ต้องชำรุดที่ตรงนั้นที่ตรงนี้ ต้องเข้าโรงซ่อมเสมอ จิตใจที่ต้องถูกนำมาใช้ด้วยความคิดความปรุงทั้งหนักทั้งเบา ไม่มีลดหย่อนผ่อนผันตั้งแต่วันเกิดมา จนถึงบัดนี้จะเป็นอย่างไรบ้าง สำหรับวัตถุอื่นก็เรียกว่ายับเยินไปจนไม่มีซากเหลืออยู่แล้ว นี่จิตใจเมื่อไม่ได้รับการเหลียวแลเลย การระบายออกจึงเป็นไปในทางที่ผิด และทำความเดือดร้อนแก่ตนได้ ดังนั้นหลักธรรมท่านจึงสอนให้อบรมจิตใจให้มีการพักผ่อนบ้าง เช่นเดียวกับร่างกายของ

เรา เมื่อเดินมากก็ต้องพัก ทำงานมากก็ต้องพัก หิวมากก็ต้องรับประทาน มีส่วนบกพร่องที่ตรงไหนที่เกิดขึ้นในส่วนของร่างกายของเรา เราต้องบำรุงเสมอ ไม่เช่นนั้นก็เป็นไปไม่รอด หรือเป็นไปไม่ตลอด จิตใจก็เป็นสภาพอันหนึ่งที่ควรได้รับการบำรุงรักษาเช่นเดียวกับสิ่งทั่ว ๆ ไป เฉพาะอย่างยิ่งเป็นสมบัติที่สำคัญอย่างยิ่งในตัวบุคคลแต่ละบุคคลทั้งหญิงทั้งชาย การอบรมธรรมะด้วยหลักจิตภาวนา จึงเป็นสิ่งที่ควรกันอย่างยิ่งกับใจ เช่นท่านสอนภาวนาว่า พุทโธ เป็นต้น หรือ อานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้าออกในระยะใดเวลาใด ประมาณเท่านั้นเท่านี้นาที เราสงวนไว้สำหรับจิตใจโดยเฉพาะ คือจะทำประโยชน์บำรุงจิตใจหรือซ่อมจิตใจของเราในเวลานั้นโดยเฉพาะ จะได้กี่นาทีก็ตาม ขณะที่ทำงาน คือขณะบริกรรมภาวนานั้น แม้จะเป็นความคิดความปรุงเช่นเดียวกับงานทั้งหลายก็ตาม แต่งานทางด้านธรรมะที่เกี่ยวกับคำภาวนานั้นผิดกัน ความปรุงความคิดนี้เป็นงานที่จะทำความสงบให้แก่จิตใจ ไม่ใช่เป็นงานที่จะทำลายจิตใจให้บอบช้ำ เหมือนกับความคิดปรุงทั้งหลาย ฉะนั้น อารมณ์แห่งธรรมกับอารมณ์ของโลกนั้นจึงผิดกัน อารมณ์อันหนึ่งเป็นอารมณ์เครื่องทำลาย แต่อารมณ์อีกอันหนึ่งเป็นเครื่องส่งเสริม จิตใจเมื่อรับความอบรมแล้วต้องมีความสงบ คนมีความสงบใจต้องเป็นสุข เช่นเดียวกับร่างกายของเราไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนมีความสุขสบายตามสภาพของส่วนร่างกายส่วนต่าง ๆ จะทำหน้าที่การงานหรือเดินเหินไปไหนมาไหนมีความสะดวกสบาย เพราะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน จิตใจของเราเมื่อได้รับการอบรมด้วยธรรมะอยู่เสมอ มีความสงบเย็นใจแล้วก็เป็นใจที่สบาย ใจที่มีความสบายนั้น ก็เช่นเดียวกับร่างกายสบาย ทำงานอะไรได้ด้วยความสะดวกสบาย ใจเมื่อสบายแล้ว มีความสงบประจำตนพอเป็นโอชะ เครื่องชโลมจิตใจของเราให้มีความเย็น เราจะคิดอ่านไตร่ตรองอะไรก็เป็นการเป็นงาน คิดอ่านเรื่อง

หน้าที่การงานก็เป็นผลประโยชน์ คิดเรื่องอะไรก็มีเหตุมีผล มีการยับยั้งชั่งตวงตัวเอง และกิจการนั้น ๆ ไม่พลั้งพลาด ไม่เผลอ ไม่วู่วาม ไม่ผลุนผลัน เพราะธรรมคือเหตุผล เป็นเครื่องยับยั้ง เช่นเดียวกับรถ ซึ่งมีทั้งเบรค ทั้งคันเร่ง มีทั้งพวงมาลัย หมุนไปได้ตามความต้องการว่าเราจะไปในทางทิศใด แยกใด และยับยั้งได้ด้วยเบรคในสถานที่ควรยับยั้ง ในสถานที่ควรรอและเร่งได้ด้วยคันเร่ง เมื่อต้องการจะไปเร็วเพราะความปลอดภัยในหนทางมีมากไม่มีอันตราย เราไปได้อย่างสะดวกสบาย เมื่อถึงสถานที่ควรจะรอก็รอ ส่วนหน้าที่การงานหรือความประพฤติของเราก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน สิ่งใดที่ควรยับยั้ง สิ่งใดควรหยุด สิ่งใดควรจะรอ เราก็มีเหตุมีผลคืออรรถธรรมเป็นเครื่องยับยั้ง ในที่ ๆ ควรเร่งในหน้าที่การงานที่เห็นว่าเกิดผลเกิดประโยชน์ ก็ไม่มีความเกียจคร้าน มีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงานนั้น ๆ แม้เกียจคร้านก็บังคับได้ เพราะเหตุผลเป็นเครื่องบ่งบอกอยู่แล้วว่า ความเกียจคร้านไม่ทำประโยชน์อะไรให้เกิด มีแต่ความขยันหมั่นเพียรเท่านั้นที่จะเกิดประโยชน์แก่เราหรือส่วนรวมได้ นี่เป็นเหตุผล เราจะหมุนตัวไปในทางใดก็เรียกว่าเป็นพวงมาลัยไปด้วยเหตุด้วยผล ผู้ใดมีความสนใจในการปกครองตนด้วยอรรถด้วยธรรมเช่นนี้ จะเป็นผู้เจริญรุ่งเรือง ตั้งแต่ปัจจุบันถึงอนาคต ธรรมคำสั่งสอนของพระ-พุทธเจ้าไม่เคยล้าสมัย ไม่เคยครึ เป็นสิ่งที่ทันกับความต้องการ ทันกับเหตุกับผล ทันกับเหตุการณ์อยู่โดยสม่ำเสมอ นอกจากผู้ไม่สนใจในเหตุผล ไม่สนใจในสิ่งที่ถูกต้องดีงามโดยเอาความหยาบ ความทะเยอทะยานพุ้งเพ้อเห่อเหิมเข้าไปเป็นเครื่องฉุดลากเท่านั้น จึงหมุนติ้วไปเช่นเดียวกับลูกฟุตบอล แล้วผลที่จะเกิดขึ้นจากความอยากความทะเยอทะยานของตนนั้นก็คือความเดือดร้อน และความเสียใจในภายหลัง ตั้งตัวไม่ได้ นี่เป็นอย่างนี้ ฉะนั้นขอให้ท่านนักศึกษาทั้งหลายได้นำธรรมะที่อาจารย์ได้แสดงให้ฟังนี้ ไปเป็นเครื่อง

ประดับตน จะเป็นผู้มีความสวยงามอย่างลึกซึ้ง ไม่จืดจางเช่นความสวยงามภายนอก ซึ่งเมื่อประดับประดาแล้วก็ เมื่อล่วงกาลผ่านสมัยแล้วก็เปลี่ยนแปลงไป เปลี่ยนแปลงไป แล้วหมดความสวยงาม ความสวยงามภายในนี้สามารถที่จะระบายออกมาภายนอกให้เป็นความสวยงามโดยสม่ำเสมอ ความสวยงามอันนี้มีความชุ่มชื้นเบิกบานแก่ตนเองและผู้อื่นที่มาคบค้าสมาคม พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้ประดับตนด้วยศีล ด้วยธรรม ด้วยความประพฤติ ถ้ายิ่งมีรูปร่างทางตัวเป็นผู้สดสวยงดงามด้วยแล้ว พร้อมด้วยมีอรรถธรรมเป็นเครื่องประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องประดับกาย วาจา ใจ แล้ว ก็ยิ่งเป็นคนที่มีความงามอย่างลึกซึ้งไม่จืดจาง หอมหวนทวนลมไปได้ทุกทิศทุกทาง ผู้หญิงผู้ชาย ไม่ว่าใคร ๆ มาคบค้าสมาคม มีความรัก ความชอบ ความสนิทสนม ความไว้วางใจ เพราะใจเราเป็นใจที่มีคุณค่า ให้ความร่มเย็นแก่ตนและผู้อื่น ฉะนั้น ขอทุก ๆ ท่าน ได้นำธรรมะนี้เข้าไปไตร่ตรอง พินิจพิจารณาแล้วประพฤติปฏิบัติตาม ความสุขความเจริญนั้นจะเป็นสมบัติของท่านทั้งหลายโดยทั่วกัน ในอวสานแห่งการแสดงธรรมนี้ ขออำนาจแห่งคุณพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ จงมาคุ้มครองรักษาท่านทั้งหลาย ให้มีความสุขกายสบายใจในหน้าที่การงานทุกด้าน จงเป็นไปด้วยความสุข จึงขอยุติธรรมเทศนาเพียงเท่านี้

การเห็นธรรม และ เข้าถึงธรรม

พระนิโรธรังสี
คัมภีรปัญญาจารย์
(พระอาจารย์เทสก์ เทสรังสี)
วัดหินหมากเป้ง
จังหวัดหนองคาย

๑๑ มีนาคม ๒๕๑๖

[เรื่องย่อ *ทรัพย์สมบัติทั้งหลายทางโลก แม้จะนำความสุขมาให้มากมายเพียงใดก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของคน เป็นความสุขเพียงชั่วครั้งชั่วคราว แล้วก็เลือนเสื่อมไป ไม่ใช่ความสุขอันแท้จริงเหมือนธรรม ความสุขของธรรม ผู้ที่เข้าถึงธรรมจึงจะรู้รสชาติของความสุขนั้น ความสุขนี้หากไม่เห็นด้วยตนเอง ก็ยากที่จะพูดให้ฟังให้เข้าใจได้ เพราะเป็นความสุขที่เกิดขึ้นภายในใจเห็นเฉพาะที่ใจ ท่านสอนให้รู้จักพิจารณา แยกรูป อายตนะ ประสาท และ ผู้รู้ ออกเป็นส่วน ๆ มองเห็นเป็นธรรม สิ่งทั้งหลายในตัวเลยกลายเป็นธรรม ตัวตนเลยไม่มี เรียกว่าเห็นธรรม เข้าถึงธรรม ความสุขความทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ ก็จะเป็นสภาวะอันหนึ่ง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป*

นักศึกษาแพทย์ ได้เล่าเรียนในเรื่อง อายตนะ และ สรีรวิทยา ของร่างกายคงจะเข้าใจได้ดีหมด ขอให้มาพิจารณาแยกแยะให้มาเป็นธรรมเสียก็แล้วกัน อย่าให้เข้ามาเป็นตัวเป็นตน เป็นเรา เป็นเขา ให้เห็นเป็นธรรม สิ่งอันหนึ่งเกิดขึ้นมาแล้วก็ดับไปตามเรื่องของมัน]

จะขอเริ่มแสดงธรรมเลยทีเดียว ทุก ๆ ท่านที่มาก็มุ่งหวังอยากจะมาฟังธรรม เพราะทราบกันดีอยู่แล้วว่า สิ่งใด ๆ ในโลกทั้งหมดทั้งปวงนี้ ที่จะนำสันติสุขมาให้แก่ชีวิตคนเรา ไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากธรรม สมบัติทั้งหลายที่เราพากันเห็น ๆ อยู่ในโลกอันนี้ ถึงแม้จะนำความสุขมาให้ ก็ยังไม่เพียงพอกับคนต้องการ ไม่เหมือนกับธรรม เพราะสมบัติอันมีอยู่ในโลกนั้น เป็นสมบัติที่นำความสุขมาให้อย่างปลอม ๆ ไม่ใช่ของสุขอันแท้จริงเหมือนธรรม เพราะฉะนั้นทุกคนจึงควรสนใจและใฝ่ธรรม เพราะสมบัติทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกก็พากันได้ผ่านมาแล้วตามกำลังความสามารถของตน ๆ จะเห็นประจักษ์โดยชัดเจนว่ามีความสุขเป็นของปลอม ๆ ไม่ใช่ของแท้จริง แต่ว่าความสุขของธรรม ผู้ที่เข้าถึงธรรม ได้รับรสชาติในความสุขนั้นเป็นของยาก ที่จะเห็นได้ ของอันนี้ถ้าหากไม่เห็นด้วยตนเอง คนอื่นพูดให้ฟังก็ยากที่จะเข้าใจได้ ความสุขที่เกิดจากธรรมนั้นเรียกว่าความสุขที่ไม่มีตัวมีตน ความสุขที่เกิดขึ้นภายในใจ เห็นเฉพาะที่ใจ ใจนี่แหละเป็นประธานของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงทั้งหมด สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ ก็เพราะมีใจ ถ้าขาดใจเสียแล้ว ชีวิตจะอยู่ไม่ได้ ถึงทางวิทยาศาสตร์จะว่าเป็นเรื่องเซลล์และเรื่องของประสาทอันเป็นของสำหรับรับรู้ เซลล์หรือประสาทเป็นคนบัญชาการให้คิดให้นึก ให้ปรุงให้แต่งด้วยกิจธุระนั้น ๆ ก็ตาม ทางพุทธศาสนาก็ไม่ผิดแปลกกันนัก ทางพุทธศาสนาสอนว่า จิตคือผู้รู้ อายตนะ คือประสาทเป็นเครื่องสืบต่อของภายนอก หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็เรียกว่าสำนักงาน ถ้าหากว่าเข้าใจถึงเรื่องเหล่านี้ เราจะแยกกันออกได้คือ แยกรูปแยกจักษุ ประสาทที่กระทบรูป ให้สะท้อนมาให้เห็น (ถ้าแยกออก เข้าใจง่าย) และผู้รู้นั้น อีกผู้หนึ่ง ถ้าแยกดังนี้จะเข้าใจง่าย คือ รูป กับตา กับจักษุประสาท และกับผู้รู้ โสตประสาท คือ ประสาททางหู ฆานะประสาท ประสาททางจมูก ชิวหาประสาท

ประสาททางลิ้น กายประสาท ประสาทความรู้สึกทางกาย ที่เรียกว่าอายตนะทั้งหก อายตนะ คือบ่อเกิด หรือสื่อสัมพันธ์ ให้เกี่ยวเนื่องกับของภายนอก และยังมีอีกสำหรับผู้รู้ ท่านหมายถึงจิต จิตสำหรับผู้รู้ รู้สึกเบื้องต้น คือรู้ทีแรกนั้น ท่านบัญญัติเรียกว่า วิญญาณ พอรู้แล้วก็จำเรียกว่าสัญญาจำสิ่งนั้น สิ่งนี้ ว่าดี ว่าชั่ว ว่าดำ ว่าแดง ว่าขาว ว่าเขียว เรียกว่าสัญญา คราวนี้เกิดทุกข์ เกิดสุข ดีใจ เสียใจ เรียกว่าเวทนา ทุกขเวทนาหรือสุขเวทนา หรือเฉยเรียกว่าอุเบกขาเวทนา แล้วก็คิดจะให้ความทุกข์นั้นหายไป หรือให้ความสุขนั้นยั่งยืนต่อไป หรือปรุงแต่งให้ความสุขนั้นยิ่งยงขึ้นไปอีก หรือ อยากจะให้ความทุกข์นั้นหายไปด้วยประการต่างๆ ท่านเรียกว่าสังขาร สังขาร เวทนา วิญญาณ สัญญา เป็นอาการของจิต มีหลายเรื่อง ไม่ใช่ทางประสาทอย่างเดียว ทางพุทธศาสนา ซอยออกไปให้คิดหลายเรื่อง ถ้าเราจับอันนี้ได้แล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างที่มาประสบพบทางอายตนะต่าง ๆ นี้เราแยกส่วนออกเป็นส่วน ๆ แล้วจะไม่มีเรื่องเกิดขึ้นภายในใจ คือว่าแยกทางใจซอยออกเป็นอย่าง ๆ ทุกข์ให้เป็นหน้าที่ของทุกข์ สุขให้เป็นหน้าที่ของสุข ความจำก็เป็นเรื่องของสัญญา หรือความจำ สังขารความปรุงความแต่ง ก็เป็นเรื่องของสังขาร วิญญาณความรู้สึกเบื้องต้นก็เป็นเรื่องของความรู้สึก รวบรวมเรียกว่าธรรม ถ้าผู้รู้สึกเข้าใจแยกแยะออกได้ดังนี้ เรียกว่าแยกแยะธรรมเลยกลายเป็นธรรม สิ่งทั้งหลายในตัวเลยกลายเป็นธรรม เลยหมดเรื่อง ตนก็เลยไม่มี ตัวก็เลยไม่มี มีแต่ธรรมล้วน ๆ ความสุขความทุกข์ไม่ใช่ของเราเป็นเรื่องธรรม สิ่งเฉยอุเบกขา ก็ไม่ใช่ของใครทั้งหมด คือตัวธรรม ผู้ที่มาพิจารณาทั้งหมดเห็นอย่างนี้เรียกว่า เห็นธรรม เข้าถึงธรรม ธรรมนั้นมีอยู่ในตัวของตัวเอง แต่ตนเองยังไม่ทันเห็นธรรม หรือยังไม่ทันถึงธรรม คำว่าถึงในที่นี้เป็นสมมติ บัญญัติ ความเป็นจริงก็ไม่ใช่ถึง มันมีอยู่แล้วจะไปถึงที่ไหน มันมีอยู่

แล้ว เข้าไปรู้เข้าไปเห็นตามความเป็นจริง ก็หมดเรื่องไม่ใช่ถึง ไม่ใช่ได้ ไม่ใช่เอามาจากที่อื่นไกล ของมีอยู่ ผู้ปฏิบัติธรรมก็ต้องการจะให้เห็นธรรม เข้าถึงธรรม คราวนี้เมื่อเราเข้าถึงธรรมแล้ว ความสุขก็จักไม่มี ความทุกข์ก็จักไม่มี อันนี้เป็นธรรมอันสูง ถ้าพิจารณาแยกแยะดังนี้ สุขไม่มี ทุกข์ไม่มี คือมันไม่ใช่ของเรา เป็นเรื่องสภาพอันหนึ่ง สภาวะอันหนึ่ง สุขก็เป็นสภาวะเกิดมีอยู่อย่างนั้น ถ้าหากอายตนะผัสสะกระทบกันอยู่ตราบใด สุขทุกข์ก็ยังมีอยู่ตราบนั้น แต่เราพิจารณาแยกแยะเป็นธรรมอยู่อย่างนี้ตลอดเวลาแล้ว สุขทุกข์อันนั้นไม่ใช่ของใคร เป็นของมีอยู่ประจำในขันธ์อายตนะ เมื่อกระทบกันแล้วก็ต้องเกิด ถ้าหากจะเปรียบอีกนัยหนึ่ง สิ่งต่าง ๆ ถึงแม้ไม่มีวิญญาณก็ตาม ของแข็ง ๆ ที่กระทบกันเข้า กระทบปั๊บ มันดังเกิดขึ้น สิ่งที่มันดังเป็นเรื่องที่มันกระทบกัน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา แต่เมื่อเราได้ยิน ไม่ชอบใจก็เลยเกิดความรำคาญ ถ้าชอบใจก็เลยเกิดความชอบขึ้นมาเลยกลายเป็นกิเลส เลยกลายเป็นตน เป็นตัว เลยเดือดร้อนในเรื่องความทุกข์ เพราะฉะนั้นในเรื่องธรรม ถ้าต้องการให้เป็นธรรมแล้ว ก็จะเห็นเป็นสภาวะอันหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วดับไป เลยกลายเป็นธรรม ก็เลยเห็นธรรมรู้ธรรม ทุกสิ่งทุกอย่างก็เลยกลายเป็นธรรมไปทั้งหมด ก็เลยไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา เป็นธรรมคือสภาวะอันหนึ่ง ที่เกิดขึ้นแล้วดับไป นี่แหละเรื่องที่ปฏิบัติ เป็นเรื่องที่กว้างขวางพิสดารมาก หากเราเข้าไปคิดค้นอย่างนี้แล้ว เรียกว่าธรรมวิจยะ แยกแยะคิดค้นพิจารณาถึงเรื่องธรรม เรื่องอารมณ์ต่าง ๆ ที่มันส่งส่ายคิดไปภายนอก คิดโน่นนี่ทะเยอทะยานดิ้นรน อะไรต่าง ๆ มันจะหายไปหมด มันจะเหลือแต่ธรรมวิจยะ พิจารณาคิดค้นถึงเรื่องธรรม พร้อม ๆ กันนั้นบางทีอาจจะเกิดอิ่มอก อิ่มใจ ว่าธรรมอันนั้นเราเห็นชัดแจ้งขึ้นมาในตัวของตัว สิ่งที่เราไม่เคยรู้เคยเห็น ไม่เคยพิจารณาไม่เข้าใจ เรามารู้ มาเห็น เข้าใจชัดแจ้งเกิดปีติ

ปัสสัทธิก็จะเกิดขึ้น ความสุขอันนี้ เป็นความสุขอันยิ่งใหญ่ ไพศาล หาประมาณไม่ได้ ความสุขที่ไม่มีตนไม่มีตัว เป็นความสุขอันลึกซึ้งละเอียดซาบซึ้งถึงจิตใจจริง ๆ ไม่เหมือนความสุขที่เป็นโลกีย์ ทรัพย์สินเงินทอง ที่เราหามาได้โดยความลำบากตรากตรำ หามาได้แล้วก็ต้องมาบริหารรักษา รักษาแล้วก็ยังต้องใช้ต้องสอย สิ่งใดที่เราหามาได้ทั้งหมดหามาด้วยความลำบากตรากตรำ ได้มาแล้วก็ต้องรักษา บริหาร ได้มาแล้วไม่ใช่สำเร็จประโยชน์ เราจะต้องเอาใช้อีกทีหนึ่ง ในที่สุดเราเป็นคนหา เป็นคนรักษา เป็นคนใช้ เหตุอันนี้มันเป็นทุกข์ ไม่เหมือนธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ธรรมของพระพุทธเจ้า ดังอธิบายให้ฟังมานี้ไม่ใช่ไปหาที่อื่น เข้าไปคิดค้นพิจารณาของที่มีอยู่ตามเป็นจริง ดังที่อธิบายมาแล้วนั้น เห็นปรากฏชัดเจนขึ้นมา ความรู้อันนั้นไปรู้ของจริงเข้า ก็เลยเป็นธรรม ผู้รู้ก็รู้ธรรมก็เลยหมดเรื่องกัน ไม่มีทุกข์ มีโศก ก็เลยหมดเรื่องกัน นี่ธรรมเป็นของละเอียดอย่างนี้ เพราะฉะนั้นขอให้ท่านทุกคน นึกน้อมในเรื่องธรรม ดังได้อธิบายมาในหัวข้อย่อ ๆ นี้ คือให้พิจารณาอายตนะโดยเฉพาะ นักเรียนแพทย์ได้เล่าเรียนมาในเรื่องอายตนะย่อมเข้าใจดี ทุกสิ่งทุกอย่างเรื่องสรีรวิทยา เข้าใจดีหมด เป็นธรรมทั้งนั้น แต่ขออย่างเดียวว่าให้มาคิดค้น แยกให้มาเป็นธรรมเสียก็แล้วกัน อย่าให้มาเป็นตนเป็นตัว เป็นเรา เป็นเขา เป็นธรรมสิ่งอันหนึ่งเกิดขึ้นมาแล้ว ดับไป สิ่งอันนั้นเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ไปตามเรื่องของมัน ก็เป็นอยู่อย่างนั้น เราเข้าใจตามความเป็นจริงอย่างนั้นแล้ว อย่าเอามาเป็นตนเป็นตัว เอามาพิจารณาให้เห็นตามสภาพของมัน มันก็เป็นธรรม ๆ มันไม่ได้อยู่ที่อื่นที่ไกล อยู่ที่ตัวเราแท้ ๆ สิ่งที่มีอยู่ในตัวเรา มันเป็นอายตนะแล้ว มันเป็นธรรมก็หมดเรื่องไป พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงค้นคว้าด้วยตัวของพระองค์เอง ไม่ได้ค้นคว้าในที่อื่นไกล เข้าใจตามความเป็นจริงดังนั้นแล้ว จึงได้เอามาสอนแก่พุทธบริษัท ๆ

ที่เกิดเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้า จึงได้น้อมจิตนั้นเข้าไปพิจารณาตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จนรู้ชัดเห็นตามเป็นจริง จึงหมดเรื่องสงสัย โดยเฉพาะการค้นคว้าในเรื่องธรรมนี้ หมดสงสัย ไม่มีการเคลือบแคลงต่อไป ถ้าเราดูจากตำรับตำราศึกษาจากครูบาอาจารย์ย่อมต้องไม่มีที่สิ้นสุด ยิ่งคิดยิ่งค้น ยิ่งมีเรื่องสงสัยกว้างขวางพิสดารต่อไป ถ้าหากเรามาเห็นตามความเป็นจริงดังนี้ เราก็หมดสงสัยเลย ความรู้อันนั้นจะรู้มากรู้น้อยไม่มีความสงสัยต่อไป ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนสาวกทั้งหลายให้ถึงธรรมของพระพุทธเจ้าจะหมดสงสัย ในธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างที่เรียกว่า พระอริย-สงฆ์สาวก หรือ พุทธสาวกท่านได้สดับฟังความสั่งสอนของพระองค์แล้ว หมดสงสัยในธรรมคำสั่งสอนพระพุทธเจ้า ท่านเรียกว่า พระอริยบุคคล โสดาบัน มันหมดด้วยอาการอย่างนี้ คือเข้าใจตามความเป็นจริงแล้ว ไม่มีอะไรสงสัยต่อไปอีก ว่าเป็นจริงอยู่แค่นั้นอย่างนั้นหมดเรื่องหมดราวต่อไปอีก นี้อธิบายถึงเรื่องธรรม เพียงแค่นี้

อธิบายเพียงแค่นี้ เป็นบทหัวข้อสำหรับคิดพิจารณา หากว่าท่านผู้ใดยังต้องการศึกษาส่วนตัวขอเชิญถามได้ จะอธิบายเป็นตอน ๆ ไปจะเป็นประโยชน์มากกว่าพูดคนเดียวไม่ดี จะง่วง

ถาม – ท่านอาจารย์ขาวให้พิจารณาร่างกายให้เห็นเป็นของกลาง ไม่ดีไม่ชั่ว สุดแท้แต่จิตใครจะทำทางไหน สำหรับท่านอาจารย์สอนว่า ให้พิจารณาแยกแยะ อายตนะกระทบกันเกิดขึ้น และแตกดับไป จุดประสงค์ก็เพื่อจะไม่ให้ยึดถือขันธ์เป็นตัวตนใช่ไหมครับ ทีนี้ท่านอาจารย์เทศน์ต่อให้พิจารณาขันธ์

ตอบ – มันก็เข้าอันเดียวกัน อายตนะขันธ์มันก็อันเดียวกัน เราอาศัยขันธ์อายตนะเป็นเครื่องทำเครื่องใช้ ใช้ทำดีทำชั่วก็ต้องอาศัยอันนี้ ถ้าหากว่าไม่ได้อาศัยอันนี้ก็ทำดีทำชั่วไม่ได้ คนที่ตายไปตามคติทางพระพุทธศาสนา จะไปทำดีทำชั่วอีกไม่ได้ ได้รับผลของการทำดีทำชั่วเมื่อเราอยู่ในขันธ์อันนี้ อาศัยครองขันธ์นี้ทำดีทำชั่ว ขันธ์นี้แตกดับแล้วทำอะไรต่อไปไม่ได้ หากว่าจะทำได้ก็นานแสนนาน ท่านจึงพรรณนาถึงเรื่องสัตว์ที่ไปเกิดในนรกก็ดี หรือไปเสวยสุขในสุคติก็ดี นานแสนนานกว่าจะฟื้นฟูกลับตัวได้ เพราะเหตุว่ามันไปจมอยู่ในเรื่องนั้น ไม่มีอายตนะผัสสะ ไม่มีขันธ์ที่จะทำอะไรต่อไปอีก ขันธ์มีอยู่ แต่ขันธ์นั้นเป็นขันธ์ละเอียด ไม่ใช่ขันธ์อันนี้ ขันธ์อันนี้เรียกว่าอามิสกาย ถ้าหากจะพูดอีกนัยหนึ่งเรียกว่าขันธ์ใน ไม่ใช่ขันธ์นอก ท่านเรียกว่ารูปกับนามผสมกันอยู่เป็นตัวของเราเดี๋ยวนี้ รูปก็ได้แก่ธาตุ นามได้แก่เวทนา สุขทุกข์ อุเบกขา สัญญาคือความจำดังนี้ ได้อธิบายมาแล้ว สังขารคือความคิดนึกปรุงแต่ง วิญญาณคือความรู้สึกอันนี้เรียกว่านาม รูปกับนามสองอันนี้ผสมกันอยู่แล้วจะต้องทำดีและทำชั่ว ทั้งหยาบทั้งละเอียดได้หมด บาปกรรมได้ทั้งนั้น บุญกุศลได้ทั้งนั้น อันนั้นก็ดี ยังเหลือแต่ขันธ์ในอีกอัน พออันนี้แตกดับไป รูปมันดับแตกไป ยังเหลือขันธ์ในที่เป็นจิต จิตของเราจะเป็นขันธ์ในได้อย่างไร คอยสังเกตดูอย่างนี้ก็แล้วกัน เรานอนฝันกลางคืน นอนหลับไปนิดเดียว มันไปได้ร้อยแปด จะไปไกลแสนไกลก็ไปได้ ไปถึงไหนได้หมด มีตัวมีตนไปพร้อมกันหมด นั้นอาตมาเรียกขันธ์ใน ขันธ์ในแบบนี้จะทำอะไร ทำดีทำชั่วไม่ได้ คิดดูเวลาเราฝันนั้น เราฝันไปชกไปต่อยหรือสนุกเฮฮาอะไรต่าง ๆ ไม่มีใครเสียหาย จะไปชกต่อยก็ไม่มีใครเสียหาย แล้ว

จะทำกรรมได้อย่างไรเล่าเวลานั้น มันไม่มีกรรม ทำกรรมไม่ได้ อาตมาจึงว่านั่นขันธ์ใน เหตุนั้น ถ้าหากว่าจะละจากขันธ์นี้แล้ว ไม่มีโอกาสจะได้ทำดีทำชั่วต่อไป หากจะทำได้ก็นานแสนนานเป็นหลายพันหลายหมื่นปี ท่านแสดงไว้ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา คนเราตายไปแล้วถ้าหากทำชั่วตายไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกายตายแล้วเกิด ตายแล้วเกิดตั้งหลายร้อยหลายพันชาติกว่าจะกลับมาทำดีได้ เราสังเกตอย่างนี้ก็แล้วกัน สัตว์ที่ตายไปในขณะที่มันเป็นสัตว์มีคติทางพุทธศาสนาว่า จิตอันเดียวนี้ของเรา ถ้าทำชั่วก็เลวลงไป ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย ถ้าหากเป็นสัตว์ ไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมไปอยู่ในป่าในดงเสียก็หมดหนทาง หรืออยู่ในบ้าน ไม่มีใครฝึกฝนอบรม ก็หมดหนทางที่จะดีขึ้นได้ ถ้าอยู่ใกล้ชิดกับผู้คนเข้า คนฝึกฝนอบรม รู้จักภาษาคน รู้เรื่องของคน รู้จักดีรู้จักชั่ว บางคนถึงกับว่า นกสาลิกาก็ยังหัดมันพูดได้พูดเสียงคนจ๋อยทีเดียว พูดได้ดีแต่ไม่รู้จักความหมายอะไรหรอก ที่มันพูดกันน่ะดีชั่วอะไรมันก็ไม่ทราบ แต่มันพูดได้อย่างนี้เป็นต้น ถ้าหากละขันธ์ไปแล้ว ยากที่จะทำดี ถ้าหากเข้าใจในเรื่องนี้ ในชีวิตนี้ของเราก็เรียกว่า ได้สมบัติอันสมบูรณ์พูนสุขทุกสิ่งทุกประการ ถ้าหากว่าจะประกอบคุณงามความดีก็พากันชวนกันทำเสียเถอะ ตายแล้วก็ไม่มีทาง เสียดายเหลือเกิน หมดโอกาสทีเดียว ไม่ทราบว่าจะไปพลัดตกไปเกิดที่ไหนก็ไม่ทราบ ในเมื่อเรามีสติ มีความรู้สึกนึกคิดได้ รู้จักดีและชั่วรีบพากันกระทำเสีย มันไม่นานหรอก ชีวิตคนเรามันไม่ถึงร้อยปี อย่าไปหลงนักเลย อย่าเพลิดเพลินมัวเมานักเลยในความเมาความหลงความสุขทั้งหลายที่เราเข้าใจว่าสุขดังอธิบายมาแล้ว สุขเพราะความเมา สุขเพราะความ

หลง ถ้าไม่หลงไม่มีสุขเลย คนเรามันสุขตรงไหนกันให้คิดดูให้ดี ตั้งแต่เกิดมาอยู่ในครรภ์มารดามันหาความสุขไม่ได้ คลอดก็หาความสุขไม่ได้จนกระทั่งคลอดแล้วเติบโตขึ้นมา ที่เราว่าสุขเพราะความเพลินลืมตัวสนุกเฮฮาเป็นเด็กเป็นเล็กกระทั่งเป็นหนุ่มเป็นสาวเพลินมัวเมาลุ่มหลงไปตามประสาของคนหนุ่มคนสาว มาคิดดูว่าความสุขมีตรงไหนกัน ตื่นมาแต่เช้าต้องทำมาหากิน ต้องมีธุระภาระ บางทีหาไม่ได้ก็ยิ่งเดือดร้อน หาได้ก็ต้องมาใช้ สิ่งที่ได้มาก็จะต้องบริหาร บริหารแล้วก็ไม่ใช่สำเร็จประโยชน์ทีเดียว อย่างเราได้สตางค์มานี้ มันสำเร็จประโยชน์ที่ไหน มันจะต้องใช้จ่าย จึงจะสำเร็จประโยชน์มีความสุขน่ะจริงแหละ แต่เรานี่แหละเป็นคนใช้ หามาด้วยความลำบาก ใช้ก็ด้วยความลำบาก หามาได้รักษาก็ด้วยความลำบาก เมื่อเราใช้เรานำมาทานอิ่ม ก็มิใช่สำเร็จประโยชน์ทีเดียว เราไม่ได้นึกถึงเรื่องไปหา สนุกเพลินในการรับรสชาติของมันว่าเอร็ดอร่อย ตอนหามันเราไม่ได้คิดถึงมันเลย ทานเสร็จแล้ว เราก็ไม่ได้คิดถึงมันอีกแหละว่าต้องบ้วนปาก แปรงฟันอะไรต่าง ๆ ตลอดถึงภาชนะที่เราเอามาใช้สอย แล้วยังจะต้องเติมอีก ในที่สุดต้องถ่ายทุกข์ เอาทุกข์ไปถ่าย ถ่ายเพื่อจะเอาทุกข์เข้ามาใหม่อีกวนเวียนกันอยู่อย่างนี้ นอกจากนั้นความแก่ความชรา โรคภัยไข้เจ็บ ต้องจรมาเป็นเวลาเป็นระยะ ๆ แม้ว่าเราอยู่ดี ๆ มันก็จรมา เรานั่งนาน ๆ ก็ต้องเหน็ดเหนื่อยต้องเมื่อยขา เจ็บหลังเจ็บเอว ในที่สุดนอนกลางคืนดึก ๆ เรานอนโดยเราไม่ตั้งใจว่า จะพลิกตัว แต่มันก็พลิกกลับไปกลับมาโดยที่เราไม่รู้สึกเลย อันนั้นแสดงถึงเรื่องทุกข์ขันธ์ ขันธ์ทุกข์ คือขันธ์มันมีทุกข์ มันนอนอยู่ในถ่ายเดียวท่าเดียวไม่ได้ นี่เรื่องทุกข์ของคน แต่ว่าจะทำอย่างไร ๆ มันก็ต้องมีทุกข์อยู่ตลอดเวลา เพราะ

ฉะนั้นเราจะนอนนิ่งเฉย ๆ ไม่ทำความดีอะไรเลย ให้ทุกข์ทับถมอยู่ตลอดร่ำไป จะไม่เป็นประโยชน์อะไร เมื่อเราเห็นทุกข์อย่างนี้ เราปักใจได้ว่ามันเป็นทุกข์ เราพยายามสร้างคุณงามความดีให้เกิดมี ในระหว่างที่เรายังทุกข์อยู่ให้คุ้มค่ากับทุกข์ที่เกิดนั้น ก็จะเป็นประโยชน์แก่เรามาก ถ้าหากเราพิจารณาอย่างนี้แล้ว ไม่น่าเมาไม่น่าเพลินในชีวิตเลย นอกจากนี้ชีวิตก็สั้นเข้าทุกวัน ๆ อุปมาเปรียบเหมือนคนเดินทาง ทางนั้นไกลทีเดียว ทางข้างหน้าใกล้เข้ามาทุกที แล้วในที่สุดก็ถึงจุดหมายที่เราต้องการ ทางข้างหลังมันยาวเข้ามา ชีวิตเราก็เช่นนั้นเหมือนกัน ในเมื่อไปถึงจุดนั้นแล้ว หมดหนทาง การที่เราเดินไป ละทิ้งไป หมดไป ๆ เฉย ๆ ถ้าหากเราจะคิดอีกทีหนึ่ง ในวันหนึ่ง ๆ เราอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ เราจะมีการประกอบกิจการงานมีกรรมคือการกระทำไม่ดีก็ต้องทุกข์ ถ้าหากวันหนึ่ง ๆ ๒๔ ชั่วโมง เราเอาดีกับชั่วมาลบกัน ลองดูข้างไหนจะเหลือมากกว่ากัน ถ้าหากข้างชั่วเหลือก็เรียกว่าขาดทุน ถ้าข้างดีเหลือมากก็ยิ่งได้กำไร อันนี้เรียกว่าการทำด้วยกายและด้วยวาจา ส่วนเรื่องคิดในใจแล้วยิ่งเหลือวิสัย จิตใจมันมีเรื่องวุ่นเรื่องโศก มีแต่ตนไม่เป็นตัวของตน คือรักษาจิตใจสงบไม่ได้ไม่อยู่ กายที่เราครองอยู่นี้เป็นของกลางแล้วแต่ใครจะไปไว้ทำดีทำชั่ว ใช้ทางดีก็เป็นประโยชน์ ใช้ทางชั่วก็เกิดโทษ ถ้าไม่ใช้ก็ไม่เป็นประโยชน์อีก เช่นนี้ ร่างกายนี้เกิดมาให้เราใช้ก็รีบใช้เสีย ในเมื่อเราก็ได้ใช้ ให้มันเป็นประโยชน์

ความยึดถือเป็นเรื่องทุกข์ ทุกสิ่งถ้าหากเราจะยึดเป็นทุกข์ทั้งนั้น พระพุทธเจ้ายังสอนให้เราเห็นตามความเป็นจริงดังได้อธิบายมาแล้ว ถ้าหากเราไปยึดเป็นของเราทุกข์หมด สิ่งในตัวของเราก็เกิดทุกข์ ไม่ใช่แต่ตัวของเรา ของภายนอก

ก็เป็นทุกข์เหมือนกัน สิ่งใดเราไปยึดว่าของตนทุกข์ทั้งนั้น อาตมาเคยพูดเป็นเรื่องให้เกิดความสนุกแต่เป็นของจริง ถ้วยชามแตก แหม ต๊ายตาย ไม่ใช่เราตาย ถ้วยชามมันแตกแล้ว เรามาว่าเราตายเพราะถือว่าเป็นของเรา ผ้าขาดก็เช่นกัน ลูกใครก็ตามพลัดตกบ้านตกเรือน ต๊ายตาย ลูกกูตาย ที่แท้ไม่ใช่ลูกเรา ลูกคนอื่น แต่เพราะเราไปยึดถือว่าเป็นของเรา นี่ละความถืออะไรทั้งหมดไปยึดว่าเป็นของเราทั้งหมด เลยเป็นเรื่องทุกข์ใหญ่ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงสอนให้เข้าใจตามเป็นจริง ว่าขันธ์เป็นของกลาง ถ้าหากเราไปยึดว่าเป็นของเราก็เป็นทุกข์ ถ้าไม่ยึด สักแต่ว่าขันธ์ก็ไม่ทุกข์ พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เรารู้จักขันธ์ธาตุ อายตนะ สอนให้รู้จักความเป็นจริง ไม่ได้สอนให้เดา เมื่อรู้จักตามความเป็นจริงก็สบาย

ถาม – ท่านอาจารย์ ถ้าไม่มีเรื่องอะไรใจเราก็สงบดี แต่ถ้ากลับไปกรุงเทพ ฯ มีอะไรมารบกวนอยู่เสมอ เราจะมีอุบายอะไร ที่จะนำมาพิจารณาให้ใจเราสงบเหมือนเมื่อเรามาอยู่ในที่สงบ

ตอบ – วิธีทำให้เกิดความสงบ พูดง่าย ๆ ว่าวิธีอบรมธรรม มี ๒ อย่าง ๒ แนว แนวนัยหนึ่ง เราไม่สงบทำให้เกิดความสงบ คือจิตใจของเราไม่สงบเป็นปกติธรรมดา ทำอย่างไรให้มันสงบพยายามทำ ในทางพุทธศาสนาท่านสอนให้เจริญบริกรรม คือนึกบริกรรม จะเป็น พุทโธ พุทโธ หรือ อรหัง อนิจจัง ทุกขัง อะไรก็ตามเถอะ แล้วแต่อารมณ์ที่มันชอบ ให้สังเกตอย่างนี้ก็แล้วกัน ทุกคนคงได้ประสบมาแล้วอารมณ์ที่ทำให้เกิดความสงบ บางครั้งเราไปเห็นความทุกข์ยากลำบากของคน หรือไปเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่มันสะดุดใจให้เกิดความเมตตาสงสาร หรือสลดสังเวช เรียกว่าอารมณ์อันนั้นถูกกับนิสัยของเราชอบอย่างนั้น เมื่อเห็นทุกข์ในที่นี้หมาย

ความว่าจิตเข้าไปถึงธรรมแล้ว แต่เราไม่รู้สึกว่าจิตเข้าถึงธรรมก็เลยไม่พิจารณาอันนั้นต่อ อันนี้ให้สังเกตดูนิสัยของเรา นิสัยอันนี้นั้นแหละที่เราชอบพิจารณาชอบคิด อันนั้นแหละเอามาเป็นอารมณ์เพื่อให้จิตสงบ นี่เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้จิตสงบ วิธีที่ทำความสงบด้วยการบริกรรมนี้ โดยมากเกิดกับพวกมีศรัทธาจริตเป็นกำลัง เชื่อมั่นครูบาอาจารย์หรือท่านที่สอนกรรมฐานต่าง ๆ ให้เราเชื่อมั่นว่าเป็นความดิบความดี ชัดในใจของตน จิตใจปักมั่นในเรื่องนั้น บริกรรมเรื่องนั้นจิตก็สงบลง นี่แนวหนึ่ง

อีกแนวหนึ่ง ไม่ต้องทำอย่างนั้น เราต้องหยิบเอาอุบายดังอธิบายเมื่อกี้คือขันธ์ อายตนะ ธาตุ เป็นธรรม แต่เดี๋ยวนี้เรายังไม่เห็นเป็นธรรม เพราะจิตใจยังไม่สงบ เราฟังท่านบอกว่าเป็นธรรม แต่เรายังไม่มีฐานะที่จะรับธรรม คือความสงบ เราต้องพิจารณาในเรื่องธาตุขันธ์ อายตนะ อันนี้เป็นขันธ์ห้า อันนี้เป็นอายตนะหกดังอธิบายมานี้ แล้วมาแยกออกไปอันนี้เป็นรูป อันนี้เป็นประสาทตา อันนั้นเป็นผู้รู้ อันนี้เป็นเสียง อันนั้นเป็นประสาทหู อันนั้นเป็นผู้รู้ ให้ทันทั้ง ๓ อย่างนี้ ทุกขณะจิตของเรา แม้จะไม่สงบนิ่ง แต่จะรู้เท่าทัน และจิตของเราจะไม่เดือดร้อนวุ่นวายส่งไปตามอาการ แปลว่าอาการไม่ทำความเดือดร้อนคือส่งไปด้วยการรู้ ด้วยการเข้าใจ พูดกันง่าย ๆ เรียกว่าแบบเจริญด้วยปัญญาให้เป็นสมถะ ไปในตัว แบบแรกให้เจริญสมถะให้เต็มที่แล้วค่อยเจริญวิปัสสนาคือ ปัญญา ได้ทั้ง ๒ แบบนี่แหละ

โดยมากนักศึกษาท่องตำรามาก ๆ แล้วต้องการใช้แบบปัญญา จะคุมจิตให้อยู่สงบไม่ได้ บางคนถึงกับเจ็บศีรษะปวดศีรษะขึ้นมาเลย คุมให้อยู่นิดเดียวไม่ได้

ไม่ได้ก็อย่าให้มันอยู่ แต่ต้องพิจารณาในเรื่องนั้น ๆ ที่มันมีอยู่ในจิตของเราให้มันทันทั้ง ๓ อย่าง มีอาการทั้ง ๓ อย่างนี้พร้อม ๆ ไปเหมือนกับเป็นอันเดียว แค่นี้แหละที่มันลำบากเพราะคนเราเกิดมาไม่ได้หัดฝึกฝนอารมณ์ จิตคิดแต่ในทางส่งออก จะนึกย้อนกลับมาหาตัวน้อยเหลือเกิน มาตอนนี้เราจะมาหัดมัน จึงเป็นการลำบาก ถ้าหากเราได้อุบายดังที่ได้อธิบายนี้ เราหยิบยกขึ้นมาพิจารณาก็ไม่เป็นของเหลือวิสัย วันหนึ่งอาจสามารถเห็นของจริงขึ้นมาได้ คนเราไม่มีอารมณ์ไม่ได้หรอก ต้องมีทุกคน จิตใจไม่ได้นิ่งอยู่เฉย มันกระทบอยู่เสมออย่างไม่ได้ฟังก็ได้ยินเสียงมันมากระทบหู แต่เราไม่ได้สนใจเรื่องเสียงเครื่องจักรเราสนใจเรื่องธรรม มันจะกระทบอยู่เช่นไร ก็ไม่เห็นเป็นเรื่องรำคาญอะไรเลยเสียงกระทบมีอยู่ แต่อย่าให้กระเทือน หรือกระเทือนแต่อย่าให้หวั่นไหว เรื่องกระทบมีแน่ ๆ เว้นเสียแต่ว่าท่านมีพลังของจิตกล้าหาญเด็ดเดี่ยวเต็มที่ ที่เรียกว่าท่านเข้านิโรธสมาบัติ ท่านอบรมจิตค่อยสงบไปเป็นลำดับ ๆ เป็นขั้น ๆ ตั้งแต่รูปฌาน อรูปฌาน เข้าถึงสัญญาเวทยิตนิโรธ ไม่มีอะไรเลย สงบนิ่งหายหมดแม้แต่ลมหายใจก็ไม่มี ลมที่ระบายออกทางจมูกก็ไม่มี แต่ลมซ่านไปตามตัวยังมีออกตามผิวหนังและขุมขนก็มี ถ้าไม่มีก็ต้องเย็น นี่มันมี มันอบอุ่นอยู่ ท่านไม่ตายแต่ไม่มีเสียงหายใจ การกระทบก็ไม่มี กระเทือนก็ไม่มี หวั่นไหวก็ไม่มี ปกติธรรมดาที่ท่านเดินมรรคที่เรียกว่าท่านเดินปัญญาวิปัสสนา ต้องมีการกระทบและกระเทือนในบางครั้ง แต่ไม่หวั่นไหว การกระทบนี้แหละชี้ให้เกิดปัญญาการกระเทือนนี้แหละชี้ให้เกิดความรู้ ถ้าหวั่นไหวแล้วก็เหลว ที่ท่านเข้านิโรธสมาบัติ ไม่ใช่ว่าจะเกิดปัญญาวิชาอะไรนะ มีแต่สงบนิ่งเฉย ๆ

ถาม – เวลาทำสมาธิภาวนา จิตสงบ แต่ไม่ถึงกับอยู่ในภวังค์ คิดพิจารณาหัวข้อธรรม เช่นไตรลักษณ์ พิจารณาให้แจ่มชัดในใจตนเอง เพื่อปล่อยวาง แต่ความจริงเราก็ยังยึดตัวตนอยู่ไม่ได้ปล่อยวางตามที่ใจพิจารณา

ตอบ – ถ้าเราคิดพิจารณาธรรมมันชัดเข้าแล้วมันวางเอง มันวางสิ่งอื่นทั้งขันธ์นอก มันอยู่เฉพาะในเรื่องของธรรม เรียกว่าธรรมวิจยะ ความรู้ในเรื่องธรรมวิจยะเป็นเรื่องตามเป็นจริง แล้วจิตนั้นจะไม่เข้าไปยึดในสิ่งต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่กระทบกระเทือนอยู่แต่เข้าไปไม่ถึง สิ่งที่มีอยู่แล้วไปยึดเป็นของสำคัญที่สุด เป็นของทำได้ยาก สิ่งที่ไม่มีละได้ง่าย มันวางแล้วไม่ต้องละอะไรหมดแล้ว ไม่ต้องละ แล้วก็ไม่ได้ปัญญาอะไรอีกด้วย สิ่งที่มันกระทบกระเทือนอยู่นี่แหละ แล้วเราเพ่งพิจารณาเรื่องธรรมวิจยะค้นคว้าจนกระทั่งเห็นตามเป็นจริงแล้วมันปล่อยวาง ไม่เข้าไปยึด อันนี้เรียกว่าปัญญาหรือพูดนัยหนึ่งเรียกเข้าหลักได้ว่าเดินมรรค ไม่ใช่ทางแบบสมถะ การคิดพิจารณาแล้วให้จิตเพ่งอยู่ในเรื่องเดียว อันนั้นเรียกว่าฌาน พลังจิตมีกำลังมากแต่ปัญญาน้อย หรือปัญญาอาจไม่เกิด ถ้าเกิดก็เป็นภาพหรือนิมิตอะไรขึ้นมา คนที่ไม่เข้าใจก็ถือว่าภาพหรือนิมิตเป็นปัญญา ส่วนปัญญานั้นมีสมาธิคือความสงบพอประมาณ แต่ใช้ปัญญาญาณคิดค้น เรียกว่าธรรมวิจยะเห็นชัดตามเป็นจริงเรียกว่าเดินมรรค มันมีในหลักของพระพุทธศาสนา ท่านแสดงไว้ดังนี้ บางคนมีศีลพอประมาณ มีสมาธิพอประมาณ แต่มีปัญญากล้าหาญ ทำให้ถึงมรรคผลนิพพานได้ บางคนมีศีลพอประมาณ มีสมาธิหนักปัญญาไม่ค่อยเกิด บางคนนั้นมีศีลดีละเอียดถี่ถ้วนแต่สมาธิน้อย ปัญญาเบาบางก็ไม่สามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้ ศีลและสมาธิพอประมาณปัญญาญาณเกิดชัดเจนแจ่มแจ้ง อัน

นั้น เป็นทางบรรลุได้ง่ายที่สุด ถ้าศีลเคร่งครัดสมาธิเชี่ยวชาญ ฉลาดและอาจ-หาญ ปัญญาญาณเฉียบแหลมนั้นดีที่สุด

ถาม – เวลาทำสมาธิ จิตมักไปติดตรงสงบสุข ไม่ใคร่พิจารณา จนกระทั่งปล่อยวาง จะมีวิธีทำอย่างไรครับ

ตอบ – อาตมาถึงว่า สิ่งที่ประสบอยู่เรื่อย ๆ ให้เราไม่ประมาท พยายามต่อสู้ พยายามที่จะชำระสะสางอยู่เสมอ อย่าไปเข้าใจว่ามันไม่ดี เป็นของดีเหมือนกัน แต่เราอย่าประมาทก็แล้วกัน อย่าท้อถอย ที่ว่าดีคือว่า มันเห็นเรื่องของมัน มันเห็นตามความจริง เราพยายามให้เห็นตามเป็นจริง คือใช้หลัก ๓ อย่างตามที่อาตมาอธิบายมานี้ เช่นว่า ตาเห็นรูป รูปอันหนึ่ง จักษุประสาทอันหนึ่ง และผู้รู้หนึ่ง สติตามให้ทันทั้ง ๓ อย่าง เป็นคู่เป็นหมวด ๆ ไป ทุกอายตนะนั้นแหละจะเข้าใจ เกิดความรู้แจ้งเข้าใจตาม คนชอบสุข คนเรามันทุกข์มามาก ตั้งแต่เกิดมากระทบกระเทือนเสียแย่ ไม่มีวี่เว้นเลย ทำสมาธิยาก สงบเอาจริง ๆ นี่เข้าใจผิดทั้งนั้น ถ้าไม่สงบก็เลยไม่พอใจ หรือเดือดร้อน หาว่าตนไม่เปลี่ยน เพราะว่ามันไม่เปลี่ยน ทำสมาธิไม่เกิด อย่างนี้มากทีเดียวคนเรา เมื่อเราไม่พอใจในธรรมที่มันเกิดอยู่มีอยู่ ธรรมนั้นก็ไม่ชัด สิ่งใดถ้าหากเราไม่พอใจ สิ่งนั้นถึงจะมีมาก มันก็ไม่ได้คุณค่าอะไรเลย เพราะฉะนั้นมันมีอะไรก็ให้พอใจเรื่องนั้น ตั้งใจคิดค้นพิจารณาในเรื่องนั้น สืบ อุตสาหะวิริยะพากเพียรให้พอ มันก็สามารถเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้รู้เห็นจริงตามจริง อันนี้เราไม่เป็นอย่างนั้น พอปุ๊บปั๊บ ภาวนาลงไปอยากให้รู้แจ้งเห็นจริงทันที ความจริงที่เราต้องการน่ะ คืออะไรก็ยังไม่รู้เรื่อง สิ่งที่มีอยู่ทำไมจึงไม่พิจารณา มันเกิดมันมีอยู่ในขณะนั้น ทำไมไม่พิจารณาให้เห็นตามเป็นจริง

แล้วมันก็หมดเรื่องกันไป ให้เป็นเรื่อง เป็นเรื่องเท่านี้ก็พอแล้ว นี่เรียกว่าความทะเยอทะยาน ความไม่อิ่มไม่พอ ก็เลยเป็นเรื่องเดือดร้อนเป็นทุกข์ ดังอธิบายมาแล้วข้างต้น ทรัพย์สินเงินทอง สมบัติทั้งหลายที่มีอยู่ในโลก ไม่พอสักที ถ้าหากได้เห็นจริงในเรื่องธรรม ดังอธิบายมานี้ จะเป็นของน้อยก็ตามเกิดความพอใจเต็มตื้นขึ้นมา ก็เรียกว่า *อิ่ม* เรียกว่า *พอ* เรียกว่า *หมดอาลัย* เรียกว่า *ความสุขอันยิ่งใหญ่ที่เราต้องการ* สิ่งที่ไม่พอใจ ไม่มีความสุขหรอก มีมากก็ไม่สุข มีก็เหมือนไม่มี *สันตุฏฐี ปรมัง สุขัง* ยินดีตามมีตามได้เป็นทรัพย์ประเสริฐ นี้ภาษิตของท่านสอนไว้ ยินดีตามมีตามได้เป็นทรัพย์อันประเสริฐ บางคนเข้าใจว่ายินดีตามมีตามได้ไม่ต้องหาอีก ไม่ใช่อย่างนั้น ไม่ใช่ นั่นเข้าใจผิดอีก คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คนเข้าใจผิดพลาดกันไปมากทีเดียว ยินดีตามมีตามได้ หมายความว่าได้อะไรให้ยินดีเท่าที่มันมีอยู่ ให้ทำความพอใจในเท่าที่มีอยู่ มันก็สบาย ถ้าไม่ยินดีแล้วมันไม่มีความสุขด้วย มากก็ไม่มีค่า ข้อสำคัญเราฝึกฝนการงาน วิชาความรู้อะไรก็ตาม หรือธรรมก็ตาม ยินดีในวิชาที่ตนมีอยู่ พอใจในความรู้ที่ตนมีอยู่ และตั้งใจปฏิบัติตามความรู้ของตนที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ถ้าหากว่าเราปฏิบัติธรรม จะมีศีลสักข้อหนึ่ง เช่น งดเว้นจากฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดมิจฉา-จาร หรือ ๒ ข้อ ๓ ข้อก็ตาม ให้สะสมไว้พอใจยินดีในเรื่องนั้น เช่น เรางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ มันอิ่ม มันเต็มตื้น แลเห็นคุณค่า และประโยชน์ เราก็อยากงดเว้นจากฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดมิจฉาจารต่อไป มันเต็ม มันอิ่ม มันก็ค่อยล้นออกไป ๆ มันก็เพิ่มขึ้นมาเรื่อย อันนี้มันมีอยู่แล้วไม่พอใจซี เรื่องมันเห็นว่ามีศีลข้อเดียว งดเว้นจากฆ่าสัตว์ มันน้อยนิดเดียว มันไม่มากนัก

ทิ้งเสีย มี ๒ ข้อ งดเว้นจากลักทรัพย์ ประพฤติผิดมิจฉาจาร ๓ ข้อ มันน้อยนัก เลยทิ้งเสีย ไม่ทราบจะไปเอาตรงไหนก็ตาม ฉะนั้นมันก็ไม่พอสักอย่าง นี่เลยไม่มีศีลทรัพย์ และในที่สุดศีลก็ไม่มีสักข้อ ธรรมก็เช่นเดียวกัน เรายินดีพอใจในการทำบุญสุนทาน ตั้งใจพยายามรักษาอันนั้นไว้ คนโบราณสมัยก่อนเก่าท่านไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนอะไรมากนัก คนเฒ่า ๆ แก่ ๆ เราก็เคยเห็น พยายามไปวัดไปวาทำบุญทำทานทุกวัน ๆ ท่านยังรักษาศาสนาไว้จนทุกวันนี้ เรายังได้สืบศาสนาท่าน ไม่มีอะไรหรอก ศีล ๕ ศีล ๘ ไม่ได้เจนจบพยายามทำบุญทำทานไปวัดไปวาตักบาตรไม่ได้ขาด แต่บางคนมีศีล ๕ ก็พยายามรักษาไว้จนตลอดชีวิต จะศีล ๘ ศีล ๑๐ อะไรก็ตาม ไม่เดือดร้อน คนทุกวันนี้มีเรื่องมาก รู้มาก ตำรามาก ได้ยินโน่น ได้ยินนี่ ได้เห็นเขาว่าอย่างโน้น ว่าอย่างนี้ เขาดีอย่างนั้นเขาวิเศษอย่างนี้ก็เลยอยากเป็นอย่างที่ดี ๆ อย่างที่เขาว่าดีนั้นน่ะของเล็ก ๆ น้อย ๆ เลยไม่พอใจ ในที่สุดของดี ๆ ที่มุ่งหมายก็ไม่ได้ ของเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่มีเลยหมดทั้งของมากก็ไม่ได้ ของน้อยก็เลยหายไป พยายามทำเอาอย่างนี้ก็แล้วกัน กลางคืนก่อนที่จะหลับ กลางวันเราทำงานมามาก เวลานอนไม่มีอะไร นึกพุทโธไว้กับใจให้ใจอยู่กับพุทโธอย่างเดียว ไม่ให้คิดส่งไปอื่นไกล ถ้าทำได้อย่างนี้ทุกวัน ๆ วันหนึ่งอย่างน้อยก็ได้ ๕ นาที ๑๐ นาที วันนี้ได้ ๕ นาที วันหลังได้ ๑๐ นาที หรือเดือนนี้ได้ ๕ นาที เดือนหลังได้ ๑๐ นาที หรือปีนี้ได้ ๕ นาที ปีหน้าได้ ๒๐ นาที ๓๐ นาที มันก็ได้แล้วนี่ ทีนี้อะไรไม่ยอมเอาเลย อยากได้แต่มาก ๆ อย่างเดียว

ถาม – ถ้าใจนิ่งแล้วกายนิ่งด้วย ทีนี้ถ้าใจนิ่ง แล้วกายนั้นเป็นโรค มีโรคประจำตัวอยู่ โรคนั้นจะนิ่งด้วยหรือเปล่า

ตอบ – มันเป็นบางกรณีเหมือนกัน บางคนโรคภัยมีประจำอยู่กับตัว แต่ใจยังสงบได้ โรคนั้นอาจหายได้เหมือนกัน ถ้าเราหัดใจให้คิดกล้าหาญแต่บางครั้งก็หายไม่ได้ แต่ใจเราไม่กระสับกระส่ายเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะรู้แจ้งเห็นตามเป็นจริง ว่ากายเป็นเรื่องของกาย ใจเป็นเรื่องของใจ รักษาอารมณ์ของใจไว้ ไม่ให้กระสับกระส่ายวุ่นวายกับกาย มันไม่ได้ทุกกรณี เป็นบางกรณีที่หายได้

ถาม – อาจารย์ครับ ถ้าพอกายเป็นทุกข์ใจก็เป็นทุกข์ไปด้วยทุกที มันไม่ทันกัน

ตอบ – เรายังหัดไม่พอ คือเรายังไม่ทิ้งความยึด ยังปล่อยไม่ได้ เราหัดนี้ พิจารณาให้เห็นตามเป็นจริง ตามที่อธิบายมาแล้ว พอเราหัดได้อย่างนี้แล้ว เราจะแยกกายกับใจออกเป็นคนละเรื่องกัน ใจนั้นจะไม่เข้าไปยึดกาย ใจจะอยู่เป็นอีกเอกเทศหนึ่งต่างหาก ว่างสบายอยู่คนเดียว ไม่เข้าไปยึดกาย ทีนี้หากว่ากายมันเจ็บเกิดโรคเกิดภัย หรือเหน็ดเหนื่อยด้วยประการต่าง ๆ ใจนั้นจะรู้สึกว่าเจ็บ แต่ว่าด้วยเหตุที่เราพยายามคิดค้นตามเป็นจริงว่าสภาพของกายเป็นอย่างนี้ แล้วเราจะไม่เข้าไปยึดถือเรื่องกายมันเป็นเรื่องพูดยาก เมื่อรู้สึกแล้วทำไมจะไม่ยึดมันเป็นปัญหาอย่างนี้ มันมีรู้สึกเหมือนกัน แต่ไม่ยึด ดังอาตมาเปรียบให้ฟัง อย่างเสียงเครื่องจักร เราก็รู้สึกเหมือนกัน แต่ไม่ยึด อาตมาเปรียบอย่างนี้ ถ้าหากว่าท่านเห็นก็กลับใจของท่าน ที่เรียกว่าเข้าถึงฌาน มีพลังเต็มที่จนสละไม่ยึดเสียเลย ไปอยู่อีกเอกเทศหนึ่งต่างหากได้เหมือนกัน แต่ไม่ได้ตลอดกาล รู้ที่ทำจิตให้เด็ดเดี่ยวกล้าหาญได้ขนาดนั้นแล้ว ไม่มีความตาย ใครจะทำอย่างไร ๆ ไม่มีการตายเด็ดขาด แต่อันนั้นไม่ใช้ของดีวิเศษวิโสอะไรนัก มันขืนธรรมชาติ เป็นแต่เรื่องอำนาจของจิตเป็นครั้งเป็นคราว เวลาจะแตกจะดับจริง ๆ จัง ๆ มันก็ต้องรู้ดี รู้ว่าเจ็บ

ว่าปวด รู้ว่าแตกว่าดับ แต่อาการที่รู้เรื่องของการแตกการดับ มันดีตรงนี้ เรื่องการแตกเป็นอย่างนี้ เรื่องดับเป็นอย่างนี้ เหมือนเรามองของแตกดับโดยเฉพาะซึ่งหน้าเห็นแตกดับไม่ใช่เราแตกดับ อย่าไปนึกว่าเป็นของเรา ดังอธิบาย มันก็หมดเรื่องไป นี่มันดีตรงนี้ เพราะฉะนั้น ของที่ไม่มีนั้นอย่าไปเข้าใจว่าเป็นของดีเลย ของไม่ดีจะไปละอะไร เดี๋ยวนี้ไปละของที่มีเพราะมันมีอยู่นี่ ละของที่มี โดยที่เราเห็นตามเป็นจริงแล้วไม่ไปยึดของที่มันมีอยู่ ถึงมันจะแตกดับก็ไม่ไปยึด นั่นเป็นของดี เช่นว่าคนผู้อบรมทั้งหลายไม่อยากให้มีอะไรเสียเลยไม่ได้ ของมีอยู่จะไม่ให้มีอย่างไร

ถาม – ถ้าเวลากายมีความสุข แล้วจะไม่ให้ใจหลงระเริงไปตามความสุข มันยากกว่าที่มีทุกข์แล้วพยายามทำใจให้สงบ

ตอบ – ถูก คนเราหลงสุขมากกว่าหลงทุกข์ แต่หลงสุขนั้นปัญญาไม่ค่อยเกิด ที่ทุกข์นั้นปัญญาเกิดจากทุกข์ คนเราถ้าไม่ทุกข์ก็ไม่หาวิชาชีพ คนเรา กลัวทุกข์ ทุกข์นั้นเป็นของดี พูดถึงเรื่องทุกข์เป็นของดี คนเราถ้าไม่ทุกข์ก็ไม่ทำความดีหรอก พวกคุณศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ดีก็ ล้วนแล้วแต่กลัวทุกข์ทั้งนั้น พระบวชในพุทธศาสนาก็กลัวทุกข์ทั้งนั้น คนทำบุญสุนทานก็กลัวทุกข์ทั้งนั้น ถ้าไม่กลัวทุกข์ไม่มีใครทำหรอก มันดีอย่างนี้แหละความทุกข์ คิดจะสำเร็จมรรคผลนิพพานก็เพราะพิจารณาเห็นทุกข์ จะได้ฌานสมาธิสมาบัติก็เพราะเห็นทุกข์ ถ้าสุขแล้วเลยลืมตัวคนเราเลยไม่ทำอะไร แต่ในที่สุดจะทุกข์มาก เมื่อถึงที่สุดถึงความแตกความดับไม่มีสรณะที่พึ่งเลย ยึดหลักอะไรไม่ได้ ยึดอะไรไม่ได้เลยหมดหนทาง นี่คนลืมทุกข์ คนลืมสุข คนหลงสุข เพราะฉะนั้นเมื่อได้ความสุขความสบาย ยากที่จะนึก

พิจารณาถึงเรื่องสัจจะธรรมของจริง มักหลงระเริงตามความสุขนั้นเลย ถ้ารู้เท่าเข้าใจ ต้องกลับตัวใหม่ *หลงสุขมันจะทุกข์นาน บ่วงสงสารมันคล้องคอ* ท่านบอกไว้อย่างนั้น ทุกข์นั้นของดี ใครๆไม่เชื่อ ใครๆพูดก็ไม่ค่อยเชื่อ พระพุทธเจ้าท่านเทศน์เรื่องธรรมจักร ทุกขัง อริยสัจจัง ทุกขัง เป็นของจริง ทุกข์นั้นของควรกำหนด ไม่ใช่ทุกข์ของควรละ ถ้าไม่ละหรือถูกละไม่ได้ ใครจะไปละทุกข์ไม่ได้ นี่อาตมาอธิบายยืดยาวเรื่องทุกข์ ทุกข์ไม่มี ใครละได้เลยสักคน มันมีอยู่แล้วอย่างตัวของเราทั้งคนเป็นก้อนทุกข์อยู่แล้ว ใครจะไปทิ้งให้ใคร โยนให้ใคร ไม่มีใครเอาทั้งนั้น แต่ให้รู้เท่าเรื่องของทุกข์ ก็หมดเรื่องกัน ไม่ใช่จะไปละทุกข์ให้เห็นทุกข์เข้าใจตามเป็นจริงถึงเรื่องทุกข์ มันเป็นเรื่องเห็นตามเป็นจริง คำว่าละหมายความว่าไม่มี อันนี้มันมีอยู่ ไม่ใช่ละ เรียกว่าเห็นตามเป็นจริง สำนวนทางพุทธศาสนา ถ้าเราพิจารณาให้เห็นจริง ละทุกข์ ละสมุทัย สมุทัยคือเหตุให้เกิดทุกข์นั้นละได้ ความทะเยอทะยานดิ้นรนเป็นของจรมาใหม่ อยากได้โน่นได้นี่อย่างเราอยากได้รถงาม ๆ สักคันหนึ่ง เราละเสียเพราะมันไม่มีในตัวของเรา เราไปอยากได้มันมา มันละได้ง่าย ทุกข์นั่นมันละไม่ได้สักคน ทุกคนได้มาแล้วจึงได้ละ เช่นนั้นท่านจะทิ้งไปอย่างไร ท่านไม่ให้ละ ท่านให้รู้เท่า ทุกข์เป็นของควรกำหนด เราได้กำหนดรู้แล้ว ไม่ใช่เรื่องละ นิโรธเป็นของควรทำให้รู้แจ้ง คือถ้าเห็นทุกข์ชัดตามเป็นจริง ก็เรียกว่ารู้แจ้งเอง รู้แจ้งถึงนิโรธคือความดับทุกข์เข้าหลักที่ว่าทุกข์เป็นของดี ถ้าไม่มีทุกข์คนเราก็ไม่ทำความดี เพราะรู้แจ้งถึงเรื่องทุกข์จึงค่อยรู้แจ้งถึงนิโรธคือความทุกข์ ความเห็นทุกข์นั่นเอง การที่เราพิจารณาทุกข์อย่างที่ว่านั้นเป็นมรรคปฏิปทา คือปัญญาเห็นชอบเห็นจริง นี่เรียกปัญญาเห็นชอบเห็นตามเป็นจริง

ถาม – เวลาเราทำงาน เรียนหนังสือ เรารู้สึกสนุกกับการเรียน นั้นเป็นความสุขเฉพาะตัว

ตอบ – อันนั้นก็เป็นสมาธิอันหนึ่ง แต่เป็นสมาธิส่งนอก เราเรียนหนังสือ สนุกกับตำรับตำรา แต่ไม่ได้ส่งไปที่อื่นไม่ ได้วุ่นวายไปที่อื่น มันก็เป็นสมาธิอันหนึ่ง แต่เป็นสมาธิส่งไปตามอาการ ตามอาการวิชาความรู้ไม่เหมือนสมาธิในทางพุทธ-ศาสนาที่สอนให้น้อมเข้ามาในตัว สมาธิทางพุทธศาสนา พอเข้ามาภายในจิตมันสงบในที่เดียว เหมือนเพลินและสนุกกับวิชาที่เราเรียนและศึกษา อันนี้มันเพลินอยู่กับความรู้ภายในใจ แล้วมันถอนมันวางอารมณ์ มันไม่ได้ส่งออกมาภายนอก อันนี้มันเข้ามาภายใน สมาธิในทางพุทธศาสนามันเป็นอย่างนี้ สมาธิคือใจนิ่งแน่วอยู่ในอารมณ์อันเดียว บางคนว่าอยากได้บ้านใหญ่ ๆ โต ๆ สักหลังหนึ่ง หรือได้รถสักคันหนึ่ง จิตมันแน่วแน่เป็นสมาธิดีเหลือเกิน ไม่ใช่อย่างนั้น สมาธินั้นคือสมาธิส่งนอก ไม่สำเร็จมรรคผลนิพพานอะไรหรอก เรื่องอารมณ์อันเดียว ให้เข้าใจว่าเป็นสมาธิเหมือนกัน แต่ทางพุทธศาสนาอบรมอารมณ์อันเดียวนั้นเข้ามาอยู่ภายในของเรา จึงให้เพ่งพิจารณาเฉพาะตัวของเรา จะเพ่งส่วนหนึ่งส่วนใดของอวัยวะภายในไม่ให้หนีไปจากนี้ มันวางหมด อารมณ์อื่น ในทางพระพุทธ-ศาสนาอบรมอย่างนี้

ถาม – ถ้าเราเห็นความทุกข์ทรมานของคนไข้ ทำอย่างไรปัญญาจึงจะเกิด นอกจากเห็นทุกข์ทรมาน ทำอย่างไรจึงจะชักจูงจิตใจให้สูงขึ้น

ตอบ – อันนั้นนับว่าดีแล้ว นั่นเป็นพื้นฐานดีแล้ว เราเห็นความทุกข์ทรมานของสัตว์อื่นคนอื่น หรือตัวของเราก็ตาม เมื่อเห็นสัตว์อื่น คนอื่น และน้อมนำมาในตัวเรา

เมื่อเห็นในตัวเราแล้ว เราจะเพ่งพิจารณาสัตว์อื่น คนอื่น ก็จะมีสภาพเหมือนตัวของเรา อันนั้นมันเป็นปัญญาแล้วด้วย ปัญญาเกิดขึ้นแล้วนั่นแหละ ปัญญาก่อตัวขึ้นมาแล้วนะ ค่อยดำเนินไปเถอะ เราพิจารณาอย่างนี้เรื่อย ๆ ออกไปจนท่วมออกไป คราวนี้แต่อย่าไปเพ่งอยากให้เป็นปัญญาขึ้นมาก ๆ ไม่ได้ เอาเพียงแค่นั้นก่อน ถ้าเพ่งพิจารณาอย่างนี้ตลอดเวลาที่อยู่เรื่อยไป ๆ มันจะค่อยขยายตัวออกไปเอง เราจะไปแต่ง หรือปัญญาจะแต่งเองไม่ได้ ปัญญาเกิดจากสมาธิภาวนา เราไปแต่งไม่ได้เหมือนการศึกษา การเล่าเรียน เราดูตำรับตำราเล่มโน้นบ้าง เล่มนี้บ้างเทียมกันเข้า แล้วก็ได้ความรู้กว้างขวางขึ้น อันนั้นไม่ได้ อย่างนั้นไม่หมดสงสัย ยิ่งเรียนก็ยิ่งมีแต่สงสัย ถ้าเราเกิดอย่างที่ว่านี้ ความรู้น้อย เห็นน้อยก็หมดสงสัยเลยชัดเจนขึ้นมา นั่นเรียกว่าธรรม เรียกว่าเห็นธรรม รู้แจ้งเห็นธรรม คือรู้แจ้งภายในใจ ดีแล้ว ขอให้ได้อย่างนั้นน่ะดีแล้ว อย่าไปรีบร้อนนัก อย่าไปอยากให้เห็นอยากได้ความรู้ ปัญญา วิชากว้าง ๆ อยากได้รวดเร็วนักมันไม่ดี ให้พิจารณาของเก่าอยู่นั่นแหละซ้ำ ๆ ซาก ๆ ให้พิจารณาของเก่าอยู่นั่นแหละ อุบายกรรมฐานท่านสอนเหมือนพวกกสิกรรมทำนาทำสวนที่ดินแปลงเดียวนั่นน่ะ ทำจนตลอดถึงลูกหลาน อาชีพทำสวนแปลงเดียวทำนาแปลงเดียว เลี้ยงตลอดถึงลูกหลาน แต่ทำทุกวัน ทำเรื่อย ๆ นะอุบายกรรมฐานท่านสอนไว้อย่างนั้น อันนี้เราทำไป โอ๊ย ไม่พอกินหรอก ก็ไปทำที่อื่น ที่อื่นไม่มีเลยไม่ได้ทำ ขายที่เก่าเสียหมด ความทะเยอทะยานน่ะ เรียกว่าโลภ โลภในทางธรรม อันนี้ โลภธรรม คือโลภของภายนอก โลภภายนอกก็เป็นทุกข์เดือดร้อน โลภภายในก็เป็นของร้อนไม่สงบเหมือนกัน

หลักของพระพุทธศาสนา

พระนิโรธรังสี
คัมภีรปัญญาจารย์
(ท่านอาจารย์เทสก์ เทสรังสี)
วัดหินหมากเป้ง
จังหวัดหนองคาย
๒๕ มีนาคม ๒๕๑๒

[เรื่องย่อ *เราเป็นคนไทย มีพระพุทธศาสนาเป็นหลักประจำชาติ และเรียกตัวเองว่าเป็นพุทธศาสนิกชน เมื่อออกไปต่างประเทศ คนต่างชาติถามว่าอะไรเป็นศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนาสอนว่าอะไรก็ตอบเขาไม่ถูก น่าขายขี้หน้าเขา*

ท่านอาจารย์เทสก์ เทสรังสี ได้อธิบายว่าอะไรคือหลักของพระพุทธศาสนาเรา พุทธศาสนิกชนเพียงแต่ "นับ" พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และ "ถือ" เพียงไตรสรณาคมน์ ไม่ซาบซึ้งถึงรสชาติของพระพุทธศาสนา ควรทำอย่างไร จึงจะเข้าซึ้งถึงพระพุทธศาสนา...............

การละบาปละที่ใจ การบำเพ็ญกุศล คือการเข้าถึงความฉลาด ทำความดี จนสำเร็จ มีขึ้นในตน ทำไปแล้วเยือกเย็นทั้งตน และบุคคลอื่น ก็เป็นการชำระจิตอันหนึ่งเหมือนกัน แต่ที่สำคัญให้รู้จักแยกแยะ พิจารณา รูป ที่มากระทบอายตนะ สัมผัสทางประสาท และมีความรู้เกิดขึ้น พิจารณาให้เห็นเป็นสภาวะอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปดังได้กล่าวมาแล้ว........ขอให้ท่านทั้งหลายนำเอาไปคิด ให้รู้ด้วยตนเอง อธิบายได้ด้วยตนเอง จึงจะเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เรียกว่าเข้าถึงหลักพระพุทธศาสนา............]

ต่อไปนี้จะอธิบายถึงเรื่องหลักของพระพุทธศาสนา ถ้าพูดถึงเรื่องศาสนาแล้วก็เป็นเรื่องของต้นเป็นหญ้าปากคอก เพราะเราเข้าใจเป็นเรื่องของตื้นนี้แหละจึงไม่เข้าใจซาบซึ้งถึงหลักของพุทธศาสนา ความจริงเราเป็นพุทธศาสนิกชน เรานับถือศาสนาพุทธมาแต่บรรพบุรุษ ควรซาบซึ้งถึงเรื่องพระรัตนตรัยโดยเฉพาะ

พระรัตนตรัยเป็นสิ่งที่เราพากันนับถือกันมานานพูดกันง่าย ๆ เรียกว่าพุทธศาสนา พุทธศาสนาเป็นหลักของวัฒนธรรมศีลธรรมทั้งหมด ไม่ใช่แต่ประเทศไทย คำว่าพุทธศาสนานั้นมิได้หมายถึงเฉพาะประเทศใดประเทศหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สิ่งใดที่คนประพฤติปฏิบัติดีงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนประโยชน์คนอื่น อันนั้นเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า คำว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นในโลกนี้นั้นมิได้หมายความว่า พระองค์นำเอาศาสนาคือคำสอนมาจากโลกอื่นหรือที่อื่น แท้จริงก็คือว่าความดีและความชั่ว ผิดและถูกทั้งหลายมีอยู่ในโลกนี้เอง แต่พระพุทธเจ้ามาคิดค้นหาหลักประพฤติปฏิบัติอันดีงามที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ตนประโยชน์คนอื่น ได้ด้วยพระองค์เองอย่างถูกต้องถี่ถ้วนทุกประการ จึงเรียกว่าพระสยัมภูรู้ด้วยพระองค์เอง มิได้มีผู้ใดแนะนำตักเตือนหรือสั่งสอนให้ แต่ธรรมชาติสอนให้เอง ความข้อนั้นหากเราจะพูดถึงความจริง เราทุกคนก็มีประสพการณ์อยู่แล้ว สิ่งดีงาม ทั้ง ๆ ที่บิดามารดาและครูอาจารย์ไม่ได้แนะนำตักเตือนเลย แต่หากเราเข้าใจว่าเป็นของดี ถูกต้อง เป็นความดีงาม เราประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองได้ นี่เป็นสายของสัพพัญญู พระพุทธเจ้าท่านกว้างขวางกว่าเราอีก ท่านคิดค้นลึกซึ้งเข้าไป ไม่ใช่แต่ว่าเห็นเป็นสิ่งที่ดีงามแล้วปฏิบัติให้ถูกต้องเท่านั้น แต่พระองค์ยังคิดค้นเข้าถึงเหตุผลในการที่ประพฤติดี ประพฤติชอบนั้น หรือประพฤติชั่วนั้น การทำดีเกิดมาจากอะไร อะไรเป็นต้นตอเป็นเหตุการทำชั่ว อะไรเป็นต้นตอ เป็นเหตุ และผลของการประพฤติดี

ประพฤติชั่วนั้นจะได้รับอย่างไร ท่านเห็นเหตุเห็นผล ท่านรู้ต่อออกมาตลอดอย่างนี้ จึงเรียกว่าสัพพัญญู อันที่ว่าพวกเรารู้เห็นเข้าใจตามเป็นจริง และประพฤติปฏิบัติถูก อยู่ในสายสัพพัญญูนั้น คือไม่ได้หมายความว่าเป็น พระพุทธเจ้า แต่เป็นสายจากสัพพัญญูเทียบให้เห็นว่าศาสนาที่พระองค์คิดค้นได้นั้นมิได้มาจากโลกอื่น มีอยู่ในโลกนี้ทั้งนั้น

ความดีความชอบทั้งหลายนั้น ใครจะปฏิบัติที่ไหน ๆ ก็ตาม ชาติไหนภาษาไหนก็ตาม คนชั้นใดวรรณะใดก็ช่าง วัยใดก็ตาม ถ้าหากปฏิบัติถูกต้องแล้วก็เรียกว่าอยู่ในเขตของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าท่านเทศน์ ก็เทศน์เท่าที่ความเป็นจริงที่มีอยู่นี่แหละ ไม่ได้เทศน์นอกเหนือไปจากนี้ เพราะฉะนั้น พวกเราพุทธศาสนิกชนที่นับถือพุทธศาสนานี่น่ะ เพียงนับถือเฉย ๆ นับ หมายความว่านับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ถือ คือถือไตรสรณาคมน์ แต่ว่าไม่ซาบซึ้งถึงรสชาติของพระพุทธศาสนา จึงเรียกว่ายังไม่เข้าซึ้งถึงพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพวกท่านทั้งหลายที่เป็นนักศึกษารวมกันอยู่ในที่นี้ก็ดี หรือที่อื่น ๆ ก็ตามเถอะ สมควรที่สุดที่จะต้องสนใจและเอาใจใส่คิดค้นถึงเรื่องพระพุทธศาสนา ต้องเคยได้ทราบอยู่แล้วว่าหลักพระพุทธศาสนามีอะไรอยู่บ้าง ก็ขอพูดเพิ่มเติมอีกว่า ให้ละบาป บำเพ็ญบุญ แล้วชำระใจของตนให้บริสุทธิ์ มี ๓ อย่าง ทางศาสนามีเท่านี้ นี่เป็นเพียงหัวใจ กระทู้ที่เราต้องคิดค้นกันต่อไป

ที่ว่าละบาป เราไม่รู้จักบาปด้วยซ้ำ มันเป็นอย่างนี้ แล้วจะละได้อย่างไร บาปคืออะไร ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดมิจฉาจาร กล่าวมุสา ดื่มสุราเมรัย นี่เรียกว่าบาป ๕ ประการ เป็นข้อใหญ่ ถ้าหากเราจะซอยให้ละเอียดว่าบาปเล็ก ๆ น้อย ๆ มีอย่างไรบ้าง ความชั่วทั้งปวงเรียกว่าบาป ทำสิ่งใดลงไป ถ้ารู้สึกตนว่าไม่สบายใจหรือไม่ดี เกิดขึ้นในใจของตนแล้ว อันนั้นเป็นบาปทั้งนั้น ไม่ใช่ต้องให้คนอื่นทักท้วงหรือคนอื่นลงโทษ

หรือคนอื่นติเตียนแล้วถึงจะเป็นบาป ไม่ใช่อย่างนั้น อันนั้นเป็นบาปหนา เรียกว่าเป็นบาปยิ่งใหญ่โตอยู่ กว่าจะปรากฏออกมาเช่นนั้น มันเหลือวิสัยเสียแล้ว ต้องรู้จักบาป ต้นตอของบาปคือความชั่ว คำว่าบาปคือความโลภ คำว่าบาป คือทำให้เกิดความเดือดร้อน คำว่าบาปคือของไม่ดี ของสกปรก ของไม่ดี ของน่าเกลียด เราทำ... ...สิ่งใดเราทำแล้วเป็นของน่าเกลียด ทั้งที่ไม่อยากทำ ทำก็ขยะแขยง แต่อดไม่ได้ คือมันอยากทำ อาการที่อดไม่ได้นั้นเรียกว่ากิเลส สิ่งที่เราขยะแขยง ที่ไม่อยากทำ ที่ไม่ดีนั้นเรียกว่าบาป นี่ละคำว่าบาป

สัพพปาปัสส อกรณัง คือบาปทั้งหลายอย่ากระทำ แต่ใครจะอดได้บ้าง คำว่าอย่ากระทำบาปในที่นี้ ถ้าเราเข้าใจคำว่าบาปตามที่อธิบายมานี้ เราละบาปอันนั้นได้อย่าทำเสีย อย่าให้มีในตัวของตนเสีย คนนั้นแลได้ชื่อว่าถือพุทธศาสนา นับถือพุทธศาสนา เคารพพุทธศาสนา ถือคำสอนของพระพุทธเจ้า ศาสนานั้นซาบซึ้งถึงจิตใจ เมื่อรู้สึกได้อย่างนี้แล้ว ประพฤติได้อย่างนี้แล้ว ไม่ต้องมีข้อกฎกติกาหรือข้อบังคับ กฎหมายบ้านเมืองไม่ต้องมี ทุกคนมีกฎหมายในตัวของตน ทุกคนเมื่อถือศาสนาแล้ว ความบริสุทธิ์เรียบร้อย ความสงบเรียบร้อยมีทั่วหมดทุกคนแล้ว ไม่ต้องมีกฎกติกา ไม่ต้องมีข้อบังคับทั้งหมด กฎหมายบ้านเมืองก็ไม่ต้องใช้ ไม่ต้องคอยปฏิบัติตามกฎ เราละได้โดยตรงที่จิตอันนี้ว่าถึงโดยเฉพาะคำว่าอย่ากระทำ ถ้าไม่กระทำนั้น เรียกว่าถึงหลักศาสนา เราทราบถึงหลักพุทธศาสนา

กุสลัสสูปสัมปทา ความดี ให้ถึงพร้อมด้วยกุศล คำว่ากุศล ถ้าพูดตามศัพท์แล้วว่าความฉลาด ความฉลาดเรียกว่ากุศล ฉลาดในที่นี้ฉลาดอะไร คนเรามันฉลาดหลายอย่าง คนที่เกิดความฉลาดเฉลียวเฉียบแหลม ด้วยประการต่าง ๆ แล้วกดขี่ข่มเหง

เบียดเบียน เหยียดหยามคนอื่น อันนั้นไม่ใช่คนฉลาดเป็นความฉลาดแกมเย่อหยิ่งจองหอง ถ้าฉลาดมันต้องเป็นคนสุภาพเรียบร้อย งดเว้นจากความชั่ว คือบาปไปแล้วจึงค่อยถึงความฉลาด เมื่อละบาปแล้ว เข้าถึงความฉลาด ทำบุญทำกุศลนั้นเรียกว่าเป็นคนฉลาด ทำบุญทำกุศลคือทำความดี สิ่งใดเป็นความดี เราพยายามทำจนได้ จนสำเร็จให้เกิดมีขึ้นในตนของตนอันนี้ประกอบด้วยกุศลฉลาดอย่างนี้ ฉลาดโดยที่ไม่มีใครบังคับ ฉลาดโดยไม่มีใครแนะนำตักเตือนสั่งสอนมันมีอยู่ในใจของตนแล้ว ฉลาดคือ สิ่งที่ไม่ดีเรางดเว้น งดเว้นก็เป็นอันว่าประกอบด้วยสิ่งอันเป็นกุศลเกิดขึ้นในตนของตน เมื่อความฉลาดมีอยู่ในตัวแล้วคนอื่นแนะนำก็ง่าย คนอื่นไม่แนะนำก็รู้ด้วยตนเอง และสามารถทำได้ด้วย อันบุญกุศลเป็นของเย็น เป็นของเบา ทำลงไปแล้วเยือกเย็นทั้งตนและบุคคลอื่น

มีอีกนัยหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องวัดความฉลาดกับความโง่ คนฉลาดกับอันธพาล สิ่งที่ทำลงไปนั้น ถ้าผู้ที่ฉลาดติเตียนได้ สิ่งนั้นเป็นบาป เรียกว่าเป็นความชั่ว สิ่งที่ทำลงไปแล้วเป็นประโยชน์แก่ทั้งตนและคนอื่น ไม่ทำความร้อนให้เกิดแก่ตนและคนอื่น สิ่งนั้นเป็นกุศล ตัวอย่างเช่น การสละ จาคะ ทำบุญ เรามีเราก็ให้ทาน ไม่ใช่เราไปเบียดเบียนคนอื่น ไปลักขโมยคนอื่นมาทำทาน การลักฉ้อคนอื่น เรียกว่าทำบาป ถ้าทำมาหากินด้วยอาชีพทางบริสุทธิ์ ได้มานั้นเรียกว่าทรัพย์บริสุทธิ์ เราสละบริจาค คนอื่นก็ไม่เดือดร้อน ตนเองก็ได้ความเบิกบานมีความหรรษาร่าเริง อันนี้เรียกว่าบุญ นี่แหละการที่ว่าไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น ทำลงไป ถ้าทำเพื่อความเดือดร้อนของคนอื่น........ การทำบุญสุนทาน หรือว่าบีบบังคับให้เขาสละจาคะอะไรต่าง ๆ ก็เดือดร้อนหนักใจที่จะต้องบังคับคนอื่น เท่ากับคนอื่นเขาก็เหยียดหยามเราหรือเขาไม่พอใจกับเรา คนอื่นไม่พอใจอันนี้เรียกว่า ทำให้คนอื่นเดือดร้อนและตนเองก็เดือดร้อน อันนั้นเป็นบาป ทำลงไป ถึง

แม้ว่าจะทำดีก็เรียกว่าเป็นบาป อันนั้นนักปราชญ์ท่านไม่ชม รวมความแล้วว่าละบาปทั้งปวง ถึงพร้อมด้วยความบริสุทธิ์ และถึงพร้อมด้วยกุศล สองข้อรวมกันแล้ว

สจิตตปริโยทปนัง การชำระหัวใจของตนอันนี้เป็นของสำคัญอย่างยิ่งยวด ได้อธิบายให้ฟังเมื่อคืนนี้บ้างแล้ว แต่วันนี้จะอธิบายเพิ่มเติม การชำระใจของตนนั้นเป็นของทำได้ยาก เบื้องต้นการละบาป บำเพ็ญบุญที่กล่าวก็เป็นการชำระจิตใจขั้นหนึ่งเหมือน-กัน คราวนี้เมื่อตอนสุดท้าย ไม่ต้องพูดถึงเรื่องการละบาปบำเพ็ญบุญมันส่วนหยาบพูดถึงการชำระหัวใจโดยเฉพาะ คืออารมณ์ ความนึกคิดฟุ้งซ่าน ทำจิตให้กระวนกระวาย เดือดร้อน จะต้องชำระดังที่อธิบายเมื่อคืนนี้ มีอาการสามอย่าง ชักตัวอย่างเช่นตาเห็นรูป ตาอันหนึ่ง ประสาทอันหนึ่งและความรู้สึกอันหนึ่ง เราตามรู้ตามเห็นอยู่อย่างนี้ แยกเป็นสัดเป็นส่วนอยู่ทุกขณะอย่างนี้ เป็นการชำระไปในตัวนี่เรียกว่าการชำระใจ

ทั้งสามอย่างนี้เป็นหลักของพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้า ยังไม่ได้พูดถึงเรื่องพระรัตนตรัย พระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เรื่องศาสนาคือคำสอนของพระพุทธเจ้ามีเนื้อความเป็นบทเบื้องต้นและบทกระทู้เพียงสามข้อ พากันจำแล้วก็คิดอีกทีหนึ่ง อันนี้เป็นคำพูดที่อาตมาแสดงให้ฟัง ที่อาตมาพูดและแสดงก็เป็นเพียงความรู้ความเข้าใจ ที่อาตมาแสดงมานี้ก็เป็นเพียงความรู้ หากตัวท่านทั้งหลายเอาคำพูด คือหลักสามประการนี้แหละไปคิดวิเคราะห์วิจารณ์พิจารณาให้ถี่ถ้วน อาจให้ความรู้สึกซึ้งกว่านี้ก็ได้ หรือขนาดที่อธิบายนี้ก็ได้ ตื้นกว่านี้ก็ได้ มันเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลอีกเหมือนกัน

ขอย้อนกลับมาพูดถึงพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ไม่หนีแนวนี้ ก็เกิดจากแนวนี้เหมือนกัน พระพุทธ ก็พากันทราบดีอยู่แล้ว คือ พระ

สิทธัตถะราชกุมารเสด็จออกสู่มหาภิเนษกรมณ์ เสด็จออกบรรพชา บำเพ็ญทุกรกิริยาได้หกปีจึงได้สำเร็จพระโพธิญาณ คือ รู้จริงเห็นจริง คือรู้ธรรมดังอธิบายมาในเบื้องต้น คือสัจจะความจริง รู้ของจริงคือรู้อะไร คือรู้ธรรมดังได้อธิบายให้ฟังแล้วเมื่อคืนนี้ ธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๖ หรือทุกข์ทั้งหลายเป็นธรรมเห็นเป็นธรรม ไม่เห็นเป็นเรา ไม่เห็นเป็นคนอื่นและไม่เห็นเป็นสิ่งอื่น เห็นเป็นสักแต่ว่าธรรม เมื่อเห็นเป็นสักแต่ว่าธรรมก็ไม่เข้าไปยึดก็เป็นสักแต่ว่าธรรม นั่นเรียกว่าธรรมพระพุทธเจ้า ก็เหมือนอย่างนั้น ชัดเจนอย่างนั้น แต่ความรู้กว้างพิสดารออกไปจนละเอียดลออนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งของพระพุทธเจ้า คำว่ารู้ธรรมนั้นหมายความว่ารู้อย่างที่ว่านี้ หมายความว่ารู้สักแต่ว่าธรรม พระพุทธคือพระสิทธัตถะ ตัวรูปธรรมนามธรรมที่พระองค์ได้เป็นสิทธัตถะนั่นคือพระพุทธเจ้า ก่อนที่เป็นพระพุทธเจ้า คือไปรู้ธรรมแล้วเป็นพระพุทธเจ้า พระสงฆ์นั้น คือผู้ปฏิบัติตามธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบดังที่เราก็พากันเห็นอยู่แล้ว คือสุปฏิปันโนปฏิบัติดี คำว่าดีนั้นคืออะไร ดีหลายอย่าง ดีอย่างต้น ๆ ดีอย่างกลาง ๆ ดีอย่างที่สุด ดังที่ท่านแสดงไว้ในเรื่องอริยสัจ คือพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ปฏิบัติละเอียดกว่ากันเป็นชั้น ๆ ความรู้วิเศษกว่ากันเป็นชั้น ๆ คำว่าพระในที่นี้น่ะ อย่างที่เข้าใจว่านุ่งเหลืองห่มเหลืองก็เรียกว่าพระ ถ้าพูดถึงเรื่องธรรมละ พระหมายถึงผู้ได้สำเร็จคือผู้ถึงผู้รู้จริงเห็นจริง....จริงในสัจธรรม เชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในสัจธรรมเรียกว่าเป็นพระบุคคลที่เป็นฆราวาส คฤหัสถ์ เป็นพระได้เหมือนกัน เป็นพระโสดา พระสกทาคามีและพระอนาคามีได้เหมือนกัน แต่เป็นพระอรหันต์ไม่ได้ เพราะพระอรหันต์เป็นธรรมอันลึกซึ้ง ผู้ซึ่งจะเป็นพระอรหันต์ต้องสละฆราวาสเพศ เพราะฆราวาสเพศมีสิ่งแวดล้อมมาก อยู่ไม่ได้ถ้าถึงพระอรหันต์แล้วอยู่ไม่ได้เด็ดขาด ต้องสละฆราวาสเพศทั้งนั้น เพราะ

ฉะนั้นคำว่าพระในที่นี้นุ่งเหลืองห่มเหลืองจึงเรียกว่าพระ และอย่าไปถือเลยไปอีก บางคนนั้นก็ถือว่าฉันก็เป็นพระเหมือนกัน นุ่งเหลืองห่มเหลืองสู้ฉันไม่ได้ อย่าไปเข้าใจอย่างนั้นอีกเหมือนกัน อาจเลยเถิดไปก็ได้ อันนั้นพระเพศ คือสมณเพศ เป็นของสูงอยู่แล้ว เพศนั้นเป็นของสูงอยู่แล้ว แต่ว่าจิตใจอาจยังไม่สูงก็ได้เหตุนั้นเราเป็นฆราวาส ถึงแม้เราจะเข้าถึงขั้นเป็นพระก็อย่าไปดูถูกเหยียดหยามสมณเพศ จะเป็นบาปเข้าไปอีก ถ้าหากผู้ถึงพระแล้ว จะไม่มีการดูถูกเหยียดหยามสมณเพศเด็ดขาด ถ้าใครยังดูถูกเหยียดหยามสมณเพศอยู่ ผู้นั้นยังไม่เรียกว่าเป็นพระ ฉันก็เป็นพระเหมือนกันแหละ ฉันเป็นพระโสดา พระสกทาคามี พระอนาคามี ไปเหยียดหยามพระที่จิตไม่ถึงเป็นพระนั้นผู้นั้นยังไม่เข้าใจว่าถึงพระเลย ยังไม่ถึงพระแน่นอนทีเดียว

ทั้งสามอย่างนี้แหละคือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นของเกี่ยวเนื่อง-กัน ตอนนี้ฟังยากสักหน่อย พระพุทธ ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้เพราะเห็นธรรม รู้ธรรมเห็นธรรมจึงเป็นพระพุทธเจ้าได้ ถ้าไม่รู้ธรรมเห็นธรรมก็เป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ ข้อนี้ถ้าหากเราอุปมาเปรียบ ถ้าเราไม่มีวิชาความรู้สามารถในกิจการนั้น ๆ เราก็ไม่สามารถที่จะทำได้ถูกในฐานะฐานันดรนั้น ๆ เพราะเรามีความรู้มีความสามารถเราจึงได้ฐานันดรหรือได้ชั้นนั้น ๆ อันตัวของเราไม่ได้อะไรหรอก เท่าเก่านั่นแหละ เป็นหญิงก็เท่าเก่า เป็นชายก็เท่าเก่า เป็นนาย ก นาย ข นายดำ นายแดงก็เท่าเก่านั่นแหละแต่มีดีขึ้นเพราะเหตุที่ว่ามีความรู้วิชาสามารถในหน้าที่นั้น ๆ พระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกัน คือได้เป็นพระพุทธเจ้าก็เพราะท่านได้รู้เห็นสัจธรรมของจริงรู้แจ้งเท่าทันความเป็นจริง เรียกว่าเห็นจริงตามเป็นจริง แล้วยอมสละปล่อย ทิ้งความความยึดถือจึงได้เป็นพระพุทธเจ้า สองอย่างแล้วคือพระพุทธกับพระธรรม พระสงฆ์ก็เป็นบุคคลแบบเรานี้แหละเหมือน ๆ กับเรานี้แหละ

อย่างเราก็สามารถจะเป็นพระสงฆ์ได้เหมือนกัน พระสงฆ์ในที่นี้หมายความถึงอริยสงฆ์ อย่างอธิบายมาแล้ว คือผู้รู้ธรรมเห็นธรรมปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ อุชุปฏิปันโนปฏิบัติตรงไปตรงมา ปฏิบัติกายกับใจตรงกัน กายอย่างไร ใจอย่างนั้น ใจอย่างไร กายอย่างนั้น วาจาอย่างนั้น ตรงกันไปไม่ได้มีแวะเวียน ไม่มีคดในข้องอในกระดูก ทำตรงไปตรงมาเลย จึงเรียกว่าอุชุปฏิปันโน ญายปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติเช่นนั้นไม่ปฏิบัติเพื่อเข้าตน ปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพาน เพื่อความพ้นจากทุกข์ ไม่ปฏิบัติเพื่อแลกเปลี่ยนเอาสิ่งใด ๆ ทั้งนั้น คือปฏิบัติในทางที่ญายปฏิปันโน ปฏิบัติเพื่อสละ เพื่อละเพื่อถอน สามีจิปฏิปันโน ท่านปฏิบัติเป็นที่น่าสักการกราบไหว้บูชา ทุกสิ่งทุกประการ จึงเรียกสามีจิปฏิปันโน สุปฏิปันโน ปฏิบัติดี อุชุปฏิปันโน ปฏิบัติตรง ญายปฏิปันโน ปฏิบัติเป็นไปเพื่อพ้นจากทุกข์ สามีจิปฏิปันโน ปฏิบัติน่านับถือกราบไหว้และเคารพบูชา เรียกว่าพระสงฆ์ คำว่าปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อพ้นจากทุกข์ เป็นที่น่ากราบไว้เคารพบูชา ก็หมายถึงปฏิบัติธรรม สรุปรวมใจความได้ว่า พระสงฆ์คือบุคคลคนหนึ่งที่ปฏิบัติธรรม หมายความว่าพระพุทธเจ้าก็มารู้ธรรม พระสงฆ์ก็มาปฏิบัติธรรม จึงเรียกว่าพระรัตนตรัย ถ้าหากพูดโดยสรุปแล้วเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้ากล่าวโดยอรรถรสแล้วอันเดียวกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พระพุทธเจ้า พระธรรม หรือพระสงฆ์ ก็คือว่ารูปธรรมนามธรรม ก็ได้แค่รูปกับนามก็เป็นธรรมนั้นแล้ว แล้วก็มาปฏิบัติธรรมคือปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อพ้นจากทุกข์ และปฏิบัติเป็นที่น่าสักการบูชา จึงมารวมเป็นอันเดียวกัน แต่ถ้าหากพูดแยกออกไปเป็นอาการแล้วก็ พระพุทธอันหนึ่ง พระธรรมอันหนึ่ง พระสงฆ์อันหนึ่ง พูดโดยสรุปแล้วก็เป็นอันเดียวกัน ฟังยาก พูดง่าย หากว่าไม่เข้าใจปฏิบัติ ก็ไม่สามารถที่จะแยกกันออกได้ อุปมา อุปมัยเปรียบเทียบมากมาย เหลือหลากเหลือหลาย แต่หากท่านทั้งหลายพากัน

หยิบยกเอาบทหัวข้อกระทู้ที่อธิบายมานี้ไปคิดอีกทีหนึ่ง รู้ด้วยตนเองแล้ว ความรู้อันนี้จะกระจายกว้างออกไป อธิบายได้ด้วยตนเอง อันนั้นแหละเราถึงจะเข้าถึงพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ เรียกว่าเราเข้าถึงหลักของพระพุทธศาสนาจะไม่เสียชาติที่เราเกิดมาในประเทศไทย มีพุทธศาสนาเป็นหลักประจำชาติ และเราเป็นคนไทยคนหนึ่ง ถ้าหากไม่เข้าใจถึงหลักพระพุทธศาสนาที่ได้อธิบายมานี้แล้ว ก็จะขายขี้หน้าเขา เคยปรากฏอยู่บ่อยๆ คนต่างชาติถามถึงเรื่องคนไทย เมื่อคนไทยออกไปเที่ยวประเทศอื่นประเทศนอก เขาถามว่าถืออะไรเป็นศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนาสอนอย่างไร จะพากันงง เคยมีมาแล้ว เพราะฉะนั้น พวกเราอย่าให้เป็นอย่างคนพวกนั้น จงพากันเข้าใจถึงเรื่อง*พุทธศาสนา* โดยนัยที่ว่ามาย่อ ๆ นี้

คำถาม–คำตอบ

คำถามของนายแพทย์และนักศึกษา
คำตอบของท่านอาจารย์

ถาม – ท่านอาจารย์ครับ หลายคนยังไม่เคยฝึกสมาธิ ท่านอาจารย์จะกรุณาแนะวิธีปฏิบัติให้นั่งเลยนะครับ

ตอบ – ก็ดีเหมือนกัน จะแนะวิธีภาวนาเสียหน่อย นั่งขัดสมาธิ จะนั่งขาขวาทับขาซ้ายก็ได้ หรือจะถนัดนั่งท่าไหน นั่งทับก็ได้ แล้วแต่จะถนัด แต่ว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงเอาอิริยาบถนี้ เป็นอิริยาบถที่ฝึกฝนอบรมจิต ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นชัดทีเดียวว่าอิริยาบถนี้เป็นอิริยาบถที่กล้าหาญอาจหาญ ใจกล้าหาญอาจหาญเด็ดเดี่ยว การนั่งภาวนาทำสมาธิก็คือการต่อสู้ เรียกว่าจิตสงคราม สู้กับกิเลสคือความวุ่นวาย

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ใช้อิริยาบถที่กล้าหาญอาจหาญหรือทำใจให้กล้าหาญ เราจะเอาชนะมารไม่ได้ วิธีนั่งสมาธิ ได้กล่าวแล้วเมื่อคืนนี้ มีสองแนวมีสองนัย นัยหนึ่งคือกำหนดจิตให้มันนิ่งเฉยแล้วยึดอันใดอันหนึ่ง ไปตามอันใดอันหนึ่งเป็นอารมณ์ คำว่าอารมณ์ในที่นี้คือ จิตไปจดจ่ออยู่ในเรื่องเดียวสิ่งเดียว เรียกว่าอารมณ์ อย่างที่จิตแพทย์ก็เคยสอนกันมามากมายแล้ว ถึงเรื่องสรีรประสาทมันสมองในตัวของเรานี้แหละ มีอาการสามสิบสอง พระพุทธเจ้าท่านก็ใช้วิธีนี้เหมือนกัน สอนคนก่อนที่จะบวชให้เรียนกรรมฐาน ๕ เรียกว่าปัญจกกรรมฐาน เรากำหนดจิต พอจับตัวจิตได้แล้วให้เอาจิตที่จับได้นั้นไปจดจ่ออยู่ในอาการเดียว เช่น ขน หน้า กระดูก ตับไตภายในก็ได้ ให้ไปจับดูอันนั้นให้นิ่ง ให้นึกเห็นภาพว่าอันนั้น ๆ อยู่ตรงนั้น ๆ อย่างที่นักเรียนเรียนมาแล้วนั่นแหละ คงเข้าใจดีว่าสิ่งนั้น ๆ อยู่ตรงนั้น ๆ เป็นอย่างนั้น ๆ มีอาการอย่างนั้น ๆ แต่ว่าเวลาเราไปกำหนดในเรื่องกรรมฐานภาวนานั้นทิ้งตำราเสียก่อน ไปจับตรงนั้นให้ได้เสียก่อน ทิ้งตำราโดยเฉพาะปัจจุบัน ในขณะที่เราดูนั้น ดูอาการที่เราดูนั้นให้ดูเฉพาะปัจจุบัน อย่าส่งหน้าส่งหลัง อย่าว่าไปตามตำรับตำราหรือคำอธิบายของอาจารย์ หยุดเพ่งพิจารณาอยู่ตรงนั้น ให้จิตจ่ออยู่ อย่าให้ลอยไปที่อื่น อย่าให้หนีไปที่อื่น จิตไปจับจดจ้องอยู่ด้วย ก็เป็นอันว่าความวุ่นวายส่งไปนอกมันก็หายไปเองจิตจะไปสงบนิ่งในที่เดียว อันนี้แนวหนึ่ง

อีกแนวหนึ่งนั้น จิตไม่ต้องคำนึงถึงมันละ มันจะเป็นอย่างไรก็ช่าง แต่ว่าจะไปดูสิ่งนั้นละ สิ่งที่เราจดจ่อนั้นละ สิ่งเดียวว่าอะไรเป็นอะไร เช่นเราจะไปดูกระดูก อันมีธาตุปูน ธาตุหิน ธาตุอะไรอยู่ที่นั่น มันมีลักษณะอาการสีสันอย่างไร

มันตั้งอย่างไรและจะมีความทนทานถาวรได้แค่ไหน ขนาดไหน ดูโดยเฉพาะเอาปัจจุบันเสียก่อน จิตก็จะอยู่ในที่เดียวเอง โดยเราไม่ได้ตั้งใจจะกำหนดจิตและสำรวมจิตอยู่ในที่เดียว แต่มันก็ไปรวมอยู่เอง วิธีนี้ก็ได้เหมือนกัน จิตที่ไปอยู่ในที่เดียวแล้วนั้นจะไม่มีอารมณ์อื่น มีอารมณ์อันเดียว แน่วสงบนิ่งอยู่ในที่เดียว จิตที่สงบนี้มีอาการอย่างไร จะขอชักตัวอย่างให้ดู จิตที่อยู่ในที่เดียวหรือที่เรียกว่าเอกัคคตาจิตนั้น ถ้าหากใครยังไม่เคยพบเคยเห็นหรือยังไม่เคยรู้เรื่องรสชาติของจิตลักษณะอาการของจิตที่ว่ามีอารมณ์เดียว มันจะมีดีวิเศษอย่างไรและมีอาการอย่างไรให้ทดลองอย่างนี้ก็ได้ ทำเวลานี้ก็ได้ อึดใจ กลั้นลมหายใจเสียสักพักหนึ่ง ถ้าเรากลั้นลมหายใจสักอึดใจ สักพักหนึ่ง จิตจะไม่มีอะไร จะเฉยอยู่อย่างนั้นแหละ รสชาติของความสุขจะปรากฏขึ้น เมื่อเราจับตรงนั้นได้แล้ว ว่าจิตที่ไม่มีอารมณ์ ไม่มีการส่งวุ่นวายไปในที่อื่น มีลักษณะอย่างนี้

แล้วเราก็จะกำหนดหรืออนุมานเอาจิตที่ไม่มีอะไรนั้นแหละเข้าไปจับจองอยู่ในอาการอันเดียวได้ดังที่ว่าไว้ข้างต้น จะได้ผลสมปรารถนา เอ้า พากันทำหลับตาสักพัก

นั่งสมาธิ ๓๐ นาที

โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๑๑๒-๑๑๖ ถนนบริพัตร สำราญราษฎร์ กรุงเทพมหานคร โทร.๘๑๐๕๔๑ นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๖

